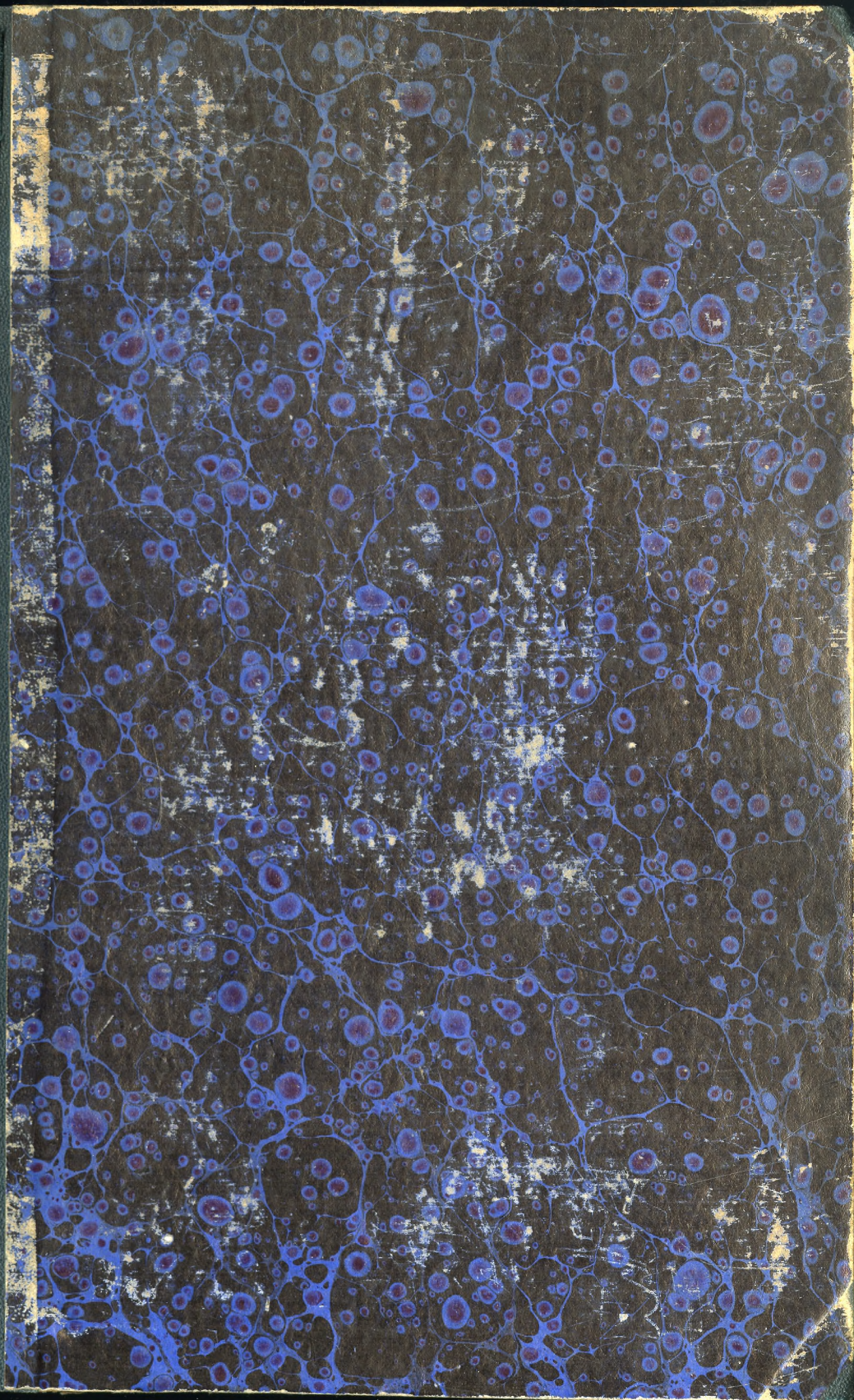

Politikai
röpiratok.

40.

40
290
=

MADARÁSZ JÓZSEF

BESZÉDEI

AZ 1865 7-KI ORSZAGGYÜLESEN.

—
Köteli ára 1 ft.
—

4.

PESTEN, 1868.

Nyomatott Noséda Gyulánál. Barátok-tere 7. szám.

MADRYSS JONSEI

RESNEDI

AN TRER 1-11 ORNAGGALDREIN

1811

1811

MADARÁSZ JÓZSEF
BESZÉDEI

AZ 1865/7 ki ORSZÁGGYÜLÉSEN.

A NAPLÓ SZERÉNT.

DE BALLAGI GÉZA.

PESTEN, 1868.

Nyomatott Noséda Gyulánál barátoktere. 8. sz. a.

László fivérem!

A távol de szabad Amerikában, mit adhatnék én neked becsesebbet, mint azt, hogy neked ajánlom e művet, melyben hazánknak, Magyarországnak önálló állami élete fentartása végett mondott beszédeim foglalvák; megválasztatásom előtti nyilatkozatommal.

Szívemnek azon éltető érzését fogod itt lelni, a melyet midőn Róma és Göröghon történeteit tanultam, gyermek koromban érlelten már bennem; és ha lelsz benne hűséget hazámhoz, alkotmányához, a nemzet jólétéhez, és a Nép szabadságához, fogadd azon megesmerésemet, hogy te verérelted úgy ifjuságomat mint férfi koromat is hazámhoz és a szabadsághoz hűségben.

Itéljen nemzetem, s itéld meg szeretett fivérem te is! hű maradtam e nyilvánított elveimhez, és teljesítettem e kötelességemet.

Áldásom és szeretetem veled, ölelhesd mielőbb hazánk szent hantjait.

Pesten, 1867. December 20-án

öcséd

JÓZSEF.

„Az 1865-ik országgyűlési képviselő választás előtti
nyilatkozatom.“

SZERETET NÉPTÁRSAIM!

Képviselő választás lesz, halljátok meg hű honfitársatok szavát.

Személyes szabadság, és vagyonbiztosság, főelveim.

Személyes jogokat, mindenki egyenlően Isten képére lévén teremtve, egyenlően élvezzen. A ki kötelességet teljesít, annak jogának is kell lennie.

Mindenki vagyona legyen biztos; ne kívánja senki a másét, de viszont a másét el ne vehesse senki.

Senkit, a míg törvényes birái által meg nem idéztetik, törvényei szerint el nem ítéltetik, (a törvényben jelölt gonoszság eseteit kivéve) sem személyében sem vagyonában ne legyen szabad háborgatni, elfogni, letartóztatni, bezárni.

A kik törvényeink ellenére sújtva, maig is honunkon kívül menekülnek; vagy letartóztatottak; kárpótoltatásokkal, a bántalmatlan hazatérés, törvény által biztosíttassék számukra.

Minden, az embert lealázó büntetések, úgy a természet-ellenes halál-büntetés, eltöröltessenek.

A mi a földből még nem szabad, kárpótlással váltassék szabaddá.

Termeszthessen mindenki mindent. Szűnjék meg a dohány termesztés, árusítás, használás, tilalma, mert ez ellenkezik a magyar nép jólétével, és szabad jellemével.

Földmivelés, ipar, kereskedés legyenek gátok nélkül.

Legyen szabad a gondolat, szóllás, hit, közlés, sajtó, egyesülés és oktatás. Legyen mindenkiben nyilvánosság.

Szabad tanodák mellett, gondoskodják az állam az oktatásról. Csak ha gyermekeiteket taníjtátok ha azok a tudomány által értelmesülnek, lesz a jog-egyenlőség valósággá: akkor lehetnek és méltán véreitek is tisztviselőitek képviseelőiteké.

Szűnjék meg az elviselhetlen teher; a mely 1850 óta, az

irtózatos számu katona, és a végkép elszegényítő adó által a haza népére átokként sullyosul.

A **katona** adassék 4 évre, önkénytesek által; eskedtessek fel az alkotmányra; el ne vegyék az árváknak, özvegyeknek, ügyefogyottaknak gyámolát; elszállásolása legyen laktanyákban, ne sújtson iránytalanul községeket. A belrendet a nemzet-örtség tartsa fenn.

Az **adó** legyen elviselhető; senkitől el ne vétessék az, a mi az ő és családja élelmére, ruházatára szükséges. A nép követeli, hogy szüntettessenek meg a törvényekben ismeretlen, a magyar nemzet jellemével egyeztetetlen „**bélyeg, örökülési és fogyasztási adók**nek.“ Ne fizetessenek a nemzet közt lézengő, többnyire kárára szolgáló **herék**.

Katonát és adót csak az országgyűlés ajánlhat; egyik se legyen a szükségletnél több; hogy minél kevésbé terhelje a honfiat, és a vagyont.

Önkormányzat kell hazánknek! **községi, megyei és országos** önkormányzat; **felelős miniszterekkel**, a kik a képviselőház többségének legyenek kifolyásai.

Szabad nép és megyei gyűlések, mint az alkotmányos élet megannyi tanodái, s ellenőrző védbástyái, koszoruzva az **évenkénti országgyűléssel Pesten**.

Ezek a mi alkotmányunk nélkülözhetlen kellékei.

Ezek mellett békében ohajtunk mi élni az osztrák örökös és egyéb szomszéd tartományokkal is.

Ohajtjuk, legyen meg az osztrák örökös tartományoknak, úgy a szomszéd népeknek is önalkotmányuk; élvezzék azoknak jóvoltát; rendelkezzenek minden ügyeikről, úgy vérök és vagyonokról is önmagok.

Mi nem kívánunk rendelkezni más véréről, más vagyonáról; de mások se kívánjanak rendelkezni a mi vérünkről a mi vagyonunkról; mert törvényeink azt nem is engedik.

Szabad, önálló hazát, tehát értelmes; és szabad földet, tehát vagyonos népet ohajtok.

Törvényeink biztosításáért, nagylelkűleg áldozni is kész a nemzet, a mint ez áldozatot **Ghyczy Kálmán** alkotmányosan remek hasonlataként elbirja.

Alkotmányunk meg nem tartása esetére lennénk koldus és szolga-nép.

Koldus népnek királya sem lehet hatalmas! és szolganépnek nem lehet nagylelkű fejedelme.

Csak ha a fejedelmek magasztos szellemű férfiakat hivandának fel a kormányra; és az alkotmány, a mely a népet szabaddá és vagyonossá fejleszt, szentül megtartatik; akkor lesznek a fejedelmek is a nép szeretete által nagyok és hatalmasak.

Szünjék meg tehát hazánkban a törvényen kivülség!

A mi hazánkat, és az osztrák örökös tartományokat illeti, csak a fejedelem ugyanazonosságát ismerik törvényeink törvényesnek. Ebből következnek ugyan viszokok, a melyek érdekelnek minket is, őket is; de még e látszólag közösen érdeklések is külön hatásuak: és képviseltetésökről szabatosan rendelkezett az 1848. III. 13-ik §.

Országunk önállása, függetlensége, közöstügyek elismerésével, vagy teremtésével veszélyeztetnék. — Csak az alkotmányában biztosított, magyar birodalom felkent királya, sulyponttal Buda-Pesten, foglalhatja el azon befolyást, a mivel hazánk koronája a Hunyadyak korában birt.

„Legyen Magyarország önálló, független, mint szentesített törvényeink rendelik.

Nyerjenek életet felfüggesztett alkotmányunk! törvényeink, és ezeknek kifolyása 1848.

Mert csak így lesz hazánk népe szabad és vagyonos! csak így lehet koronája által fejedelme hatalmas és nagy.

Néptársaim! Sokan ohajtanak képviselőitekké lenni, de lesznek-e igaz érdekeitek képviselői?

Vannak férfiak, a kik az 1848-iki törvényekhez hűségöket megpecsételték egész életökkel, válaszzatok közülök.

Vigyázzatok! hogy meg ne csalódjatok, ha tanácsomat nem követve, eltántorítának benneteket a **lekenyerezett álbarrátok.**

Ne engedjétek magatokat megvesztegettetni! a ki megakar vesztegetni, az felakar benneteket használni; és a ki megengedi magát vesztegettetni, jogát nem érdemli.

Azoktól, a kik netelán egymás ellen akarnának felingereelni, forduljatok el! mindnyájan csak értelmes, békés viseletekkel érdemlitek ki, hogy követet választhattok.

A választási hely a törvényháza, tegyétek ott jobbotokat szivetekre, úgy válasszatok.

Az 1848-iki V. czikk adott választási jogot, a IX. czikk szabad földet; azért szent legyen az 1848.

Mindnyájan! ha javatokat akarjátok, seregeljétek mindnyá-

jan az 1848-iki törvények szent zászlója alá; keressétek fel e törvények leghivebb apostolát, arra szavazzatok.

E törvényekért, ha megtartatnak, unokáitok is áldani fognak.

Néptársaim! 30 éve lesz, hogy ifjuságom óta a törvények korlátai közt, a szent szabadság zászlója alatt küzdök hazánkért, nemzetünkért és a népjogokért.

Én bízom bennetek! hogy szivetekbe van vésve az 1848! s azokat, a kik ez alkotmányos szabadságért küzdöttek, ki nem törölhetik sziveteikből.

Jelszavunk legyen „éljen az alkotmányos szabad magyar haza.“

Hű néptársatok
MADARÁSZ JÓZSEF.

I.

„Az országgyűlés ez ideigi főbb működéséről“ Madarász József választóihoz. 1866. Márczius 15-ikén.

NÉPTARSAIM!

A képviselő, az 1848-iki törvények szerint utasítás nélkül választatik; de szellemi viszón köti választóihoz, a hon érdekeit képviselni.

Kedves kötelességemet hiszem teljesíteni, tudatván az országgyűlésének eddigi működését, és mikénti befolyásomat; annyival inkább, mert hazánkban nincs sajtószabadság, és azon nyilvánosság maig is gátoltatik a kormány által, a melyet a köztörvényhatóságok gyűlései fejthetnek ki hazaszerte.

Ez országgyűlés eddigi működése közt, az országgyűlést megnyitó királyi beszédre adott „válasz-felirat“ volt a legnevezetesebb tárgy.

Általános tárgyalásánál, aggodalmat keltett bennem a választfelirati javaslat, a mit egy 30-as bizottmány adott elő; mert lényeges eltéréseket foglalt az magában az 1861-ik évi feliratoktól, és azon az országgyűlés, és a megyék által is elfogadott óvás-tól, a melyek azt tartalmazták, hogy a mig szentesített s így 1848-iki törvényeink is helyreállítva nincsenek, az országgyűlés semmi-

féle törvényhozási tanácskozásba sem bocsátkozhat.

És mivel én azt hiszem, hogy 1866-ban sincs kevesebb, sőt még több okunk van alkotmányunkhoz, épp oly szigoruan ragaszkodni, mint 1861-ben s ezt most is hiszem és vallom; — kötelességemmé tartottam előadni aggályaimat és a törvények világos rendeleteinek, úgy az 1861-iki felirat több pontjainak előadása által, megtámadni a válaszfelirati javaslatot.

Beszédem, a melyet 1866-ki február hó 16-án mondtam el, az országgyűlési napló után ime e következő.

Mélyen tisztelt képviselőház! Midőn hazánk e nagy kérdésében felszólalok, teszem azt egyrészt azon reményben, hogy a válaszfelirati javaslat is fenn kívánja tartani a Szent-István koronájához tartozó magyar birodalomnak törvényekkel biztosított önállását, függetlenségét, önkormányzatát, az örökös tartományok vagyis az osztrák birodalom irányában is; hogy az sem fog elismerni mást, mint personal-uniót; az is fennkívánja tartani nemcsak az 1715, 1723, 1790. 1827, de minden szentesített, hazánk alkotmányát biztosító és így 1848-iki törvényeinket is; de mivel a válaszfelirati javaslatból, annak összefüggését, úgy egyes tételeknek másokhoz viszonyait tekintve, könnyen azon következtetést lehetne vonni, mintha az országgyűlés a viszonyok kérdésének rendezése czime alatti tanácskozás által, hajlandó volna törvényeink teljes helyreállítása előtt törvényeink lényeges módosítási tárgyalásába bocsátkozni: teszem azt másrészt azon indokból és azon szándékból, mert a válaszfelirati javaslatnak nehol félre magyarázható, nehol hiányos kitételeire nézve megnyugtatót óhajtok.

Megnyugtatót óhajtok pedig annál inkább, mert habár a Tolnamegye pinczehelyi választókerületének érdemes képviselője által tegnap elmondottaknak részletes vagy csak általános taglalásába is ma bocsátkozni elegendő hivatottságot nem érzek; de mivel egy oly magában véve mindenestre remek szónoklatot csak akkor lehet valódi és igazi bírálat alá venni, midőn azt minden összetételeivel, egész összefüggésben is birni fogjuk; és ha van, mert van némi észrevételem az érdemes képviselő nyilatkozatára, fentartom azt a részletes vitatás alkalmával előadni. Csak általánosságban csak egyetlenny szempontra, melybe most mindenekelőtt bebocsátkozni szándékom, s melyre nézve

aggodalमत el nem hallgathatom, ez pedig hivatkozás őseinknek azon óvatosságára, miszerint „a körülményekkel mindig megtudták alkudni. Helyeslem és osztom az érdeemes képviselő e véleményét, de helyeslem azt azon irányban, melyben én fel fogom. Ismerem én is hazánk történetét; annak sok szomorú és sok fényes lapja van; és voltak idők, midőn még az alkotmányosságnak is némi rovására őseinknek egyezkedniök kellett, de a midőn egyezkedtek ugyanazon alkotmányosság sáncaival védték körül hazánk önállóságát, függetlenségét és önkormányzatát. Ime ott van például! az 1222-diki arany bullában amaz ellentállhatási törvény, mely gyakoroltatott, míg a kerkivánata folytán el nem törültetett, a kor mely nem tartotta czélszerűnek és az akkori alkotmány eszméjével öszhangzónak, eltörölte, de azonnal helyébe igtatta a királyoknak esküvel szentesített amaz ígérétét, hogy a haza alkotmányát és a haza által királylyal és a nemzetgyüléssel együtt hozazdó törvényeket fenn tartják.

Azon óvatossággal, mikép ezt őseink eddig mindenkor tettek, én is hajlandó vagyok, hazám önállóságának, szentesített törvényeinek biztosítása mellett, a kiegyenlítésre és kibékülésre, elismerem, hogy az 1861-iki korszaktól, sokban eltérő az 1866-iki korszak. Ime közbejött a fejedelmi jó indulat; közbejött, hogy a jog eljárás elmélete elvettetett; és a fejedelmi székrol részint az ugynevezett *pragmatica sanctio*, részint többi törvényeink elismerése is kimondatik. Itt általánosságban azonban kiindulási pontul veszem azt, hogy én irány eszmetül a fejedelemnek és a nemzetnek a szentesített törvények iránti közös tiszteletében találok azon kiegyenlítési alapot, mely engem mind az általános, mind a részletes tanácskozásnál vezetend.

Három főtétel az egyedül mind a legmagasabb királyi megnyitó beszédben mind a válaszfelirati javaslatban, melyekre nézve aggodalomra okot találtam.

Első az 1723-iki vagyis a felséges uralkodó-ház nőágának örökösödését biztosító törvény. És itt engedje a tisztelt ház megjegyezmem, hogy bár hol forduljon elő e név: *pragmatica sanctio*, alatta semmi egyéb, mint tisztán az 1723-ik törvénynek erre vonatkozó cikkelyei értetnek. Szabad lesz még azon megjegyzést is tennem, hogy törvényeink nyomán a magyar koronához tartozó országokon kívüli ugyanazon egy fejedelem birtokában levő többi országrészeket mint örökös tartományokat tekintem az osztrák birodalom összégének.

Az 1723-iki törvényeink ez értelmére szabad legyen a tisz-

telt képviselőház előtt, véleményem érvényesítésére az 1861-iki feliratról a következőket felolvasni: „Az említett sanctio pragmatica, midőn egy részről az uralkodó-ház nőágára is átruházza a trónöröklés jogát, másrészről határozottan kiköti, hogy a király Magyarországnak másképp ne uralkodjék és ne kormányozzon, mint magának az országnak eddig alkotott vagy jövőben alkotandó saját törvényei szerint, más tartományok kormányzati módját Magyarországra be nem hozhassa, uralkodásának kezdetekor magát mindig törvényesen megkoronáztassa, koronázás előtt ünnepélyes hitlevelet adjon ki, abban az országot biztosítsa, hogy annak területi épségét, jogait, szabadságát s törvényeit sértetlen fen fogja tartani, s mindezeket királyi esküvel is szentesítse; végre, ha Ő Felsőégének I. Leopold császár és királynak minden maradéka nőágban is kihalna, visszaszálljon ismét az országra azon ősi törvényes jog, miszerint királyát szabadon választhatassa“.

És szabad legyen nekem még véleményem érvényesítésére és támogatására a tegnapi szöveg igen érdemes képviselő, Bartal György 1861-iki erre vonatkozó véleményét felolvasni: „E lényeg nem más, mint tagadása Magyarországgal kötött pragmatica sanctio két oldalú érvényének, tagadása az 1849-ig fenállott s az osztrák államférfiak által nyíltan kétségbe vonni soha sem mert personalis unión alapuló régibb és újabb alaptörvényeink szentségének: szóval tagadása ama historiai jognak, melyhez viszont mi szívünk vérével ragaszkodunk; mert meg vagyunk győződve, hogy a népek hozzájárulásával hozandó minden törvénynek csak egy garantiája van, s ez az előbbi törvények kötelező erejének elismerése, szentül tartása.“

Az 1723-ik törvény tehát, midőn egyrészt biztosította a felső uralkodó-ház nőágának a magyar szent koronát illető örökösödését, másrészt azon föltétel alatt adta át, hogy az uralkodó a maga részéről utódaira nézve is biztosította a nemzetet, hogy hazánk önállása, függetlensége és önkormányzata fenntartatik. Magyarországnak souverainitása tehát, a

mely az önkormányzásból és függetlenségéből áll, az 1723-iki törvények szerint teljes és semminemű korlátozás által meg nem szorítható: sem oly korlátozás által, mely a törvényben nincsen, mint a mit a legmagasabb megnyitó beszéd mond, a birodalom nagyhatalmi állása; sem azáltal, ami a felirati javaslatban felállítatik, a közös védelem kötelezettsége által.

Én uraim a közös védelem kötelezettségét az 1861-iki felirat szerint csak mint e haza és mint a király iránti védelmet tekintem törvényesnek. Én az önállóságnak, a függetlenségnek az önkormányzatnak sem tágabb, sem szűkebb körét nem ismerem, mint a melyet a törvényhozó hatalom gyakorol — mit Magyarországon a koronázott király és a nemzet együtt képeznek, mert minden ezenkívüli korlátozásnál a souverainitás megszűnnék. Törvényeink szerint tehát én semmi ily korlátozás rendjét nem ismerem. Magyarország törvényei szerint, teljes jogot tarthat az önkormányzathoz. Ez az, mire nézve első aggodalmamat illetőleg a részletestanácskozás alkalmával a képviselőház figyelmét felhívom.

Második aggodalmamat a legmagasabb megnyitó beszédben ugynevezett közös ügyek gerjesztik. Én t. ház közös ügyeket nem ismerek sem össz sem közös birodalmat, hol közös ügy van, ott kell lenni közös birodalomnak, a hol közös vagy összes birodalom van, ott kell lenni közös ügyeknek; ezt elismerem. Azonban méltóztassanak megengedni, hogy erre nézve ismét az 1861-ik feliratnak eme szavait olvasam fel. „De mi soha el nem fogadhatjuk azon nézetet, hogy Magyarország az austriai császárságnak provinciája. Ausztria császára, egyszersmind Magyarország királya, de nem úgy, s nem azért, mert császára Austriának, hanem egyedül azért, mert a sanctio pragmatica szerint a kétkülön trón ugyanazon egy fejedelmet illeti.“

A hol külön trón van, ott uraim, a trónnak külön birodalma van. Szent István koronájának birodalma eddig a magyar király birtoka és senkié másé. Nem állítom, hogy a koronázott fejedelem és a képviselőtestület nem volna feljogosítva más törvények hozatalára; de a jelen törvények megváltoztatása ismét csak a koronás fő és a másik tényező, a képviselőház által történhetik; addig pedig, míg ez nem így történik, én egyebet nem ismerek. Ezek következtében szabad legyen a viszonyokra nézve nyilvánitanom, hogy igenis az

1848-iki törvények azt tartalmazzák, hogy azon viszonyokról, melyek a házat az örökös tartományokkal közösen érdeklik, Ő Felsége személye mellé rendelt felelős magyar miniszter fog intézkedni, és mivel az 1790-iki XII. és egyéb törvények semmimű szentesített törvény megváltoztatását vagy a koronázott király és így a törvényhozás egyik tényezője nélkül tárgyalás alá vételét nem engedik; és mivel ezt nemcsak Magyarország mint Magyarország jogainak védelme igényli, felhivom a t. képviselőház figyelmét az ezen tételre nézve támadt aggodalmaira, miért nem akarom én, hogy ezen viszonyoknak, mielőtt törvényeink tökéletesen helyre nem állítatnak, tanácskozásába bocsátkozzunk.

Nem akarom először azért, mert a fennemlített 1848. törvény rendelkezett ezek közvetítéséről, és másodsor nem azon politikai oknál fogva, mert épen az által, ha törvényeink teljes visszaállítása előtt lényeges törvényeink megváltoztatása fölött csak tanácskozásba is bocsátkoznánk, adatnék rés, törvényeink teljes vissza nem állítására, így mindenkor a hatalomnak állván szabadságában, a mi előterjesztéseinket keveselni, tovább odázni az országgyűlést, és szem előtt nem tartatnék az, hogy a koronázott királynak és a másik tényezőnek t. i. az országgyűlésnek csak együtt szabad a törvényhozásba bocsátkozni.

A harmadik, a mire a tisztelt képviselőház figyelmét fölkérem, az 1848. törvényeknek alaki elismerése, és módosításának kívánalma. Üdvözlöm a fejedelmet az elismerés alaki térére; azonban legitim hatalomnál és legitim hatalom részéről szoros következményeül tekintem a jogilag törvényesnek elismert törvények életbeléptetését.

Mivel pedig a részletes vitatkozások alkalmával nem kívánok minden egyes pontnál módosítványokkal előállni, és vágyaimat, s aggályaimat ott a hol az 1848. legelőször említetik, nem ohajtom kifejezni, bocsássák meg, hogy az 1848-diki eseményeknek a javaslatban és bárki által felemlítésére nézve, csak röviden, de nyilatkozzam.

Az 1848-diki események világesemények; az 1848-ban kivivott koreszmék a világ eszméi. — Nemzetünk 1848-ban alkotmányos önállásának és e kivivott eszméknek védelmére kelt fel, és a történet meghamisíthatlan lapjain örökíté meg dicső nevét. Azoknak tehát — és többet az 1848 diki eseményekről nem szólok — kik bírálata alá vennék, úgy hiszem,

nem mondhatunk nást, mint: feddjék el tekintetüket, hunyják be szemeket, hogy képzelt nagyságukban el ne törpüljenek a valódi nagyság előtt.

Magyarország törvényekkel korlátolt fejedelemség; Magyarország koronázandó örökös királyát, úgy mint a nemzetet törvény kötelezi. — E törvény az 1790. III. t. cz. az örökös király kötelezettségeit illetőleg oly szabatos, az 1790. X. XII. t. cz. mind a koronás királyra mind a nemzetre nézve oly világos, oly kötelező hogy miként azok nélkül nemzetünk törvényeinek semminemű törvényes módosításba nem bocsátkozhatunk: akként a koronás, az örökös, a koronázandó királynak a koronázásáig is elengedhetlen kötelessége hazánkat saját törvényei szerint igazgatni, lelkiismeretes kötelessége, hogy mind maga megtartsa, mind mások által megtartassa hazánk, szentesített törvényeit.

Ezek azok, mélyen t. képviselők! a mikre nézve én is, mint tegnap szólott érdemes képviselő társam, lelkiismeretesen elmondtam meggyőződésemet. Iparkodtam azokat minél szabatosabban minél rövidebben elmondani a t. képviselőháznak, és miként, hiszem, hogy a ház minden tagja, úgy én is meg vagyok győződve, hogy e képviselőház őseinktől örökölt bölcsességében és századokon keresztül annyi nemes áldozattal is megpecsételt önállása és függetlensége megóvása fentartása mellett megteend mindent, mit jog, méltányosság és igazság kíván; de soha önkormányzatunk feláldozásával.

És miként én hiszem, hogy bár ki e képviselőház tagja, mindenik lelkiismeretes meggyőződését követve, szól, úgy hiszem ép oly meggyőződéssel viseltetnek ők is az én aggodalmaim iránt, mert figyelembe fogják venni mindig azon gyászos eseményeket, melyekért küzdenük kellett folytonosan, hogy önállásunk, alkotmányunk s hazánk souverainitása fenntartsék. És ebben egyetértek a tegnap szólott érdemes követtel: e harc az, melyben megfogyva bár de törvenem él nemzet hazán, E harc az, melyben én örökké óhajtom hogy éljen a képviselőház; annak óhajtok lenni híj szolgája és védője. És azzal végzem beszédemet, hogy miként hazámhoz, önállásához, függetlenségéhez és souverainitásához hű leszek, úgy áldjon Istenem!

NÉPTÁRSAIM!

Sokan, és közülök többen, igen szépen beszéltek; szóval többnyire a törvényesség terén állva, de valóságban eltérve az 1861-iki feliratok főbb elveitől.

A részletes tanácskozás alkalmával, elvrokonaima s z é l - s ő b a l o l d a l 3 módosítványt adott be.

László Imre — „a personal unio“ Böszörményi László „a viszonok közös érdekeltsege“, es Csanády Sándor „az adó és ujonczozás“ tárgyában.

E 3-ik módosítványra nyilatkozván mondtam ezeket is:

„Most, a midőn a legutolsó módosítás adott be, épen azon néhány képviselő társaim egyike által, kikkel én rokonos nézetet s elvet követek, és kikkel ez országgyűlésen a szigoru törvényesség terén állok,“ múltóztassanak megengedni, hogy véleményemet nyilvánítsam, s ha a szélső jobb oldali tagok és a képviselő testület nevezetes többsége is — mely előtt mindenkor meghajlok — nem tartja czélszerűnek és szükségesnek a falirati javaslatba a módosítványt beigtatni, nem következik abból az, hogy én, a ki itt ellentétbe vagyok a képviselőház nagy többségével, ezt ne tartsam és ne indokolhassam. Indokolom tehát véleményemet azzal, hogy én sem kívánok a népnek oly ígéreteket tenni, a melyek lehetetlenek; de midőn ezt nyilvánítom, felette sajnósnak tartanám, én legalább, ha a kiegyezés esetében azon terhek, melyek jelenleg semmi más, mint az absolut hatalomnak, absolut rendszerrel folytonos követése által tartnak fenn, — hazánk alkotmányos életében nem kevesbitethetnének. „Igen is, én azok közé tartozom a kik hiszik, hogy ha az alkotmány terére lép a fejedelem, és a nemzettel kiegyezkedik, — épen azon terhek, melyeket az absolut rendszer irányára réánk rótt, mely irány az alkotmány irányával semmi esetben sem lesz mindenben meg egyező — kevesbitetni fognak.“ És midőn én a tisztelt ház előtt e nyilvánításomat tettem, lehetetlen például, hogy ne nyilvánítsam még ezen terhekre nézve a könnyebségi ohajtásomat az által is, hogy megemlitsem itt a státus, az állami adósság bizonyos nemét. A t. házban odavettett az, mintha az ország által már egészben elfogadott tény volna Hivatko-

zom önök 1861-ik évi feliratára, hol az államterheib'e részesülés a szerint a mint az hazánk anyagi jólétével megegyeztetethető lesz, — csak is azon feltét alatt ígértetett meg, ha az alkotmány visszaállítatott. Kérdem önöket visszaállítatott-e? Azért tehát, mint-hogy nem állítatott vissza, állítom hogy ezen államadósság elismerésére a nemzet kötelezve nincs. Ezeket kívántam a t. ház becses figyelmébe ajánlani. Én a módosítványt pártolom.

Mind ez érintett módosítások elvettettek.

1. Végre befejeztetvén a vita, február 24-én, mivel módosításaink elvettettek, s így aggályaim el nem enyésztek, a válasz felirat ellen szavazást kértem, és a ház elrendelte azt.

2. Heten szavaztunk ellene, Csanády Sándor, Kállai Ödön, László Imre, Patai István, Vály János, Vidacs János és én.

3. Jót tettünk-e mi? ellenzésünk nyílt tudatásával avagy jól tett-e a képviselőház a válaszfelirat elfogadásával? megbírálni az ország közvéleménye van, sőt valószínűleg csak az utókor lesz hivatva.

4. Egyetlen egy az, a mit részemről egész hazám előtt nyilvánítok, és ez az, hogy ha a kiegyezés által a népnek elviselhetlen adózási és ujjoncsozási terhei nem könnyíthetnének meg; — és csak is az kívántatnék, hogy a jelen törvénytelen állapot törvényesítenék; akkor én, ha önválasztóim öszvege is ezt ohajtaná állásomról lemondani tudnék! de sohasem szavaznék ily kiegyenlítésre: — mert a jelen törvénytelen állapot törvényesítésével, üres és holt betükké válnának az 1723., az 179). III. X. XII. s ezek kifolyása az 1843, feladatnának hazánknak törvényekkel biztosított s eddig meg is védett népies demokrat alkotmánya, önlálása, függetlensége, autonomiája; ezekhez pedig én hűtelen nem lehetek soha!

5, Forró ohajításom, hogy a képviselőház hazánk független önállóságát önkormányzatát, törvényeink szerint biztosítani képes legyen, és legyen képes segíteni a haza gyermekeit nyomasztó teheken is, forróbban nem ohajtok semmit, mint azt, hogy a képviselőház határozatai hozzanak áldást, sokat szenvedett, szerencsétlen hazánkra.

II.

Beszédem az inség tárgyában a képviselőház 1866. Jun. 13-ki ülésében (a szószékről).

Tisztelt képviselőház !

Hazánk aggasztó helyzetének sujtó, de biztos jövője hitének élesztő hatása alatt, komolyan meggondolva, ellenzem mind a házbizottságának felirati javaslatát, mind Pest belvárosának igen érdemes képviselője, által beadott végzési indítványt, és pártolom a szabolcsmegyei nádudvari kerületnek érdemes képviselője, Kállay Ödön által előterjesztett módosítványi feliratot. Mielőtt indokaimat a tisztelt képviselőháznak mély belátása elé terjeszteném, becsássonak meg, hogy a helyzetnek, mely felszólalást parancsol, előleges összeállításának constatirozásaul felolvassam azon főelveket, melyekre állításaimat állapítom, nyilvánítván, hogy ha beszédemben előfordul ezen szó „fejedelem“ alatt az abszolút kormányrendszert vagy annak közgei, a fejedelmet sehol, de a kormány közgeit, és magát a kormányzati rendszert értem. Alapítom állításomat az 1861-i felirat e következő szavaira :

„Felsőged kormánya jelenleg sem az alkotmánynyal egyezőleg kormányoz, a beligazgatásnak alkotmányyszerű organumai abszolút hatalommal korlátoltatnak eljárásukban, s azok mellett egyszersmind az abszolút hatalom alkotmányellenes tisztviselői működnek, az országgyűlésének minden befolyása nélkül megállapított direct és indirect súlyos adók követeltetnek, s fegyveres erővel hajtának be; az ország legfőbb kormányzata pedig sem alakjában, sem eljárásában nem törvényszerű.“

És mielőtt tovább mennék indokaim előadásában, kénytelen vagyok azon helyzetet is, melyben állok, constatálni; előre nyilvánítván, hogy ha azon, a nép nyomorának enyhítésére előteremtendő gyógyszerek népszerűek is, habár a képviselőház által jelen helyzetben végre nem hathatók is, de mégis kijelöltetnek; nem annyit akarok általuk értetni, mintha ígéreteket tennék a népnek, melyeket be nem válhatunk, de óhajtom vétetni azon kötelességszerű nyilatkozásunkul, mikép mi véleményünk szerint megtegnők azt, ha az abszolút rendszer által abban nem gátoltatnánk; és nyilatkozatunk azon kötelezettségszerű meggyőződésünk kifolyása, a mely parancsolá, hogy különösen az országos inség enyhítésében úgy, mint alkotmányunk helyreállításában, sem félelemnek, sem

ál szeméremnek nem szabad bennünket meggyőződéseink nyilvánításától visszatarítani. A szélső baloldálnak, uraim, a melynek én egyik tagja vagyok, és a mely igen csekély számot képvisel ez országgyűlésen, ritkán jut azon szerencse, hogy a többséggel tartson; de mindenkori rendeltetése, kijelölni az irányt, mely a nép érdekeinek leginkább megfelel. (Ellenzések. Nagy zaj, derűtség és felkiáltások: „Ez mindnyájunk rendeltetése!”)

Nehéz feladatának, egyengetni a jövőt, nincs egyéb elve, mint azon öntudat, hogy véleményem szerint legközelebb áll mindenestre véleménye a nép érdekeihez és véleményéhez. (Nagy zaj. Ellenzés.)

Elnökök. Bocsánatot kérek, de kénytelen vagyok nyilvánítani, hogy a mi a nép érdekeit illeti, itten semmiféle pártszínezet nincsen. (Zajos helyeslés.)

Madarász folytatja. Uraim! Képviselők! Isten mentsen meg attól, hogy ezt tisztán részemre és azok részére kívánjam nyilvánítani, a kikkel én egy véleményben vagyok. (Helyeslés. Halljuk!) Méltóztassanak figyelmezni arra, hogy hozzá tettem én mindenkor e szavakat: „véleményem szerint,“ s azt csak megfogja engedni a t. ház, hogy ezt nyilvánítván, egyáltalában nem tettem egyedül magam számára ezen követelést, és nem zártam ki azt, hogy a t. ház más tagjai is az ő véleményök szerint épen úgy vagy tán még jobban is ne követelhetnék a maguk számára azon felfogást, hogy a nép érdekeit leghűebben képviselik. (Helyeslés.)

Ellenzem tehát a megnevezett két indítványt, u. m. a ház bizottsága felirati javaslatát, és Pest belvárosa érdemes képviselőjének végzési indítványát a következő okoknál fogva: 1-ször. Mert ellenkeznek azok azon kötelességgel; mely az ország inségével szemben a képviselőházra nehezedik; ellenkeznek azon várakozásával és követelésével az ország lakosságának, hogy az ország inségének enyhítése tárgyában, a képviselőház ne egyedül csak másra utalással semlegesen, hanem az ország insége enyhítésének legalább módját és gyógyszerkielölése által tényleg vegyen részt; és hogy ez kötelessége a képviselőháznak, szabad legyen ezt, magából a bizottsági jelentésből, s jelesen annak azon szavaiból indokolnom, melyek így hangzanak: „Be nem várva az adatok beérkezését, szemben a házára nehezedő, segély minél eredményesebb lehes-

zedő veszély annyi nyugtalanító jelenségeivel, s hogy a nyugtandó segély minél eredményesebb lehessen haladéktalanul volnának azon lépések megteendőik, melyek az előttünk álló nagyfotosságu czél elérésére szükségesek- és alkalmasaknak mutatkoznak.“

Most már az ország lakossága és én is, midőn eddig olvastam e jelentést, mit vártunk? Vártuk azt, hogy elő fogja sorolni a bizottság azon haladéktalan és lényeges eszközöket, melyek alkalmazandók volnának a nagy nyomorral szemben, annak megszüntetésére. Miként felel meg erre a bizottsági jelentés? Egy alázatos felirattal ő Felségéhez. S ha már most meg fogja tudni az országnak inséget szenvedő része, hogy ezen feliratban nincs semmi, de az mindenesetre benne van, hogy a rendelkezés azon okból, mert már ő Felsége ennek megkezdését el is rendelte, elmaradhat; és megfogja tudni, hogy a k é p v i s e l ő h á z e z e n k i v ü l c s a k u g y a n s e m m i m á s t e z u t t a l a z o r s z á g o s b a j e n y h i t é s é r e n e m t e s z; akkor, képviselők, nem gondolhatják önök, hogy azon vigasz helyett, melyet az ország lakosai a képviselőháztól is mindenesetre várnak, lehangoltság fog bekövetkezni?

Ellenzem 2-szor tisztán a bizottság felirati javaslatát azért, mert a 4. és 5. pont közt a következetesség hiányzik. A 4. pontban elősorolja, hogy a törvényes kormány és alkotmányos helyhatósági kormány által sok bajon segítettethnék, és sok nyomornak eleje vétethetnék. Ha ez áll, a mint áll szerintem is, mi ennek logikai következése? Nem az, mi következik: „tehát uram király segits,“ de az: „tehát kérünk uram, állítsd vissza a felelős kormányt, állítsd vissza már csak azért is, mert ez által sok bajon segítettethetik,“ Kötelessége tehát a képviselőháznak; kérni az alkotmány helyreállítását csak azért is, — mert ha positiv segélyt nem adhat is a képviselőház, de maga az, hogy sok baj megelőztethetik, és sok nyomor enyhítettethetik, már ez maga is nagy nyeresemény. (Baloldalon: Helyeslés.)

De ellenzem 3-or mind a bizottság felirati javaslatát, mind pedig Pest belvárosa érdemes követének indítványát is, leginkább az utolsó szakaszért, mely igen csekély, alig 7 sorban magában foglalja az ellenmondásokat, a tisztában nem lételet, kötelességmulasztást, és még is a képviselőházat bonyodalmaknak teszi ki, így szólván: „ha a fenyegető inség elhárítása.“ s a t. Már most, uraim, a 3-ik szakaszban kimondták önök nemcsak

hanem mindnyájan elismerjük: „a fenyegető rendkívüli veszély rendkívüli eszközöket tesz szükségessékké.“

Ha a fenyegető veszély rendkívüli, még jól rendezett államban is, felhalmozott kincstár mellett is, rendkívüli erőfeszítést igényel e veszély elhárítása. Én nem akarok bocsátkozni az állam pénzügyének mívoltába, jeremiádot a felett tartani, ma nem kívánok, de miután érzem és tudom, hogy a rendkívüli erőfeszítés okvetlen bekövetkezen ö, mikép lehet feltételtől függeszteni fel annak eszközzlését a végpontban akkor, ha a 3-ik szakaszban már határozottan ki van mondva a veszély rendkívülisége?

Kimondatván a veszély rendkívülisége, természetes, hogy rendkívüli eszközök felhasználása is szükséges; mikép lehet már most azt gondolni, hogy ezen rendkívüli eszközök felhasználása, úgy, hogy ez csak ugyan foganatos segílyt nyújtson, az ország hozzájárulása nélkül történhetnék? **E s i t t v a n a k ö t e l e s s é g m u l a s z t á s** Ha törvény és alkotmány nem engedik most kijelölni azon eszközöket és módokat, a jelen helyzet miatt, miket, az alkotmány helyre levén állítva, megtenni minden esetre köteleességünknek éreznénk, mi abból a következés? Természetesen az, hogy kéressék azon alkotmány helyreállítását, hogy teljesíthesse is a képviselőház ebbeli köteleességét.

Ha azt nem kéri, és hozzá teszem, nem kéri úgy, hogy sikerre megnyerésre remény lehessen, — nem határozat, de felirat által elmulasztotta köteleességét.

Ha a törvény és alkotmány engednek most a képviselőháznak eszközöket és módokat a baj, az inség enyhítésére, — elmulasztja köteleességét, ha rögtön ki nem jelöli és el nem határozza azokat. **H a t e h á t a k é p v i s e l ő h á z v a l a m i t i g é r , é s n e m t e s z i , k ö t e l e s s é g e t m u l a s z t ;** ha ígér olyat, mit meg nem tehet, a jövő bonyodalomnak veti el magvát; ha pedig ígér olyat, a mit csak az alkotmány helyreállítását után tehetne, akkor helyes ha az alkotmány helyreállítását kéri.

Én, t. képviselő, nem akarom feltenni, hogy e házban bárki is a jogfolytonosság elvét tisztán csak elméletileg mondja ki: hiszem, hogy mindnyájan óhajtjuk is azt egyuttal valóssággal: de felteszem azon kérdést, hátha az inség elhárítására oly módok és eszközök kívánatnának tőlünk, melyeket törvény és alkotmány nem engednek megtennünk, és visszate-

kintve az országbirói értekezletre, önkénytelenül annak lehetőségére gondolok, hogy az opportunitás szempontjából kényszerítve lenne az országgyűlés oly módok és segélyeszközökhez való hozzájárulásra: kérdem önöket uraim, nem az opportunitás terére kényszerülnének-e lépni a képviselők, most indítványozott ígéretök folytán? Ez pedig én nekem az opportunitásból már igen sok!

És most Pest belvárosa érdemtelen képviselőjének indítványára, különösen a következőket kívánom megjegyezni: ugy látszik, mintha a t. képviselő úr végzési indítványa határozati jellemmel birna. Már pedig, ha annak érdemét tekintjük, nem birhat határozati jellemmel. Ha az mondatnék azon módosítványban, hogy mi ismételve megtettünk mindent alkotmányunk helyreállítására, mit jogosan tennünk, kérnünk és várunk lehetett; ha az mondatnék, hogy a kormány mely a törvényes állapotba való visszahelyezést kilátásba tette az abszolut kormányrendszerhez ragaszkodván, annak czéljai iránt magunkat álmoban nem ringathatjuk; ha az mondatnék, hogy sikeretlenek lévén felirati reményeink, egy határozattal a felelősséget a kormányra háritsa a teendőkért a képviselőház: akkor uraim, meg volna a végzésnek határozati jelleme. Én t. képviselőház, e körülményben más határozatot nem ismerék. De tekintve a végzési indítvány tartalmát, nem nevezhetem azt másnak, mint a helyzet nekészégei alól való kisiklásnak. (Zaj. Ellenmondás. Balról: Igaz!) I s m é t l e m, a h e l y z e t n e h é z s é g e i é s a z o n k ö t e l e s s é g ü n k a l ó l v a l ó k i s i k l á s n a k, mondom, mely szerint kötelességünk minden időben és minden alkalommal elkövetni mindazt, mit a haza mind alkotmányunk helyreállítására, mind pedig az inség enyhítésére töllünk elvár. Elismerem, t. képviselőház, hogy Pest belvárosa érdemtelen képviselőjének végzési indítványa különbözik az általam 2-ik pontban megtámadott bizottsági felirati javaslattól, annyiban, hogy ebben nincs meg azon következtetlenség, mely a felirati javaslat 4-ik és 5-ik pontjában létezik. Az indítványozó képviselő úr megemliti, kéri, várja és reményli a felelős miniszteriumnak s a törvényes hatóságoknak helyreállítását, és addig is ő Felsőgeáltal nyujtandó segélyt emlit.

Uraim, mi köztünk senki sincs, a ki ellenezzen, bárhonnan jövendő segélyt, annál kevésbé olyat, mely ő Felsőgeától jőne addig, mig alkotmányunk helyreállittatik. De a módosítvány és azon mondás közt, hogy a felelős miniszterium és

törvényes hatóságnak helyreállítását kérjük van némi különbség. És igaz, hogy ennyiben jobb a bizottság felírásánál. De a módosítvány nyál bővített felirat alkotmányunk teljes helyreállítását kéri, s elismerem ugyan, hogy a felelős miniszterium és a törvényes hatóságok helyreállítása legfőbb momentumu specialitas, de felirataink mindenkor az alkotmány teljes helyreállítását kérték.

Az tehát nézetem szerint a kérdés, hogy melyik a legsikeresebb kiviteli ut alkotmányunk helyreállítására? Mert arról tökéletesen meg vagyok győződve, hogy a képviselőház is főképen alkotmányunk helyreállítását óhajtja, a mint ezt felirntaiban is kifejezé. Valóban különös játéka a sorsnak, hogy Pest belváros érdemteljes képviselője, a ki 1861-ben, mindnyájunk eleven emlékezetére, ama nevezetes politikai harezot vitta a határozat ellenében, most a felirat ellenében a határozatot védi. Az a kérdés most uraim, hogy a felirat vagy határozat-e azon óvszer, mely által leginkább tudtára adatik Ő Felségének az ország óhajtása. És ha 1861-ben, midőn 1848 óta legelőször jött össze a nemzet törvényhozó testülete, nem látszott helyesnek a határozati nyilvánítás az alkotmány helyreállítása kérdésében, csak azért is, mert a felirat sokkal sikeresebb szer az alkotmány helyreállítására,—én nem tudom, t. képviselőház, minő indokkal menthető a felirat elleni fellépés most? midőn ugyan csak az alkotmány helyreállítása van kérdésben.

Ezek azon okok, melyeket hátor valék előadni a kérdéses indítványokra vonatkozólag. Áttérek Kállay képviselőtársam módosítványára. Három feltételt köteleiségem kijelölni, a melyekre ohajtom észrevételeimet megtenni. *Először, szerintem az ország insége oly nagy, hogy hazánk lakosságának nevezetes része fizetésre képtelen, és ezt az absolut kormányrendszer okozta. Másodsor, az országnak e rendkívüli veszélyében kötelessége az államnak rendkívüli segélyekről gondoskodni. Harmadszor, a mint magától következik, az absolut rendszer alatt nem tehetvén meg az országgyűlés a kellő intézhedéseket, az alkotmány helyreállítandó.*

U r a i m! A ki ugy nincs meggyőződve, mint én, az ország nyomoráról, hogy az ország lakosságának nevezetes része fizetésre képtelen, az, megengedem, hogy ellenezheti szándékaimat és ohajtásaimat: de a ki meg van győződve ezen állítás valóságáról, az lehetetlen hogy el ne ismerje szándékaim és állításaim igazságát és helyességét is, még akkor is, habár

az óvszerereknek meghatározásában és az eszközök alkalmazásában az enyémtől eltérő nézeten volna is. Az ország insége t. képviselőház, az igaz, a májusi utolsó és junlus első hetében beállott fagy, szárazság és idő viszontagsága által tünt fel a maga rémületes és fenyegető voltában, — és ezen idő- viszontagságok következtében beállott inség az országot, lakosságának egy részét éhséggel; kereskedelmét, iparát és földművelését pusztulással fenyegeti; de nem csupán ezek az okai, a nép elviselhetlenné és fizetésképtelenné vált helyzetének.

Ennek okai először a minden nemzeti jólétet és haladást megsemmisítő absolut kormányrendszer, s az általa a legszen- tebb önfenntartási érdekek ellenében, minden kimélet nélkül létesített *adóztatás*, mely a népnek teljes vagyoni kimerülését okozá. Második oka azon fonák közgazdasági politika, mely hazánk legszükségesebb vasuti közlekedési vonalainak kiépítését gátolván, ez által a nemzeti vagyonosodást alapjában támadta meg. Harmadszor oka az indokoltan kárhozatos absolut rendszer azért is, mert részint elmulasztván előleges intézkedések által elviselhetőbbé tenni a bekövetkezendő bajt, részint nem gondoskodván sem állami sem népvagyoni befektetésekről; de sőt eszeveszetten rohant elvenni mindazt, a mit lehetett, elfecsérelni mindazt, mit elvehetett és elvett, és oka 4-szer ennek következtében az ennek folytán következett pénzügyi kezelés, mely azon irtózatosságot, melyet elvehetett és elvett, nem, mintérintém, teremtő beruházásokra, hanem egyes egyedül elvont eszmékre, a minden jólétet megsemmisítő központosításnak reánk erőszakolására, még pedig idegenek között vesztegette el.

Uraim! Nézzenek önök szét az egész országban, és ha önök megfognak győződni, hogy sem a kereskedés, sem ipar, földművelés nemcsak nem virágzó, de csakis alig tengő állapotban van, akkor *lehetetlen, hogy önök helyt ne adjanak azon állításomnak, miszerint az ország insége igen is oly nagy, hogy az ország lakosságának nagy része fizetésképtelen, s ezt az absolut kormány okozta.*

Magyarország 48-ban nem ugyan virágzó, de azért mégis mind szellemi, mind anyagi tekintetben ritka fejlettségű volt, és ime, Magyarország oda van juttatva, hogy pár heti viszontagságai által lakosságának nevezetes része inségnek, kereskedelme, ipara és földművelése pusztulásnak van oda vetve.

Átmegyek most tételeim második részének bebizonyítására, hogy *az állam inségének ezen veszélyes voltában az államnak kö-*

telessége rendkívüli eszközökről gondoskodni a baj elhárítására nézve.

Igen t. képviselők! És én azt mondom, hogy nekünk kötelességünk e gondoskodás; nem szabad ezt senki gyámkodására bízni; önmagának kötelessége a képviselőháznak mindazt tenni, mit a törvény és alkotmány megenged. Egy pár magyar példabeszédet méltóztassanak megengedni, hogy felhozzak; egyik az: „segíts magadon, úgy segít istened“, (zaj. — mire válaszol-tatik: — „nem tehetek róla, de ez példabeszéd“), másik pedig, melyre gondolom, hogy a képviselők mindnyájan emlékezni fognak, az: „A mely nemzet magát elhagyta, az sorsát megérdemelte.“ Én t. képviselők! mit a törvény megenged, soha sem mulasztom el, már a jelen pillanatban sem, hogy azt meg ne tegyem, és ki azt elmulasztja, az véleményem szerint, magát hagyta el.

Szabad legyen még felolvasnom az 1848 dik évi július 11. országgyűlésen mondott e szavakat: „Élni csak azon nemzet fog, melyben magában van az életterő: kit nem saját élettereje, hanem másnak gyámoltása támogat, annak nincs jövődjé.“ Ezeket csak azért hozom fel, hogy megmutassam, miszerint csak nekünk, és itt kötelességünk gondoskodni az országról. Ezen gondoskodások között megismerem 1-ször: *legfőbb gondoskodni arról, hogy e haza egyetlen gyermeke se veszszen el éhen, 2-or gondoskodni a velőmagról, hogy a szűkölködők földjeiket be is vethessék, hogy a jövő évben is a nemzet anyagi léte veszélynek ne legyen kitéve.* De czentul vannak törvényhozási gondoskodásaink, a melyeknek megvitatásában, kijelölésében ha egyéb nem is, de azon jó van, hogy ha rögtön magát az óvszert nem adja is meg, de megadja a nemzet és az országban azon reményt, hogy rajtok segítve leend, a mint amaz óvszerek törvény és alkotmány szerint eszközölhetők.

Törvényhozási uton kötelességünknek tartom a következőket: *Első helyen áll az itt is felemlített direct és indirect adó megszüntetése.* Megismerem nemesak, de állítom, hogy minden országnak kötelessége közsükségeit fedezni. Törvényt szerint azonban ezen kötelesség a képviselőházra csak az alkotmány helyreállítása után uchezül. Ugy hiszem, mi nem vagyunk okai, hogy a majdnem egy év óta fenálló kormánynak nem sikerült az alkotmányos rend helyreállítása, de annak sem mi vagyunk okai, hogy a közsükségek fedezéséről itt nem rendelkezhetünk. Ezeket előre bocsátva, még azt is elismerem, hogy

virágzó államban, rendezett helyzetben vajmi nagy jótétemény, ha a közvetett adónemek által, milyenek a bélyeg, a százalék, fogyasztási adó, dohány, és nem tudom minő egyedáruságok által oly nevezetes mennyiség jön az ország pénztárába, hogy az ország lakossága igen kevés direct adóval terhelhetik. — Megismerem magam is, hogy például, mint magam tapasztalám Amerikában, mily nagy jótétemény, midőn az államnak majdnem összes bevételei tisztán közvetett adók által fedeztetnek, mint ez rendes időkben ott történik.

Azonban Magyarországbán, annál inkább pedig rendezetlen állapotunkban és anyagi jólétünknek majdnem romjain határozottan kénytelen vagyok nyilvánítani a t. képviselőház előtt, hogy *én ezen közvetett adónemek megszüntetését kérni fogom*, ha sikeresen lehet, még ez országgyűlésen is, azért, *először, mert ellenkezik meggyőződéssel, másodszor, mert ezen adónemeket nemzetem jellemével nem tartom meggyezőnek, harmadszor, mert mindenki a maga tapasztalatai szerint ítél, én ezt tartom azon tehernek, melyet a nép magára nézve legterheesebbnek tart.*

Másodszor, kötelességünk gondoskodni pénzforrásokról; pénzforrások alatt nem értek egyebet, mint a jogtalanul elvont magyar bányák termékeinek pénzalakban forgalomba tételével, *a magyar állampénzjegyeket*, és mondom, én részemről meg vagyok győződve, hogy a nemzeti bajt, az általános fizetésképtelenséget másként, mint ezen mód szerint, gyökeresen orvosolni nem lehet. Részletekbe bocsátkozni szándékom nincs, de azt kijelenteni kötelességemnek tartom, hogy *óhajtom azt oly mértékben, a hogy mindenki, a ki biztosítékot nyújtani képes, hogy mind az állam, mind a magánosok irányában kötelezettségét teljesíthesse, ellátásuk kölcsönrel*; és itt, mivel úgy látszanék, hogy ez majdnem a kereskedés, hitel és pénzügyi hatalom ellen volna, a módosítványban foglalt moratoriummal együtt kénytelen vagyok a társadalom azon tényezőit venni tekintetbe, melyek egymással a forgalmat fentartják.

Vegyük, hogy egy mérlegnek egyik serpenyőjében a pénzen kívül — minden *összes* érték, ide értve még a munkaerőt is, a másik serpenyőben — a pénz, sokszorozva forgalma által, — tehát a *pénzhatalom* van. — A pénz sohasem ugyanannyi érő — mint az összes érték, de a társadalom követeli, hogy a mérlegnek e serpenyői egymást ellensúlyozzák. Az államnak rendes időben nincs más hivatása, mint szabadon hagyni menetüket. Rendkívüli időkben, midőn egyik vagy másik veszélyez-

tetve van, a társadalomnak a veszélyezett segélyére kell sietni. És mi történt a 17 évek alatt? azt látjuk, hogy e mellett, hogy folytonosan a pénzhatalom az összes érték ellenében gyámolittatván, nemcsak, de az összes értéket folyvást le is nyomván, az állam is kényszerült mindenkor az összes értéknek becsét fogyasztani. Ha tehát kereskedés, ipar és földművelés pusztulásnak vannak kitéve, azt kérdem, *nem kötelesség-e az államnak*, akkor, midőn az ország lakossága nevezetes részének végtönkrejutásáról van szó, *oly intézkedéseket hozni, hogy megadván a hitelnek a maga biztosítékát, egyttal ne engedje tönkrejutni azokat, kik a rendkívüli idők miatt kötelezettségüknek eleget tenni nem bírnak?* azért tartom tehát az állam-kötelezettségének az ez ügy iránti pénzügyi intézkedést.

Altenve állításaim 3 ik részére, az alkotmány visszaállítására, ismétlem, hogy az ország inséges népe azt várja, azt reményli, hogy a törvényesen egybegyűlt képviselőház, törvényes fejedelmével együtt intézkedjék bajainak gyökeres orvoslásán. — Az nem történhetvén meg másképp, mint az alkotmány helyreállítása esetével, ezért kell szorgalmaznom az alkotmány visszaállítását. *Fejedelmektől, t. ház nem is igényelhetem azt, hogy az ország alkotmányát egész mértében ismerjék, — de igénylem igenis azon kormányfőrségtől, kik a fejedelem mellett vannak, hogy törvényszabta főbb kötelességeiket a fejedelmekkel megismertessék; és nem én, de a nemzet, nem a nemzet, de a törvény követeli, hogy a fejedelmek oly tanácsosok tanácsával éljenek, a kik a nemzet óhajtsait érelyre juttatják.* És Diocletian Római császárnak szavai szerint óhajtom, hogy ez eset honunkban soha elő ne fordulhasson; Diocletian Római császár ezt mondja: „semmi sincs nehezebb az igazságos uralkodásánál, a fejedelem nem tehetvén mindent, kénytelen mások tanácsával élni, s azoknak tanácsából meritett és igazságosnak hitt rendeleteit mások által hajtatni végre, s azt hiszi, igazságosan uralkodik, s áldani fogja a nép, *míg nem egyszer azt veszi észre, hogy el van áruva jól fizetett, hűtlen szolgáló által.*“ (Derűtség.)

Az idők haladása tagadhatlan meggyőződés tényeül bizonyítja be azt, hogy az emberi haladás a democratia elveit tüzte ki feladatául. — Ezt uraim a jelen monarchismusnak élő legnagyobb tekintélye is beismerte (Halljuk.) azt mondván Montalambert: „*Csak az intézmények ne ellenkezzenek a polgári tökéletcsbüetés követelményeivel, monarchiában is megférhetnek, de ha ön a monarchia is jó darabig élni akar önérdekében elutasíthatlan köve-*

telmény: elégedjék meg a trón sok előnyeivel, és hagyja szabadon a polgári tér tökéletesítésének lehetőségét. Ezeket azért hoztam elő, miként azon következtetést vonhassam, hogy csak ha a fejedelmek oly magasztos férfiakat fognak meghívni tanácsaikba, a kik nem leélt rögeszmék követelményeit, hanem democrat szellemű intézményeket fognak kivívni, és azokat fentartartani, és a nép szeretetét és bizalmát megnyerik, — akkor lesznek a fejedelmek nagyok és hatalmasok; mert akkor a fejedelem és nemzet egyetemesen gondoskodhatnak a nemzet anyagi és szellemi jóllétéről.

Alkotmányunk teljes helyreállítását kérjük mi a módosítás szerint. Kérés ez a fejedelemhez, annak teljes helyreállításáért; intő szava a nemzetnek a kormány azon férfiához, kik a Felség mellett vannak; határozott az, de a magyar nemzet jelleméhez illő. Az alkotmány teljes helyreállítását kérjük. T. képviselőház! A magyarok Ázsiából hozták ki ez alkotmányt. (Derűltség). Ázsiából igen! — alkotmányosságot értek, hiszen azt bizonyára be fogják látni a t. képviselők, hogy az 1848-diki alkotmányt (szónok az 1848-ki törvényeket jobbában fel mutatva) nem hozhatták Ázsiából: *megrédték azt minden titkos és véres megtámadások ellenében és ha Isten is megsegít, „Európai eselszövények daczára“* megvéendőjük azt nemzetünkkel *mi is.*

III.

Beszédem azon indítvány mellett, hogy a mig az alkotmány teljesen helyre nem állitatik, a tanácskozás függesztessék fel.

A képviselőház 1866. december 4 ikén tartott ülésében. (a szószékről.)

T. képviselőház! Országunk állapota mindinkább fenyegetővé válván, nem esoda, ha a népnek hangulata komoly, nem esoda. ha jövőnk aggasztó.

Az ország népe eredményt követel, s nem az absolut rendszer terhei törvényesítésének, de az őt majdnem tönkre juttató terhek könnyítésének eredményét.

Ugy hiszem, senki sincs e teremben, ki elérhetővé vélné ezt másképp, mint alkotmányunk *teljes* helyreállításával; és miután ez ismét a képviselőháznak közóhajtása csak is annyiban kelle érintenem, mivel e közezel elérésére nézve indokaink, tehát útaink eltérhetnek egymástól és mint ime! ezen ház asztalán lévő, két ellentétes indítvány mutatja, a tanácskozásra nézve különbözők is azok.

A mi magát a leiratra szerkesztendő feliratjavaslatot illeti, bővebben kifejtették már azt előttem többen, valamint a jobb, úgy a baloldali képviselők közül is: hogy alkotmányunk teljes helyreállítása azon egyetlen eszköz, mi a képviselőház által a feliratkan kérethetik.

És e részben csatlakozom Nikolics képviselőtársunk által ma mondottakhoz.

A leiratra nézve ezúttal csak egyetlen rövid észrevételt vagyok bátor tenni. E leiratban én is találtam valamit, a mi engem megnyugtat, (derűtség a jobb oldalon) és ez az: „A balsors csapásaival szemben, miknek helyreütése egyedül népeink föláldozó készségének szellemi és anyagi erejének végmegfeszítésével lett vala eszközölhető, nem késtünk, habár súlyos föltételek alatt visszaadni nekik a béke áldásait, miket számukra biztosítani atyai szívünk leggyöngédebb, uralkodói tisztünk legfőbb kötelmeihez soroztunk mindenkoron “

A háború, képviselők! habár az a népeknek tökéletes érdekében történik, még akkor is csapás; és csapás a népekre nézve akkor is, ha győzelem koszorúzza ezt. Azonban lehetetlen, hogy ezen békekötésnek két világeseményü következményét föl ne fogjuk, melyeknek egyike az, miszerint az ausztriai császár az örökös tartományokkal, vagyis az osztrák birodalommal kilépett a német szövetségből, és ez a német birodalom jövő egységére: a másik, hogy az osztrák császár lemondott olasz tartományairól, és ez az olasz egységre nézve a legfőbb, még létezhetett akadályokat elgördítette.

Ezek tehát világeseményü következmények, és nincs is ezekre nézve mást mit óhajtanom, mint a mit a leirat mond, t. i. hogy e részben a béke állandó, tartós és minden utógondolat kizárásával valósuljon; óhajtom ezt Magyarországra, és a magyar királyra nézve, mindkettőnek érdekében. Azért a német birodalom irányában, mert egy oly művelt, tudományos és egy alkotmányos haladást mindenestre kívánni és biztosítani képes nagy nemzettel, Magyarország csak rokon, barátságos viszonyban élhet. Óhajtom Olaszországra nézve azért, — mert mellőzve azt, — hogy e két ország fekvésénél fogva már szorosabb kereskedelmi kapcsolatra van hivatva; e két nemzetet jó és balszerencsében egymás iránt mindég rokonszenv éltette, (Helyeslés.)

Az elkészítendő fölirat javaslatra nézve jelenleg nincs tehát egyéb mondandóm, mint, ha a fölirati javaslat a ház asztalára adatik, és ha netalán ennek indokai meggyőződésemmel nem egyez-

nének meg, fenlartom magamnak alapszabályaink értelmében akár egész javaslattal, akár módosítvánnyal járulhatni.

Attérek tehát a tanácskozásoknak azon tárgyára, mely szerintem az elválasztó vonalt képezi a két ellenvélemény közt, mert lényegére nézve mindkét indítvány az alkotmány teljes helyreállítását követeli.

Attérek tehát az indítványokra magukra.

Az egyik indítvány Deák Ferencz Pest belvárosa tisztelt képviselőjeé, ki azt mondja: „Állittassék vissza teljesen az alkotmány, de addig tanácskozzanak tovább a nemzet képviselői,“ A másik indítvány Tisza Kálmán Debreczen városa Csapó utca és Péterfia kerületének érdemes képviselőjeé, ki azt mondja, hogy: „Állittassék vissza az alkotmány teljesen, de addig míg vissza nem állittatik, a tanácskozások függesztessenek föl.“

Az tehát a kérdés uraim: melyik indítvány által éretik el ez eredmény? vagyis, melyik alkalmasabb arra, hogy az alkotmány mielőbb és teljesen visszaállittassék?

Elemezzük tehát e két indítványt. Az egyik Deák Ferencz t. képviselőtársunk indítványa, nem kíván határozott állást foglalni a jelenlegi tanácsosok ellenében, mert tovább tanácskozva, reményli, hogy az egyezkedés alatt talán eljutnak a kívánt célhoz. E szót voltam bátor használni: talán; mert úgy hiszem, bizosságról senkisésem kezeskedhetik.

A másik, Tisza Kálmán képviselőtársam indítványa, határozott állást foglal — nézetem szerint — nem a fejedelem, hanem a jelenlegi tanácsosok ellenében, s azokat kényszeríteni akarja, hogy vagy oszlassák föl az országgyűlést, mert ha az alkotmány nem fog visszaállittatni, a képviselőház úgy sem tehet semmit sem; vagy pedig ha ez nem történik, kényszerítve lesz rögtön visszaállítani az alkotmányt,

Első tekintetre úgy látszik, t. ház, hogy ha ez volna alkotmányunk jogtalan felfüggesztése óta a legelső országgyűlés, akkor t. képviselők, a további tanácskozás, a mérséklet, az alkudozás, az egyezkedés politikája; a tanácskozást ellenzés, a megbántott jogérzet és a törvény szigorú tiszteletének azon követelése, mely a jogtalanul felfüggesztett alkotmánynak helyreállítását még a fejedelemnek is föltétel nélkül teszi kötelességévé. És első tekintetre, ha ez lenne legelső megvitatása ezen tárgynak, úgy látszik, hogy a további tanácskozás mellett, nevezetes és következetes parlamenti csatát lehetett volna e házban vívni.

Azonban, t. képviselők, ez se nem első országgyűlés, a meg-

bántott jogok felfüggesztése óta, se nem első tanácskozási vita e tárgyban. Felemlítette Ghyczy Kálmán Komáromvárosa t. képviselője, mit én is akartam, miszerint az 1861-iki föliirat határozottan kimondotta, hogy míg ez alkotmány teljesen helyreállítva, az absolut kormánynak minden maradványai tetteleg megszűntetve nem lesznek addig tanácskozás és egyezkedés lehetetlen.

És miután ezeket én most csak emlékezetbe hozom, — de ezeket 1861-ben az egész országgyűlése Pest belvárosa érdemes képviselője Deák Ferencz indítványa folytán egyhangulag elfogadta, — miután ezt az akkor létezett helyhatósági gyűlésekben az egész ország közvéleménye magáénak vallotta, és miután — még azt is hozzá teszem — legnagyobb része ezen háznak ugyan azon képviselőkötől áll, kik 1861-ben voltak; valóban, t. képviselők! nem tudom miként lehet nevezetes és egyuttal következetes parlamenti csatát vívni e házban e tárgy fölött.

Itt megszakasztva eszméim fonalát, néhány fölhozott okokra óhajtok kiterjeszkedni, és gyöngye erőm szerint kívánom megmutatni, hogy azon okok közül, melyek a további tanácskozások megszakasztása ellen fölhozattak, azok, melyeket én legsúlyosabbnak tartok, inkább mellette, mint ellene szólnak.

Szabad legyen először is igen szeretett megyém Fehérmegye Csákvár kerülete t. képviselőjének, Tóth Lőrincznek azon szavait felhoznom, hogy: „*Deák indítványa a tovább működés, tehát haladás.*“ Tisza Kálmán indítványa pedig a tovább nem működés tehát „*megállapodás, (Baloldalon felkiáltások: visszalépést mondott), ez is elég lesz, ha ezt a kifejezést használom: „megállapodás.*“ Bocsáson meg t. képviselőtársam, s meg vagyok győződve, hogy egyet is értend velem, *én ezen elveket sem általánosságban, sem alkalmazva el nem fogadhatom.* Nem fogadhatom el általánosságban azért, mert ismerjük a reactio működését is, a mely nem haladási működés, de visszaesés, pedig az is működés, haladás előre, a reactio működésében; és ki merné ráfogni, hogy ez Európai értelemben vett haladás volna? (Helyeslés a baloldalon.) *Tehát a működés nem mindenkor haladás, és a nem működés, mely a reactio haladása ellen szolgál, az igaz, hogy megállapodás, de még is viszonyitva az előbbihez, haladás,* (Éljenzés a baloldalon.) De alkalmazva sem fogadhatom el t. képviselőtársamnak szavait, mert tökéletesen meg vagyok győződve, miként ő azt hiszi, hogy a tovább működés és haladás alkotmányunknak legkevésbé sem lesz veszedelmére. Adja Isten, hogy ugy legyen. Tisztelem én mások meggyőződését, mert csak akkor követelhetem, hogy az én és

elvtársaink meggyőződése szintén tiszteltessék, de alkalmazva t. képviselőtársunk állítását, ha ő azt hiszi és úgy van meggyőződve, hogy a további működés által alkotmányunkra legkevésbé sem háromlanak veszélyek, engedje meg nekünk is a mi meggyőződésünket, mely azt követeli, hogy miuán mi azt hisszük, hogy alkotmányunkra a működés által vész háromolhatnak — követhessük meggyőződésünket. (Helyeslés.) És ha csak türelmetlenség volna köztünk a válaszvonal, mi említettett, ez oly csekélység lenne, miszerint bizonyára a türelmetlenséget javítani, helyes volna velünk tartani.

A második, mi felhozatik ellenünkben, az a következetlenség vádja; nem szólok egyesekről, csak általánosan, azért engedjék meg t. képviselők, miként felemlitsem, hogy a 61-iki felirat azt mondja: „*a pragmatica sanctio által, mi alatt az 1723-iki törvények értetnek, semmi egyéb viszony és kapocs nincs Magyarországra és az örökös tartományok között, mint a fejedelem ugyanazonossága.*“ Azt mondja továbbá, midőn rá jön a háborukra, melyek azóta folytak; „kiköti azonban világosan, hogy az ország törvényei sér tetlenül fentartassanak, s ezen rendkívüli ajánlatból semmi következtetést vonni ne lehessen.“ 1796-ban, 1802. 1805. 1807. és 1808-ban Franciaország győzedelmes seregei fenyegették hazánkat és fejedelmünket, s az ország rendei a haza és fejedelem védelmére részint ujoncokat, részint fölkelést, részint rendkívüli segélyezést ajánlottak az idézett törvényekben, de minden ajánlatoknál határozottan kijelentették, hogy azokat önkényt, és szabad akarattól teszik, s az ország jogait fentartva, tiltakoztak az ellen, hogy e szabad ajánlatból utóbb bármi kötelezettségi követelés vonassék.

1861-ben tehát, önök képviselők, tagadtak minden más viszonyt a magyar birodalom és az osztrák örökös tartományok közt, csak is egyedül a fejedelem ugyanazonosságát ösmerték el, bemutatták törvényekkel, hogy semmi védelmi kötelezettség nincs; és ime t. képviselők! az 1866-diki föliratban a közös védelmi kötelezettséget mondják ki.

Már most t. ház! én nem mondom, hogy ez következetlenség, hanem azt, hogy ellentét. Önmagokra bizom t. képviselők! a másik télen határozzák el önmagok, hogy ezen ellentét következetlenség-e, vagy nem? — Válasszanak. Ha azt mondják, hogy nem következetlenség: akkor, ha szabad az ellentét követését igényelni magoknak — következetlenség nélkül, engedjék meg, hogy ha ellentét volna is Tisza Kálmán indítványa — pedig nem is az — ők is követhetik az ellentétet a következetlenség vádja nélkül.

Ha pedig következtelenség, akkor ismét engedjenek meg. Én ugyan nem tapasztaltam sokat az eddigi nehéz időkben, de mégsem hiszem, hogy valami szabad legyen mindig az alkotmány rovására, az alkotmány javára pedig nem. Ismétlem tehát, önmeggyőződéseim szerint, ha beösmerek következtelenségnek, engedjék meg a másik félen levőknek is, hogy ha önöknek szabad volt következtelenséget — szerintem — az alkotmányosság rovására elkövetni, követhessék azt el mások az alkotmányosság javára. (Helyeslés a baloldalon.)

Harmadszor: báró Eötvös József, Budaváros tisztelt képviselője által a közvéleményre tett hivatkozására, melyre nézve azokon túl, miket Várady Gábor képviselő ur mondott, akarok némi megjegyzést tenni. Ennek első részéből, a mit ő a tanácskozás folytatására fölhoz, hogy ettől fogva, mivel itt oly fontos tárgyról van kérdés, mely még a *pragmatica sanctio* óta nem volt, és így kell szilárd és erős közvélemény, ezt eddig elfogadom; azonban, mi e tételt illeti, mely utána jő: „már pedig én erős szilárd közvélemény alakítására más módot nem ismerek Magyarországon, mint a törvényhozás tanácskozásait, miután a szabad sajtó nálunk sokkal újabb, mintsem hogy a szabad sajtótól ily közvélemény alakítását várhatnók“; e tételt el nem fogadhatom, és bátor vagyok ezt megtámadni; és megtámadom először végső részét a szabad sajtóra nézve. Én úgy hiszem, hogy Buda város t. képviselője részéről más sajtó értetett, nem pedig olyan, milyen most van; és ezen fölvilágosítással nyilvánítom, miként nálunk szabad sajtó nem létezik.

Európa előtt. Európa közvéleménye előtt kell ezt igazolnom. (Szélső jobb oldalról: Európa! Zaj) Midőn szabad sajtóra van hivatkozás, úgy hiszem meg fog engem a t. ház érteni, mikor Európa közvéleményére hivatkozom, mindenekelőtt ezt kell tisztáznunk, és azt kijelentünk, miképen Magyarországon szabad sajtó nincsen, és e tekintetben nem is lehet törvényes teremtője a közvéleménynek; azonban ezen felvilágosítás mellett még is azt mondom, hogy korlátolt sajtó is megteszi a magáét, és így sokat is tehet, s tesz is a közvélemény teremtésére nézve; de ezt így felvilágosítva, megtámadom a tétel első részét. Megengedem, hogy Magyarországon az országgyűlés is hivatva van, bizonyos közvélemény terjesztése és szabályozására, ha egyéb mód nincsen; de ez már kifejtetett Várady Gábor képviselő ur részéről. Én t. ház; rendes állapotban az egyes képviselőt úgy tekintem, mint azoa kerület közvéleményének kifolyását, és így az összes képviselő

előket tekintem, mint az országban nyilvánult közvélemény kifejlődését (Nagy zaj) mikor azonban sem szabad sajtó, sem nyilvános helyhatósági gyűlések nem léteznek uraim! akkor azt merem állítani, hogy határozottan alakult közvélemény sem lehet, és mivel ez csak szabad sajtó, és a haza összes polgárainak közös helyhatósági törvényes gyűléseiben nyilvánulhatása által lehet eszközölhető, a míg helyre nincs állítva az alkotmány, a helyhatóságok, szabad sajtó útján a szilárd és erős közvélemény addig nem nyilatkozhatik; visszafordítom tehát az okoskodást, és azt mondom: nem lehet tovább tanácskoznok önöknek ama legfontosabb ügyekben mindaddig, míg az alkotmány vissza nem állítatván, a sajtó és helyhatósági gyűlések által a kívánt szilárd és erős közvélemény nem nyilvánulhat.

Szabad legyen a t. képviselők engedelmeiből ismét fölfognom önökösöködésemet fonalát; (Halljuk! a baloldalon) két esetet képzelhetek, melyben igazolható volna a tovább tanácskozás, de a két eset csak is képzelhető. Az egyik, mert a bajnak is szemébe kell néznünk, ha az ország nem követelné alkotmánya helyreállítását. — Magyarországról ily önmaga irányábani árulást nem lehet föltenni, tehát az első eset nem is képzelhető; a másik eset az, ha oly tények hozatnának föl, melyek igazolnák az 1861-iki határozattól elállását, sőt az avval ellentétbe helyezkedést (zaj a jobb oldalon.)

Nézzünk tehát végig az utolsó öt év tényein, úgy a mint azok következtek; a fejedelem feladta elvileg a jogeljátszás elméletét, elvileg elismerte a jogfolytonosságot, a mit 1861-ben erőszakkal parancsolt, azt most az országgyűlés által akarja elismertetni, az 1723 at, mond: a *pragmatica sanctio*t — törvényeinkben nem létező, tehát nem is törvényes korlátozással (baloldal: helyeslés) kiindulási jogalapul választotta; végre a legközelebbi legmagasb feliratban felelős miniszterium, és a helyhatóságok helyreállítása is ígértetik, melyekhez azonban a kormány bizonyos feltételeket köt. E feltételekre nézve — nem kívánván részletes tárgyalásokba most már bele menni, mert részemről azt a már eddig kifejtettek után most fölöslegesnek tartom, csak általánosságban kívánom megjegyezni, hogy Deák Ferencz képviselőtársam folyó február 22-iki beszéle következő szavai szerint: „elme gyünk azon határokig, melyeken túl menni nem szabad, és melyeken ha túl mennénk, árulást követnénk el hazánk irányában“
én önmagamra nézve kijelentem, hogy ha én azokat elfogadnám, meggyőződéseim szerint hazám, a magyar birodalomnak egész éle-

temen át szírem vérével ápolt önállósága, függetlensége és alkotmánya ellen hazadrulást követnék el. (Zaj. Ellenzés a jobb oldalról.) Ezt én mondom önmagamra (Helyeslés a baloldalon.) Ezekből állnak mindazon tények, melyek a tovább tanácskozás igazolására fölhozathatnak; és ha elismerem is, hogy a föladott jogeljátszás eszméje és az elvben elfogadott jogfolytonosság valami csekély különbséget előidéztek is, nem ismerhetem el a tényeket olyanoknak, melyek igazolhatnák a tanácskozás tovább folytatását; mert a nemzetnek nem szó kell, uraim, de tett; nem ígélet hanem valóság; nem elvben elfogadás, hanem foganatosítás. (Helyeslés a baloldalon.)

A szó, uraim, tett nélkül, az ígélet, valóság nélkül rég elvesztették hatásukat. Pedig, hogy eddig az országgyűlés politikájával nem igen többet vivhatott ki a semminél, ismét Deák Ferencz képviselőtársunk február 22-én mondott ama szavaival kívánom bizonyítani: „a jog, mely nem érvényesíthető, aligha ér többet az üres szónál.“

És már most azt kérdem uraim: Önöknek egy éven át folytatott politikája mi eredményt, mi sikert mutatott föl?

Fölmutatathatják önök a nemzetnek az üres szavakat

Igenis uraim! joggal kérdehetem, mi az eredmény, mi a siker mit önök egy évi egyezkedési politika által kivívtak? Mondhatják-e önök, hogy nem volt elég idejük? Hiszen tisztán ezen kérdésre, hogy az alkotmányt helyreállítsák, örök időt csak nem követelhetnek önök?

Mondhatják-e önök, hogy nevezetes ellenzéknek indokolatlan ráncoskodásai a kiegyezkedés útjába gátokat gördítettek? Hiszen emlékezhetnek önök, hogy néhány elvrokonaimmal én is, még a válaszfelirati vitában is csakis semlegesen viselve magunkat, leginkább csak azért szólalánk föl, — hogy a tanácsosok által alkotmányunk gyöngyeinek megingatási kísérlete ellenében önökkel polgári kötelességünket mi is teljesítsük. — Hiszen azon nevezetes része a képviselőknak, kik 61-iki álláspontjuknál fogva hivatta lettek vala az ellenzékét képviselni, ép azon reményben, hogy alkotmányunk helyreállittatik, önöket támogatta. —

T. ház! A parlament létével majdnem összeegyeztethetlen és a rendes viszonyokban soha sem tapasztalható ama jelenségnek voltunk tanui, hogy volt egy szörny-többség, majdnem egység, — a jobb oldal, — mert az alkotmány visszaállításának kérdésében csak a jobb oldalé az egyezkedés, és volt az ugynevezett szélső baloldal mely azonban nem kíván egyebet, mint alkotmányunk föltétlen el-

ismerését és helyreállítását, csakis a conservatív párt, a centrum kötelességét teljesítette. (Szélső baloldal: helyeslés.)

És mégis mutathatnak-e föl önök sikert? Birtak-e önök csak hatással is a tanácsosok ellenében? hogy a törvény ellenére 17 év óta menekülni kényszerült hazánkfiat hazatérhessenek, — ha egyébért nem, csak azért, hogy öszült napjaikban a haza szent földét csókolhatván, ha mással nem, könyeikkel áztathassák azt! (Mozgás megindulás.)

A törvények ellenére elitélt, és még kihallgatás nélkül is börtönökbe sinlődök hazabocsáttattak e? (Helyeslés a baloldalon) Hatott-e önöknek e részben a fejedelem jó szívéhez intézett bizalmok? Avagy voltak-e befolyással önök, (pedig egy nagy többségnek mindig kell befolyással birni a melylyel ha nem bir, a követett politika elkározzhatatja magát (Helyeslés a baloldalon) hatottak-e önök arra, hogy a hatalom törvénytelen közegei erőszakjának ellenében, elnapoltatásunk óta a hazának e teremén belül és kívül lévő fiai, személyes biztonságban érezhették volna magukat? (Baloldal: igaz!)

Sehol! semmi!

És miután önök politikája semmi eredményt nem mutathat föl, helyes-e tehát, hogy a tovább tanácskozás által ezen egyezkedési politikát ezentul is folytassák? *Nem helyes-e, hogy ezen ingatag, ezen bizonytalan politikát a haza javára megváltoztassák?* Nem ugyanaz-e a helyzet ma, s nem illenek-e rá most is mind öt évvel ezelőtt önök ama feliratának ama szavai, melyek így szólnak:

„Világos törvényeink ellenére a közadó országgyűlésen kívül absolut hatalommal állapittatott meg; törvényeinkben ismeretlen, s a nemzet által soha el nem fogadott indirect adók hoztattak be; s mind a törvény ellen megállapított direct adó, mind a jogtalanul behozott indirect adók még most is követeltetnek; sőt hogy az absolut rendszernek ígért megszüntetése iránt hitünk végkép elenyészszék, s remény és bizalom ujra fel ne érdezhessenek, keserű gúny gyanánt most legujabban oly rendeletet adott ki az absolut hatalom, miszerint a törvénytelen adó fegyveres erőszakkal is behajtatik. És ez azon pillanatban történik, midőn az országgyűlés együtt van, s midőn a nemzettől az követeltetik, hogy teljesitse a *pragmatica sanctio* szerint kötelességét és koronázzon; holott más részről az ezen kötelességgel viszonyos föltételek teljesítésére nézve, még csak komoly szándék sem mutatkozik.“

Képviselők! Önöké a határozat joga; *de gondolják meg önök jól e határozat előtt, hogy midőn az abszolút hatalom egyre-másra ujonczoz, adót vet ki és hajt be, és önök mégis tanácskoznak, egyezkednek, (helyeslés a baloldalon) nem érint-e a képviselőházat százszorosan inkább most amaz 1861-ben jelezett guny? Gondolják meg hogy ha ezek ellenére még tovább is tanácskoznak, nem nyujtanak e akaratlanul bár, támaszt az abszolút hatalomnak arra, hogy törvénytelenégeit tovább folytassa? Nem nyujtanak-e anyugot önök képviselői hivatásuk kigunyolására? (Baloldalon: igaz!)*

Én, t. képviselőház, ellenzem és ellenezni kötelességemnek tartom Deák Ferencz t. képviselőtársunknak tovább tanácskozásra vonatkozó indítványát, tehát a mondottakon kívül, még azért is, *mert a tovább tanácskozás magában véve már megengedése a törvények megváltoztatásának.* (Ellenmondás a jobboldalon). Midőn ugyanis egy részről az alkotmány teljesen visszaköveteltetik, másrésztől ugyanakkor egyezkedés folytattatik: e két eszmét egymás mellé téve nem egyéb az ellentétnél; mert oly alkotmány követeltetik vissza, mely alkotmány megváltoztatására ugyanazon időben az egyezkedés folytattatik. Ugyan miért is munkálkodnának tovább és miért volnának különben az előmunkálatok vagy elvek megállapítása, kivált midőn azok még nem is azonosak az alkotmány szellemével? (Baloldalon helyeslés).

És most engedje meg a t. ház, hogy valamint Deák Ferencz érdemes képviselőtársunk febr. 22 én arra nézve, hogy az alkotmány és törvény ösvényéről le ne lépjünk, igen helyesen alkalmazott egy görög hitregét, hadd alkalmazzak én is a tovább tanácskozás ellenébe egy kis történetet, mely az emberrel és a kígyóval történt. (Halljuk!)

„Az ember egykor utazván megszólította őt egy óriás kígyó egy gödörtől, a mely fölött egy nagy kő volt, és miatta a kígyó ki nem jöhetett, hogy gördítené el a követ, hogy kijöhessen. Az ember tartván tőle vonakodott, de a kígyó biztatván, hogy nem fogja bántani, és rimánkodván, az ember, bár neki nehezen esett, a követ elgördítette és a kígyó kijött, Egy darabig jó viszonyban is éltek, de a kígyó egyszer megéhezvén azt mondja az embernek: „barátom én téged megeszlek“ — „bekeblezlek.“ (Általános helyeslés, tetszés; halljuk!) — Az ember hivatkozott nemes segélyére mi nélkül éhen vészett volna el; de a kígyó viszont hivatkozott az éhség parancsolta követelményére: és utóbb is az ember csak annyit birt kivinni, beleegyezett a kígyó — hogy ügyüket a király elítélése alá terjeszthessék. (Halljuk!)

A király, az oroszán, figyelmesen meghallgatta mindkét peresfelet, a kigyó éhségének természet parancsolta követelését nem helytelenithette; de mint különben is nemesszívú — az ember nem tettét is eléggé méltatta: így nem bírva magát elhatározni, elintézését udvari főcancellárjára a rókára bizta (általános tetszés).

A róka elvezettette magát a helyszínére, és figyelmesen megvizsgálván a gödröt, megrendelte a kigyónak, helyhezkezdjék bele; ezután felszólította az embert, görditse a követ a gödör fölibe; s ekkor kijelenté, hogy ő az ügyet elintézte, s most már az emberre bizza, ha tetszik nekie, görditse el újból a követ, eressze ki a kigyót, ha pedig nem — hagyja úgy.

A kigyó újból elővette szép kéréseit, azt is megígérte, hogy nem fogja megenni; de az ember okulván a mult tapasztalatain szépen ott hagyta csöcsülni a kigyót.

Én, uraim! a kő elgördítéséhez nem járulok; (helyeslés a balon) és azért pártolom Tisza Kálmán képviselő indítványát, pártolom pedig azért, mert a jelen tanácsosok ellenében, a kik a nemzet bizalmát nem bírják, határozott állást akarok foglalni.

Akarom tudni, hogy erőszakkal óhajtják-e kormányozni tovább is a hazát, avagy a jog és törvény tisztelete nyer életet? A tanácsosok ellenében pedigezt kényszerítőleg érhetem el leginkább (baloldalon helyeslés).

Uraim! Én tisztelen hazám törvényeit, de tiszteltetni kívánom mindenkitől. Jól tudom, hogy a jelen tanácsosok sem a törvény alakja, sem lényege szerintiék nem, de a fejedelem mellett lévén, tudom, ismerik kötelességeit érvényre juttatni hazánk törvényeit, s azok végrehajtását. S habár sokszor előhozattak is e törvények, nem árt azokat újból és újból ismételnünk.

Jól tudom, ismerik az 1827. IV-et, mely azt rendeli, hogy ujjoncozoni, adót kivetni és beszedni, az országgyűlés hozzájárulása nélkül még a fejedelemnek sem szabad. Ismerik a törvényeket, melyek az idegen osztrák államférfiaknak hazánk ügyeibe avatkozását tiltják.

Ismerik az 1790¹/₄ XII., mely szerint törvényt hozni, megsemmisíteni, sőt magyarázni csakis koronás király és törvényes országgyűlésnek lehet.

Ismerik az 1890¹/₁-i III., mely azt parancsolja, hogy a királyi örökös 6 hó alatt köteles magát megkoronáztatni, és addig is a hazát alkotmány szerint kormányozni. De ha ismerik, miként tökéletesen hiszem is, megismertették-e a fejedelemmel is (a szélső jobb oldalon zaj, egy hang: (Szász Károly) „megismertették,“ —

mire a szónok a hang felé mutatva folytatja) Ha ezt megismertették, megismertették-e a fejedelemmel még azokat is, hogy az absolut hatalmu uralkodás a nép vagyonát fölemészti, erkölcsiségét aláássa. Ez nem egyéb, mint harc, a nép és kormányt között, mely fölemészti ugyan a népet, de fölemészti a kormányt önmagát is.

Megismertették-e a fejedelemmel, hogy az absolut kormány behozatala alkotmányos népekre, melyek alkotmányos intézményeiktől nem válhatnak meg, — a nép szeretetének megingatása, pedig a nép szeretete legerősebb támasza a királyi székeknek is (közhelyeslés).

Ha igen, akkor nem hihetem, t. képviselők! hogy rég helyre nem volna állítva alkotmányunk, mert soha sem hihetem azt, hogy kívánna egy jól értesített fejedelem oly népnél, mely alkotmányossághoz szokott ezer év óta, absolut uralkodást hozni be, mely mindeneket fölemészti.

Sohasem hiszem azt, hogy egy jól értesült fejedelem kívánja és óhajtja, hogy a népek szeretetét a kormány eljátsza; már pedig absolut randszer által azt eljátszani igen könnyű, de azután az egyszer eljátszottat még a fejedelemnek önmagának is vajmi nehéz visszaszerezni.

És ha még mindezeket elhihetném is, azt sohasem, hogy egy csak legkevésbé is gondolkodó fejedelem be ne lássa, mennyivel szebb és magasztosabb egy értelmes és alkotmányos szabad szellemű és vagyonos nép fejedelmének lenni, mintsem egy értelmetlen, adósságokban elrongyolt, és szolgálalkú népen uralkodni.

Én tehát ez absolut rendszer tovább folytatását a jelen tanácsosoknak tulajdonítom, tulajdonítom pedig azért, mert jól tudom ugyan, hogy nincs felelős miniszterium, de a tanácsosok ismerik a törvényeket, és addig, míg a fejedelem mellett vannak, felelősök minden tetteikért; ha tehát megismertették a fejedelemmel törvényes kötelelességeiket és idegen befolyás a fejedelmet azok teljesítésétől elvonta, akkor kötelelességük vala ott hagyni helyeiket (baloldalon helyeslés), mert míg el nem hagyják felelősök az absolut rendszer minden tetteiért. (Helyeslés a baloldalon.)

De tulajdonítom másodszer még azért is, mert nagyon jól tudom, hogy a fejedelmeket környezői és tanácsosai félre is vezethetik; tudom, hogy a tanácsosok a fejedelmet leginkább ön politikai vélelmök szerint tolmácsolván, lehető, hogy azért sem állítottott vissza alkotmányunk, mert még nem látták azon időt elérkezettnek, a midőn országosan üsmert és országosan elitelt ó-conservatív — visszaesési elveiket — törvényesíthették volna a kiegye-

zés által. (Általános helyeslyés a baloldalon — és a jobboldalon is.)

És ezek ellenében ne foglalnánk mi el a leghatározottabb állást? És ezeket ne kényszeritenénk mi a törvények tiszteletére? (Baloldalon zajos helyeslys.)

Uraim! volt időm az országgyűlés szünetelése alatt után-gondolkodni, és én tettem is azt. — Sokszor, igen sokszor, mikor elém varázslám üléseinket, és láttam, hogy mind — majdnem mind — az egyezkedési politikát követve, csak néhány elvoknaimmal küzdöttünk ellenök e házban, azt kérdém magamtól: „nem tévedtünk-e?” — Azt kérdém: „miként van az, hogy 1848-tól annyi sok jó elvbarátim, és e háznak annyi meg annyi jeles fiai mind, majdnem mind ott?”

Lehet-e az? hogy ök ép oly hön, ép oly tisztán ne szeressék hazánkat, mint mi?

Lehet-e az, hogy ök mind, mind tévuton, — vagy nem mi vagyunk-e azon?

Mi vagy ök? — melyikünk fogta föl belyesen hazánk törvényeit, önállóságát, függetlenségét, alkotmányunk szellemét, és honunk történetét? mert azt láttam, hogy ellenkezőleg fogtuk fel.

Igen, képviselők! sokszor, naponta és többször föltevém e kérdéseket, és tanulmányoztam.

S midőn újból és újból átészleltem honom törvényeit, és a történet meghamisíthatlan lapjai hazám életét mindig ugyanazonosan tárták föl előttem.

Midőn láttam, hogy hazánknak mind meg annyi királyai esküikkel szentesített törvényei mindig és mindig megtámodtattak, csak azért, hogy legjobbaink hulljanek el a szabadság harczain. (Élénk mozgás.)

Midőn láttam, hogy az apák csak azért türtek és szenvedtek, hogy gyermekeik is türjenek és szenvedjenek; az apák csak azért győztek és véreztek el, hogy gyermekeik is győzzenek és elvérezzenek; (mozgás.)

Midőn láttam vérnyomoktól ragyogó történetünk lapjaira vésve azt, hogy ama sok jelesek vére, a mely honunk szent földét áztatá, s a miért oly kiirthatatlanul kedves e négyes folyam tere a magyar nemzetnek, nem ontatott ki másért, mint önállóságunk, függetlenségünk, alkotmányunk megvédéseért biztosításáért; (élénk mozgás) midőn láttam, hogy 3 századot haladó kor-szak óta, nem csak a beolvasztás, de az absolut rendszer megörökítése is, a honom elleni törekvés.

S midőn meggyőződtem arról is, hogy a magyar nemzet fejlődemeért, még törvényes kötelességén túl is, kész volt föláldozni vérért és vagyonát, de önállóságát, de függetlenségét soha! És láttam, hogy apáink le egész hozzánk, megvédték és átadták azt gyermekeiknek: és önapáink átadták azt nekünk fiainknak, tisztán és szüzien: de úgy, hogy mi is oly tisztán, oly szeplőtlenül adjuk gyermekeinknek, (élénk mozgás.) szent örökül:

Akkor, óh akkor képviselők! (csekély pihenés.) szívem nyugodtan vevél — értelmem hideg megfontolásával, honom története és törvényei, — igazat adtak min meggyőződésünknek. — És e percz óta — azt parancsoltam meggyőződésem, hogy határozottabban, mint valaha, teljesítsem gyöngye erőmmel bár, de erőm egész teljével, egész éltemen át hazám önállása és függetlensége megmentését. (Zajos éljenzés.)

Ezt cselekszem! (Éljenzés.)

Hazánk jobbra fordultának sorsa körülményektől is függ képviselők; de hogy az alkotmány teljesen visszaálltassék, ez minmagunktól függ leginkább. (Zajos éljenzés minden oldalról.)

A mely törvény nincs bevésve a nemzet szívébe azt az erőszak minden perczben eltörölheti; de a mely törvényeket ezredéves szenvedés, és feledhetetlen nemzeti kinszenvedtek emlékei forrasztottak össze a népek életével, azt az erőszak meggátolhatja, felfiggesztheti; de megsemmisíteni, a nemzet szívéből kiirtani nincs földi hatalom. (Éljenzés.)

A hatalom ideiglenes; körülmények, a haladó kor szelleme, örökigazság romba döntik, megsemmisítik, megbüntetik azt. A nemzet élete örök, tűr és szenved, de szívébe vésett önállása, szabadság szeretete vele él örökre!

Hazánk sorsának jobbra fordulása e szeretettől és minmagunktól függ tehát képviselők. Elesett az, ha a helyett, hogy multunkhoz hűvek maradnánk, akár az absolut rendszer, akár a beolvasztás legparányibb árnyalatát is megközelítve az eddigi alkotmányos szellemet behomályosítanánk. Elesett az, ha gyáván kunyorálva egyezkedve, léptünk föl ott, hol részünkön a jog, a törvény és a nemzetnek határozott akarata. (Élénk helyeslés.)

De élend a nemzet! ha ingatagság helyett határozottsággal, bizonytalanság helyett tántorithatlan honszeretettel *nem adjuk oda soha senkinek azt a mi a mienk, volt, joggal most is az, és a mienk marad örökre*, ha tántorithatlanok leszünk, önállóságunkat, függetlenségünket.

Bezárom indoklásaimat. (Halljuk!) Ludvig Lajos jeles me-

nekült honfitársunknak, kinek alkotmányunk és önállásunknak az irodalom terén tett ismertető működéseierért, *ugy mindazon menekülteknek, a kik e téren és másképp is a honnak hű gyermekei, lehetetlen, hogy e haza, e szenvedő anya szerető áldását ne küldje a távolba*; im e szavaival: „elvégre is nem a concessio'k és alkudozások mentik meg a jogot és vele e hazát, de a tántorithatlan ragaszkodás a joghoz és a kiirthatlan honszeretet a nagy urtól kezdve, le a számkivetett szegény földönfutóig.“ (Éljenzés és helyeslés.)

IV.

Az Ujonezozási rendelet elleni beszédem 1867.

Január 15-én. a szószeréről.

Tisztelt képviselőház! Nemzeteknek úgy, mint egyeseknek életében vannak időszakok, melyek egyrészt a jólét és a dicsőség, más részről a nyomor és a megaláztatás szakai. Vannak lélekelelő idők, midőn fejlődnek mivelődés, polgárosulás, a midőn egyetértés, béke és az alkotmány áldásait élvezik fejdelmek és népek. Az a kor ez, melyben a törvények tiszteltnek. És vannak a lelket leverő időszakok, midőn az emberiség nyomorára, ember szentségteleníti meg a természet szent művét és a társadalom kötelékeit, a midőn a kormányok a nép vagyonát egyesek érdekében használják. Az a kor ez, a melyben a törvények helyett önkény uralkodik, azaz: az abszolút rendszer.

És mégis képviselők! a természet folyamának rendes menete ez, mert minden, még az emberiséget megkisértő nyomor is, a fejlődést mozdítja elő.

Hazánkra, nemzetünkre is azért súlyosodott a sors csapása hogy alatta tisztuljanak fogalmaink, nemesebüljenek szenvedélyeink, világosittassék meg értelmünk, és levén egy láncszem a fejlődés tényezői közt, szilárditassék meg a nemzet, a nép szívében a haza, alkotmány és a törvény tiszteletének közkegyelete.

És mégis a sorsnak e csapásai, bár az általános polgárossultságnak érdekében, de nagy szerencsétlenségére vannak rávitelesen azon nemzeteknek, s köztük hazánknak is, melyek az absolutismus nyomorát átérzve, e rendszerből ki nem bontakozhatnak.

Min szerencsétlenségünk t. ház! hogy midőn joggal vártuk alkotmányunk visszaállítását, akkor alkotmányunknak egyik

legfőbb biztosítéka, az ujoncz megajánlás; a kiadott törvényellenes hadkiegészítési pátens által újból megtámadtatik, azon joga az országgyűlésnek, melyet törvényes állapotában folyton és joggal gyakorolt.

És mivel tudom és hiszem, hogy nincs e képviselő háznak egyetlen egy tagja sem, a ki egyenlő szilárdsággal ne iparkodnék, és ne keljen fel e jognak törvényes védelmére: mivel tudom és hiszem, hogy e közcélra nézve mindnyájan egy értelemben vagyunk, bocsánatot kérek a t. háztól indokaimnak előadására, miért tartottam kötelességemnek indítványom beadását. —

Két ok késztetett erre: egyik az, hogy a felirattól sikert nem reméllek. *Azon esetben remélnék sikert a felirattól, ha alkotmányunk teljesen visszaállítatnék; de az országnak alkotmányára visszaállítását kérő felirata még válasz alatt van, így tehát annak leérkezétségéig határozat által is teljesítheti a képviselőház kötelességét.*

Fájdalmas kötelességem: nyilvánítani, hogy alkotmányunk teljes helyreállítását csak két esetben remélhetem: egyik eset az, ha a fejedelem önszántából, ön jó indulatából első Lipót példáját követve, száműzendi köréből az absolut rendszer híveit, a kik ezáltal önmagában ellenesei hazánk alkotmányára visszaállításának: mert csak is akkor hallgathatván felelős magyar ministeriumának tanácsára, akkor teljesítheti azt, *a mit országunk, a mit a velünk personalunio kapesában levő örökös tartományok, és a fejedelemnek és a fejedelmi háznak jól és teljesen felfogott önérdeke követel és tanácsol.*

Másik eset. és ennek tudása még fájdalmasabb az, hogy a fejedelem, ki a jelenben az absolut kormányférfiak befolyása alatt áll, nem teljesítheti hazánk alkotmányának visszaállítását ha csak e kormányférfiakat a körülmények nem kényszerítik annak tanácslására; mert *meggyőződhattünk a felől, hogy e kormányférfiak az alkotmány színe alatt nem értenek egyebet, mint az absolut rendszer alkotmányosítását, mitől pedig az ég és önerőnk mentsen meg.*

Meggyőződésemnek kötelességszerű nyilvánítása annál fájdalmasabb pedig nekem e tekintetben, mert, ha a közpolgárosulás szellemét mellőzve, csak a hazának súlyos anyagi állapotát tekintem is: ha rá gondolok arra, hogy már ez év elején hazánk legszegényebb sorsu lakosainak éhségét és szükségét magánadakozások enyhíték: bizony, bizony képviselők, nem-

csak tudom, de vallom is, hogy mind e nyomoruságok elviselhetésére, a bajok orvoslására, sebeink behegesztésére és a mulasztottak pótlására nemcsak az alkotmány visszaállítása, nemcsak önmindnyájunk köz-vállvetett és egyesített törekvése e célra; hanem a fejedelmi háznak és a fejedelemnek jó indulata is követeltetik.

És mégis, mivel, daczára annak, hogy a fejedelem többször elismerte alkotmányunk alaki érvényességét, ez vissza nem állittatik, nem vala egyéb hátra és nem lehet más meggyőződésnek következménye, mint az, hogy én e felirattól alkotmányunk visszaállítására nézve sikert nem remélvén, látván ugyan azon föliratban is, melyet Pest belváros érdemes képviselője előadott, alkotmányunk fényes hebizonyítását, de a felirat által csakis a sikertelen, untalan, reménytelen sérelmi térre vezéreltetvén, kényszerítve valék indítványom beadására.

Másik fő ok az, mert kifejezést óhajtottam adni azon érzetnek, miszerint elvárja a képviselőház, hogy *e hazának minden gyermeke a törvények tiszteletét tartsa fő kötelességének, és azok, kik ezt nem tennék, önmaguk idézik magukra a törvények szigorát.*

Szükséges volt ezt tenni azért, mert nem oszthatom azon véleményt, hogy nekünk az abszolút rendszer egyéneivel semmi dolgunk, és csak magát az abszolút rendszert kell megtámadnunk, mert nekünk kötelességünk megtámadni nemcsak az abszolút rendszert, hanem annak egyéneit is, mert ha egyének nem adnák oda magukat ezen rendszer megvalósítására, akkor az abszolút rendszernek önmagától meg kellene szünnie.

Kötelességemül ismerem még azt is, megkülönböztetni, hogy én az abszolút rendszer alatt az egyénekből is nagy különbséget látok a kezelésre nézve. Ime itt az 1861. és 1865-iki példa. 1861-ben a magyar tanácsosok a nemzetnek legföltékenyebb kincsét, a közvéleménynek szent temploma előtt meghajolva, a helyhatósági gyűléseket megnyitották, és nyitva hagyták, és én azért elismerésemet adom nekik:

1865-ben a magyar tanácsosok nem tartották jónak ezt tenni, sőt eléggé nem iszonyodtak vissza a nemzet és alkotmányos joga legszentebb templomának bezárásától, *és e miatt szerintem csak ez egy tettökér sem érdemlik ki nemzetem jó indulatát soha.*

De t. képviselők, hazánk alkotmányának szellem felelősséget követel nemcsak a tanácsosoktól, de egyesektől is — néz-

zük az 1507. V. törvényezikket, mely azt mondja: „A magyar király Magyarország ügyeit magyar tanácsosokkal intézze, a a mit azok tudta nélkül tesz, azon tettei semmisek.“ és itt méltóztassék a t. háznak figyelembe venni, hogy már akkor meg volt eleinkben a felelős miniszteriumi rendszer eszméje. Az 1507. VII. tcz. azt mondja: hogy az országnak azon tanácsosai, kik a királynak a haza törvényei ellen tanácsolnak valamit a legközelebbi országgyűlésen bejelentessenek, hogy ez őket megbüntesse; az 1504. 1. és 1507. 8. tcz. pedig szóljak: „egyesekről és megyékről, ha azok az alkotmány ellen vétenek.“

Ime tehát t. ház, Magyarország alkotmányában benne van a felelősség, Magyarország törvényeiben egészen a koronás királyig is. Nézzétek át t. képviselők az arany bullánkat 1222. évben hozott ama czikkét — mert az arany bullában csakis a fegyveres ellen állhatás töröltetvén el, — a többiek folyvást mindannyi királyok esküvel biztosítva, érvényben tartattak, mely a nádornak megparanesolja, *hogy az írást mindig szeméi előtt tartván, sem maga el ne térjen az ott előmondottaktól, sem a királyt vagy nemeseket, vagy bárkit bele ne egyezzen, hogy attól eltérjenek.* És ha ez ellen az hozatnék fel, hogy a nemzetnek kierolettése volt akkor nézzék meg Hunyaly Mátyás dicső, igazságos királyunknak a nádori tisztségről alkotott t. czikkét, nézzék meg az 1485 : VII-dik t. czikket, melyben az van : *„ha megtörténnék, hogy a király együgyü vagy hanyag, akkor a nádor köteles tiszttel teljesíteni és hiányait pótolni.*

Szükségsesnek tartottam tehát e törvényeknek felidézését indítványomban azért, mert úgy gondolom, hogy a t. képviselők is velem együtt azt vélik, miszerint egyszer határt kell szabni annak, hogy Magyarország alkotmánya ellenében folytonosan bünt lehessen elkövetni; és határt kell szabni annak is hogy az alkotmány elleni büntény *elfátyo'ostassék.*

Ha az állana, hogy az absolut rendszer követői soha felelősségre nem vonathatónának, vagy nem vonatnának, ha az absolut rendszer hívei soha meg nem büntetgethetnének, hanem csakis mint fájdalom, most is történik, hogy mind Bachnak, mind Schmerlingnek hivatalnokai, kik pedig hivatalokra sem alkalmaztatnak, mégis folytonosan fizettetnek, és fizettetnek akkor, midőn hazánkban a nép éhséget szenved; ha ez törtéhetnék és határ nélkül és örökre így lehetne ez, akkor önaka raktunk ellen amaz általam megtámadott vélelem elfogadásával mi

tennénk az abszolút rendszernek a legjobb szolgálatot; pedig úgy hiszem, ez sem akaratunk.

Átterve t. képviselőház magára a hadkiegészítési patensre, törvények szempontjából nem fogom azt bővebben indokolni, önmagukat magyarázzák azok; s a feliratban is igen bőven s alkotmányosan ki van magyarázva, hogy az törvénytelen, érvénytelen s foganatosíthatlan.

Mivel azonban én azt hiszem, hogy jelenleg Európa átalakulásának mozzanatait éljük és e szerint hazánk képviselői s országgyűlési élete is lehet hosszabb vagy rövidebb, — bocsásson meg t. képviselőház, hogy én politikai tényekből arra merithessek érveket, hogy nemcsak a kiadott törvényellenes patensnek visszavételét, de alkotmányunk teljes visszaállítását is mind Magyarország állami életének érdeke, mind az örökös tartományok alkotmányossága, mind Európa alkotmányos államai, sőt maga a fejedelem és fejedelmi ház érdeke is követelik. — Követeli Magyarország állami élete azért, mert az ujoncok megajánlási joga és alkotmányosság nélkül nincs önálló állam. — Ezek szükséges életfeltételei minden önálló államnak. Követeli az örökös tartományok alkotmányos léte azért, mert az alkotmányos Magyarország és alkotmányos örökös tartományok egymás között bizonyosan elintézik érdekeiket testvériesen. Követeli Európa alkotmányos államainak érdeke, mert csak is az alkotmányos örökös tartományokban, s ha ez nem történnék is, az alkotmányos Magyarországon látják biztosítékát annak, hogy Magyarország vére és vagyona alkotmányellenes célokra nem fog fordíthatni; és követeli a fejedelmi ház, és a fejedelemnek érdeke azért, mert népek és fejedelmek között, közegyetértés, közbizalom nélkül az élet nem élet, de egymás felemésztése. És csakis az alkotmányos Magyarország adhatja meg törvényes királyának befolyását; és csakis ez tehet neki hasznos szolgálatokat; ellenben azon Magyarország, melynek vére szándékolta felhasználtatni az abszolút rendszer által, átlengvén őt apáinak szabad szelleme, soha sem aljasulhat az abszolút rendszer bűneibe.

Európának jelen mozzanatai közt, megbocsátja nekem a t. ház, hogy politikai tényekből meritvén okaimat, — szem előtt tartandó ugyan mindig azon kapesot, a mely az 1723. és 1848: III. törvényczikk és XVIII. cz. 1 fejezett 6-dik szakaszában kijelöltetik, vagyis a fejedelem ugyanazonosságát — e tárgyban, mégis mint Európának önálló államai között önálló Ma-

gyarország parlamentjének tagja, az önálló Magyarország érdekében kívánok nyilatkozni.

Európának legfőbb átalakulási mozzanatai az olasz és német egységek a lengyel és keleti kérdések. Az olasz egység — tuljuk t. képviselőház — igen csekély utójelenetek kivételével — ténynyé vált. Hazánknak és hazánk törvényes királyának nincs semmi egyéb érdeke, mint az alkotmányos Olaszországgal barátságos viszonyban élni s ügyelni arra, hogy az osztrák absolut államférfiak által a magyar király soha oda ne tereltesék, miszerint a tartományok nélküli olasz fejedelmek érdekében, vagy alkotmányos érdekek és nemzetiségi törekvések ellen valaha magyar harc vivassék.

A német egységre ugyan az Magyarország érdeke. Ez azonban sokkal nevezetesebb kérdés lévén megbocsátand nekem a t. képviselőház, habár mindazokat miket mondandó lesznek, majdnem jobban tudják mint én, de mégis hogy következtetéseim alaposak lehessenek, engedjék meg, hogy kiterjeszkedjen a volt mostani háboru okainak és következményeinek előadására.

A történet tanítja, hogy a habsburgi később a lothringeni fejedelmi házbóli fejedelem a német birodalom császára volt, a nem régi történet tanítja, hogy a német szövetség létesülése után, az osztrák császár s a porosz királyi házak a német döntő befolyásért vívtak: a legközelebbi történet pedig azt tanítja, hogy mig Ausztria kormánya az ultramontan és absolut elveket Poroszországban a nem ugyan alkotmányos porosz kormány, a szabadelvüséget és a reformatiót képviselvén a német szövetségben; ezáltal a poroszok a német nép hajlamát inkább kezdték megnyernyi és pedig hazánkra nézve, azon szerencsés sikerrel, — hogy az osztrák kormánynak ama folytonos törekvését, miszerint hazánkat az ausztriai tartományokba óhajtott beolvasztani, sikerült nekik annyiban meghiusítani, hogy Frankfurtban a német szövetség telekkönyvébe Ausztria nem keblezhette be Magyarországot mint Ausztria részét.

E küzdelem közt tört ki a dán háboru és midőn Poroszország ügyes diplomatiája megnyervén az osztrák diplomatiát, a szövetség seregei onnan kiszorítottak, s megnyervén a dán királyt, előbb közösen, később megosztva birták a herczegségeket. Itt fel kell emlitenem azt, hogy midőn Ausztria kormánya a dán királyt azért támadta meg háboruval: mert a vele personal unióban volt schleswig-holsteini herczegségeket Dániába

rendelé bekebelezetni, ugyan akkor az austria császár által personalunio általi kapcsolatban levő Magyarországot Ausztriába rendelte el bekebelezni; és így künn háborút folytatott azon tény ellen; a mely tény mellett Magyarországot bekebelezni szándékozott.

A porosz király s a porosz kormány azonban felhasználva Ausztriának künn megtört és bent tönkre tett helyzetét, a mar-talékot önmagának követelte. És ha tekintetbe veszem Poroszországnak közel fekvését pénzügyi rendezettségét, azontul III. Napoleonnak június 12-én a francia parlamentben tett eme nyilatkozatát: „bár Európa népei elfelednék ellenségeskedéseiket és a polgárosodás, szabadság és előhaladás céljára egyesülnének. Mi, a mi minket illet, a középállamok szorosb egyesülését, hathatós szervezését, Poroszországnak egyneműbb voltát, s Északra nagyobb hatalmát, Ausztriának Németországban való helyzete megtartását kívántuk volna. Akarjuk vala ezenkívül hogy Ausztria méltányos kérpótlás fejében Velen-czét Olaszországnak engedje át, mert ha Poroszországgal egyet-értve, s az 1852. szerződéssel nem gondolva, a német nemzeti-ség nevében háborút folytatott Dánia ellen; igazságosnak látom, hogy Olaszországban ugyanazon elvet elismerje, midőn e félsziget kiegészíti függetlenségét.“

Ezeket tekintetbe véve és méltányolva, tudva hogy Magyarország jogos követelései ki nem elégítették, s mellé Ausztria pénzügyi helyzetét, valóban nem leheté mást következtetni, mint azt, hogy a háborunak az leend eredménye, a mi volt.

Mert Magyarország beolvasztásának megkísértése, és Magyarország alkotmányának vissza nem állítása oly tények, a melyek folvást és végzetszerűleg büntetik egymást.

Bebizonyította e háboru — t. képviselők! — azt is, hogy a célzott birodalmi egység nem képes a nagyhatalmi állást érvényre emelni, mert feltéve, de meg nem engedve, hogy megtörténék is azon experimentatio: delegatio Pesten, delegatio Bécsben, ambulans és néma parlamentek: mégis a hatalom soha ugy öszpontositva nem lehetne, mint volt, midőn a teljhatalom volt a törvényhozó és végrehajtó.

Másodszor bebizonyította a háboru azt is, hogy az abszolut hatalom nem képes fentartani az egységesnek képzelt birodalmat; mert mig ez eszme előtt Magyarország és Magyarország királya képes volt nemcsak Magyarországot és a magyar ki-

rályt, de Ausztria örökös tartományait is megmenteni, e háboru alatt Ausztria császára egyikre sem vala képes.

Bebizonyította e hadjárat azt is, hogy midőn a csak 18 millió lelket számláló Poroszország hadserege a 36 millió lelket számlált osztrák birodalom és Magyarország hadseregén győzelmet vívott, akkor nem egyedül a fegyverek minőségében, nem is a vezénylet, bár legkitünőbb jelességében, de az okokat egyebütt is kell keresni; mert a porosz hadseregnek majdnem minden tagja tanodázott, többnyire mivel egyénekből állván, a magyar és osztrák hadsereg tagjai morális súlylyal nem bírták amazok irányában.

Bebizonyította e hadjárat még azt is, hogy a győzelem sikerére nem szükséges a magyar hadseregnek beolvasztása az osztrák hadseregbe, hanem igenis szükséges egy morális erő, mely a katonának és a hadsegnek is megadja azon öntudatot, hogy hazája alkotmányos, és ha eléretik az, hogy Magyarország hadseregét az országnak szabadon választott képviselői ajánlandják meg, és így lesz kiállitható: akkor bizonyára eljövend, azon idő, midőn a magyar hadsereg vissza nyerendi azon vitézséget, melyet Európa csatáterein mindeddig kimutatott.

Ez így léven t. képviselők! kérdezzük magunktól, lelkiismeretünkötől, nem helyesebb-e, ha maga az ujonczok megajánlása is jogosan és csak alkotmányosan gyakoroltatik és mivel az én hitem ez, hogy ez így van, azért lehet-e érdekében a fejedelmnek és a fejedelmi háznak, hogy a hatalmas, vitézlelküetű és nemes jellemű Magyarország fosztassék meg jólétének kifejlesztésétől, mire pedig a fejedelmi ház egyedül van hivatta.

Én legalább szivem mélyében meg vagyok győződve t. képviselők, hogy különösen országunk határain fejlődhet lengyel és keleti kérdésekben Magyarországnak törvényes királya is csak úgy fejtheti ki tekintélyét és súlyát, ha nemcsak alkotmányunk visszaállittatik, de a nemzet törvényes királyával előre úgy intézkedik hogy a nép és nemzet erejét kifejthesse e haza alkotmányának és egész létének megvédésre.

Nem keresem én külsegélyben Magyarországnak megvédését, noha elismerem a körülményeknek hatását, és ohajtom az alkotmányos népeknek alkotmányos segélyezését: de ép úgy azon hit él bennem, hogy az absolut rendszerű Ausztria Magyarországgal együtt is, ily absolut rendszerben soha sem képes hazámat a kül ellenség ellen megvédeni: de igenis erős meggyőződése az, hogy a népek testvéri szeretetébe, a fejedel-

mek jó indulatába, alkotmánya jogai élvezetébe visszahelyezett Magyarország, nemcsak kész, de képes is mind területi épségének mint alkotmányának megvédésére.

És mivel az én hitem ez, úgy hiszem ép ezen tekinteteknél fogva sem szabad feladni az országnak önvérérőli rendelkezhetését, és ez önmagának a fejedelmi háznak is érdekében áll.

A lengyel nemzetre nézve mit hozand a sors — csak rövid leszek — azt én nem tudom, annyit azonban mégis tudok, hogy Lengyelország felosztása Európa lelkiismeretének furdalása és bűne; és a lelkiismeret — azt tanultam — elébb-utóbb megnyugtatót kíván. Tehát ha beismerem is visszaállításának hátrányait, mert ime ott van még ellenében a porosz érdek is, mely ha nem bir felemelkedni arra, hogy a mely jogot önmagának követel, azt más népnek is megadná; nem hiszem, hogy az egykori német birodalmi parlament a magának kivivott igazságot vissza ne szolgáltatná a lengyel nemzetnek. Magyarországra nézve, hol fog lenni Magyarország közvéleménye, utalom önöket a megyék levéltáraitra, és az 1831-ben tett feliratokból meg fogják látni, hogy, ha valaha eljövend a küzdelem napja, Magyarország a vitéz lengyel nemzet mellett leend.

A keleti kérdés t. képviselők, szomszédságunkban van. Ausztriának, az absolut Ausztriának lehet érdeke, hogy a netalán összebomlandó török birodalomból nevezetes részeket kapjon, anyagilag azért, mert néhány millióval szaporodván adózói száma, azok részesithessenek azon szerencsében, miként a mások által csinált státusadósságok milliárdjaiban osztokadjanak; politikailag azért mert ismét néhány külön nemzetiség jövén az absolut kormány rendelkezése alá a más nemzetbeliek ama fenjelölt nagyhatalmi állás áldásaival kibékültethessenek.

Azonban a Kelet Magyarország szomszédságában van, s így itt Magyar érdeke azt követeli, hogy Magyarországnak nem szabad hódítási vágyának lenni, hanem a népek testvéries szeretetében működni, miként önmagok intézzék sorsukat egy erős alkotmányos állam felállításában.

Felfogom én, t. képviselők! helyzetünket. Azt hiszem, e tekintetben át kell hatva lennünk a kor szabad szellemétől; figyelembe kell vennünk hazánk nyelvi viszonyait és fontolóra venni a délkeleti szomszédok szabadsági törekvéseit. Szemben ezekkel kötelességeink vannak, melyek alól magunkat végenyé-

szet nélkül ki nem vonhatjuk, részt kell vennünk azon munkában, melynek feladata itt a Duna mentében kifejtteni az alkotmányosság, szabadság és vele a népek testvéries együttélhetésének — és működhetésének erőteljes alakzatát.

Hivatásunknak, melyet a gondviseléstől nyertünk, jól tudom, hogy csak úgy felelhetünk meg, ha alkotmányunk, közkormányzatunk, törvényhozásunk helyreállításával, alkotmányunk kifejtése iránti rendeleteinknek érvényt szerezni módunkban is lesz.

A politikai helyzet nagyszerű és gyors változásoknak van kitéve. Veszélyesnek tartanám, ha a jelen absolut osztrák kormánytanácsosok a fejedelemnek, az európai diplomatiának napról napra változó légvonata szerint azt óhajtánák tanácsolni, hogy Magyarországot és népeit majd ígéretekkel kecsegtetni, majd pedig ily hadkiegészítési patensek által kiábrándítani törekedjék.

Azt hiszem, hogy a politikai tények önmaguk beismertetik a fejedelemmel. szükségét Magyarország alkotmánya teljes helyreállításának. Nem szeretném, ha ez azon bizalom romjain történnék, melyet a t. ház bőven kifejtet.

Azt hiszem, a kormányoknak legerősebb és legfőbb ereje az, belátni az eseményeket; kötelessége nem bántani a nemzetek jogait és legfőbb bölcsesége tisztelni, és ha bántotta, visszaadni azokat, és visszaadni azon időben, midőn az még nem vált kényszerűséggé; mert még a fejedelem lelkiismeretének is meg kell hajolnia az országnak, a nemzet lelkiismerete előtt, mely nem állhat egyébből, mint a törvénynek köteles tiszteletéből.

Bezárom t. ház! beszédemet, jól tudom, mindahoz, hogy hazánk felvirágozhassek. — miként említém, -- a fejedelemnők tökéletes jó indulata kívántatik — bár én tehát a felirattól sikert nem reménylek, óhajtom sikerét. Adja az ég! hogy mondja ki a fejedelem minél előbb, hogy szüntetessék meg hazánkban a törvénykivüliség; nyerjenek életet a jog és törvények tisztelete, és mivel ezt óhajtom, mivel jól tudom, hogy indítványom által nem a törvények megerősítése volt a cél, — mert arra szükség nincs mert a törvények mindig énmagokban hordják erejüket; — de önmagának ezen tárgynak vitatása által bizton elérhető azon morális erő, melyet óhajtok; miután hiszem, hogy hazánk alkotmányos érzetű egyénei, kik 1865. azon reményben, hogy alkotmányunk teljesen visszaállították, vállaltak hivatalokat, nem a mi felszólalásunk, nem is megemlítésünk. hanem önmagukban érzett kötelességnél fogva tudandják, mivel tartoznak a hazának; és ha a törvény-ellenes hadkiegészítési pátensnek valóságos fogatosítása megkezdetnék.

És mivel jól tudom, hogy egész nemzetem ezt várja tőlük; azért én most idokolni bátor volt indítványomnak tanácskozási tárgyalását, — kérem a t. házat, — méltóztassék későbbre, akorra, midőn a t. ház bölcs belátása szükségesnek és kötelességszerűnek tartandja, elhalasztani.

V.

Indítványunk és beszédem az 1867-ki adózás ellen.

Indítványunk lényege e következő:

Határozati javaslat az 1867-dik évi közterhekről.

1-ör. Hogy az ország alkotmányos kormányzása pénzhiány miatt fenn ne akadjon, felhatalmazza és megbizsa a ház a független felelős magyar miniszteriumot, hogy ezen egész 1867. évre az ország állami és közigazgatási költségeit kölcsön útján eszközölje, a kölcsön mennyiségeire és módozataira nézve véleményét az országgyűlésnek mielőbb bemutatván.

2-or. Az eddig törvényellenesen behozott adónemek, illetékek, közvetett adók, úgy a dohány-egyedáruság is megszüntessenek, ez által képesülvén a törvényes kormány az alkotmány e részbeni helyreállításával is a népen segíteni.

3-or. A miniszterium e határozatok életbeléptetésével megbizatik, egyuttal arra nézve is, hogy az 1868 ik évi költségvetést az ez évi országgyűlés bezáratása előtt jóval előbb előterjessze; véleményül adván arról is, hogy azon közvetett adónemek, melyek a nemzet jellemével és szokásaival ugyanazonosíthatók, miképen hozattathatnak be, hogy mindezek felett, törvényesen konzultált királyával az országgyűlés törvényesen intézkedhessék.

Ez indítványt támogató beszédem.

1867. évi mártius 2-án a mostani adó, adórendszer és adónemek ellen a képviselőház szószékéről.

Tisztelt képviselőház! Midőn a magyar független felelős miniszteriumnak a t. ház asztalára letett első előterjesztése ellenében az általános tárgyalásnál meggyőződésemenél fogva felszólalni kötelességemnek érzem, érzem helyzetem nehézségét is, mert mindazoknak, melyek bensőmben e tekintetben érveimül felhozhatnék szabatos rendezésére időm nem vala; — de érzem a felelőség nagysze-

rüségét is, kettős irányban. Először irányában a miniszteriumnak; mert én is azon reményben vagyok, mint előttem szólt képviselőtársam Tisza Kálmán, miként a miniszterium a célból neveztetett ki, hogy alkotmányunk teljesen helyreállítsák, tehát helyreállítsanak minden, az ezredéves alkotmányunkat biztosító és ezek közt szentesített 1848-iki törvényeink is, és ha a célú akarom, természetesen, hogy az átmeneti időszakra lehetetlen nem akarnom a módot, miként a pénzühiány miatt ez ne eszközöltessék, tehát azon indítványban, melyet én később ha a miniszteri előterjesztés elvettetének pártolni fognék, mindenesetre látom megadva a módot arra nézve, miként a pénzühiányát senki amaz indítvány ellenébe nem vetheti.

De érzem a felelőség nagyszerüségét en — magam irányában is. mert ime azon részletekben, melyeket t. képviselőtársam előadott, általánosságban szinte az alkotmány iránti aggodalom fejeztetik ki, és mivel az előterjesztés általános megtámadásában nem a felelős miniszteri kormányzat támasztatik meg, de csak is a költség fedezésére egy külön mód ajánlatik; ezért a felelőséget a miniszterium irányában nem tartom terhesnek, de terhesebbnek tartom az alkotmány iránti önfelelőségemet.

Nézzük tehát általánosságban a miniszteri előterjesztéseket, vajjon ha azon fölhatalmazásokat, a melyek kéretnek e ház meghatározná, az alkotmány teljes helyreállítására vezetnénk-e? és nem lehetnek-e azoknak gátjai? mert az alkotmány helyreállítása céljából nevezte ki a február 17-iki legmagasb leirat a ministeriumot, tehát, hogy e cél eléressék, nem lehet e háznak legalább nem helyes oly határozatokat hozni, melyek nem hogy a kitűzött cél elérésére vezetnének, de sőt mind a miniszteriumnak a legmagasb leiratban is érintett kineveztetése céljával, mind törvényes rendeltetésével is ellenkeznének.

Fölhatalmazni a miniszteriumot arra, hogy az eddigi adózási rendszert, a tényleg főnálló szabályok érvényesítésével föntartassa, az absolut hatalom által ez évre kivetett adót behajthassa: nem volna egyéb mint folytatása hacsak egy évre, hacsak ideiglen is, azon adózási rendszernek, mely a hazát ez inséges állapotra juttatta, miután ép azért is, hogy a 18 — évi absolut adózási rendszer és épen annak tényleges gyakorlatában vett szabályai által megsemmisített jóléthez juthasson a nemzet, ép azért is kértük az alkotmány teljes helyreállítását.

Elismerem uraim, hogy az adónak és a adók nemeinek az országgyűlés által megajánlása fontos és alkotmányos kérdés, de midőn az országgyűlés e hivatását teljesíti, akkor alakjában — ha

p. o. az adónemekre megyek át és azokat a törvények — megengednék törvényes koronázott király nélkül is, az országgyűlés határozata által hozni, ha azt megengedném — alakilag meg volna ugyanazon határozatnak törvényessége, de kérdem t. képviselőház, lényegben, midőn ha netalán rossz volt az adózási rendszer és adózási szabály; ha rossz volt és az ellen az ország 18 éven át mikor fölszólalhatott, folytonosan fölszólalt, és kérte azok változtatását, azért, hogy az országgyűlés szavazza meg, ezáltal, annak rossz lényegét megváltoztatta-e?

Főhatalmazni a miniszteriumot arra, hogy a hátralékokat is beszédhesse, azon hátralékokat, a melyeket még az abszolút kormányzati rendszer sem birt beszédni.

Igaz, ott van azon záradék, hogy „lehető kimélettel“ de ha még az is ott volna, hogy kellő kimélettel, mikor maga az abszolút rendszer sem bírta eszközölni, hogy behajtassanak, de kellett túrnie annak létezését, sőt kénytelen vala, annak elengedését eszközölni és ennek kelle későbbre is kitéve lennie: akkor uraim engedjék meg az én meggyőződésem szerint legalább 10 hónapon át ép oly súlyos folytatása volna, azon adózási rendszernek, ha most az országgyűlés állapítaná meg, mint volna ez e nélkül.

Főhatalmazni a kormányt arra, hogy a közvetett adókat, minők a bélyeg, illeték, százalékok, fogyasztás, és dohányegyedáruságok — föntarthassa, nem volna egyéb, mint épen azon adónemeket tartani fenn, melyek az én meggyőződésem szerint épen nemzetemnek szokásaival, természetével és jellemével ellenkeznek.

Adja a mindenható, legyen én erre nézve irtóztatós kissebbségben a hazában, hogy ez ne legyen így, hogy azon terhek megállapításával szerencsés legyen a nép, hogy azok behozatala áldásthozó legyen az országra. — De nem tehetek róla; hogy én legalább az e részbeni véleményben nem osztozhatom és e részben aggodalmaimat ki kelle fejtenem.

E főhatalmazások véleményem szerint nem volnának egyebek, mint amaz alkotmányos elvnek félretétele, miszerint az adónemek behozatala csak törvények által létesíthető az országban.

Megengedem, hogy törvényesen koronázott király és országgyűlés, bárminemű adónemeket behozhatnak, de még törvényesen koronázott király létében sem engedem meg azt, hogy akár törvényesen koronázott király egyrésztől, akár az országgyűlés másrésztől, e részben törvényes határozatot hozhasson.

Azt megengedem, és ezt kötelessége is megengedni mindenkinek, hogy a midőn az országgyűlés törvényesen koronázott ki-

rályával törvénybe igtathatná az alónemeket, még azok is csak szentesítés és azon törvény kihirdetése után kötelezhetnék hazánkat.

Ezek voltak jogi oldalai az én alkotmányos aggodalmaimnak; de nem csak a jogi aggodalomból, hanem a nemzet általános insége és adófizetési képtelensége tekintetéből is fölhevem a ház figyelmét.

Az ellenindítványra nem lehet mondani, hogy abban ne nyujtatódnék meg a mód a felelős független magyar miniszteriumnak az állam közigazgatási költségei fedezésére; nem vitatom, hogy tökéletesen biztosítható volna a mód, de azt kérdeem, biztosabb-e az előterjesztésnek határozatba vétele által, az adóbeszedés elhatározása által? mikor tudjuk, hogy hazánk inségben szenved és csak is e részben, nem egyéb időzettel, hanem Lónyai Menyhért pénzügyminiszternek 1861. évben május 18-án mondott szavaival akarom indokolni az adó képtelenséget, melyeket felolvassok: Lónyai pénzügyminiszter ur akkor a többek közt ezeket is mondotta: „Az adó sulya alatt nem fejlődhetett ki kellőleg az 1848 ban felszabadult földmivelés, birtokos osztályunk eladósodva s az uzsora által emésztve, a nép minden osztályai szükségüket összeszorítva, a máskép hasznos beruházásokra fordítandó eszközöket nélkülözve, mondhatni a sulyos adókat sok helyt a vagyon tőke rovására teljesítheték.“

Én is tökéletesen osztom az itt elmondottakat, melyek az ország adóképtelenségét már 1861-ben bebizonyíták.

Azóta történt, történtek, a fagy, több évi szárazságok, az inség, és nyomor. Önök ép oly jól tudják mint én, hogy az egész országnak minden részében inségi bizottságok alakulván, ezeknek és a nemes szivü emberbarátoknak segélye enyhíti a nyomort. És hogy mindenki nem járult ezen inségi bizottságok segélyezéséhez, nem azt teszi, hogy csak annyi volt a nyomor, mint a mennyire ahhoz járultak; hanem azt, hogy először nem voltak a bizottságok képesek mindnyájukon segíteni, másodsor azt, hogy még van annyijok, hogy a jó termés reménye mellett az aratásig minden segély nélkül megélhetnek; mennyivel inkább adóképtelenek tehát most.

De merem állítani, hogy legalább azon vidékeken, a merre én jártam, igaz hogy nem sok, de 3—4 megye, és a hazában ez is nevezetes dolog — merem állítani, hogy ott az ország lakosságának nagyrésztétől, ha az adó behajtatik, az vétetik el, mi első életföntartására, önmagának és gyermekeinek élelmére és életére szükséges.

Ily meggyőződésben levén megbocsát a t. ház, hogy nekem legalább okvetlen kötelességem vala felszólalni a miniszteri előterjesztésre annyiban, hogy ez ott ajánlott módot kivihetlennék, célra nem vezetők és a kölcsönt sokkal inkább helyesnek tartom.

Méltóztatott a kölcsön szónál, a mint felolvastatott, egy kis visszatetszést nyilvánítani. Én nem állítom azt, hogy a kölcsön rögtön egész mérvben eszközölhető, de annyit állítok, hogy ez helyesebb és alkotmányosabb módoszat a pénzsükséglet fedezésére, mint ha a miniszteri előterjesztést a t. ház többsége elfogadja, — a mennyi' en érvényes lesz ezen határozat, ép oly érvényes lenne határozata a kölcsönre nézve, és azt merem remélni, hogy Magyarország kormánya bizonyára százszorta képesebb lesz az állam szükségletek fedezésére kölcsönt nyerni, mint a szomszéd osztrák kormány.

Meg kell érintenem azt is, hogy midőn a kormány a kölcsön felvételére általánosan felhatalmaztatik, abban én még azon esetet is értem, hogy ha a kölcsönt egész mérvben nem eszközölné, azok, kik képesek adót fizetni adóik előleges lefizetésével és leendő beszámítása által a kölcsönben részt vehessenek. Ha ez sem volna elégséges, akkor azt hiszem, Magyarország önálló államoké iránti kötelességből a midőn alkotmányát akarja helyreállítani még magyar állampapírjegyek kibocsátásával is köteles volna kormányát föntartani. (Nagy részt zaj, a szélső balon: igaz.)

Ez levén az én fájdalmas kötelességem, mert én szeretnék azon képviselőknek helyeiben ülhetni, a kik azt tudják, hogy a közvetett adónak, és a jelen adó és adózási rendszernek labár csak 10 hónapra ígért elhatározása is az ország lakossága előtt kedves lesz. Én szeretném azt tudni, de az én tudomásom ellenkező levén, kötelességem e részben mindazt, a mit én e tekintetben bensőmben érzek, elmondani. Tudom, hogy már a karácsoni szüti napok alatt önválasztó kerületemben Fehérmegyében időzván, ott egyik legvagyonosabb községek kezé tartozó Sár-Bogárd Tinódon már igen sokra ment azoknak száma, kik hogy életüket fentartsák, a (zirc)keprőmagvából voltak kénytelenek élelmök fentartására kenyereket készíteni. (Megindulás.)

Figyelmébe ajánlom tehát a t. képviselőknek, hogy midőn részünkől a módot a pénz megszerzésére korántsem kívánjuk elvonni a miniszteriumtól: akkor alkotmány iránti aggodalmakból kötelességemnek tartom magamat ahhoz irányozni, hogy a ház

oly határozatokat hozzon, melyek a nép valódi érdekeinek megfelelnek, annak valódi szükségein segítenek.

Én azt hiszem, hogy a nép szükségein segítés és a nép érdekeinek valódi kielégítése azon drága kincs, a melyet a trónokon ülő királyoknak és kormányoknak épen ugy kötelességük tekintetbe venni és tisztelni, mikép én az alkotmány szabad élvezetéhez szokott polgár-kötelességemnek tartom, tisztelni a törvényes törvényeket; de hogy belső odaadással tisztelhessek azt, épen azért kötelessége a t. háznak határozatait a nép segélye nélkül is — a nép netáni érdekei ellen meg nem hozni; mert csak akkor lesz kész vérével és életével áldozni a nép az alkotmány fenntartásáért, ha látja, hogy a képviselők határozatával egyuttal anyagi jóléte és élvezett szabadsága is biztosítottatik.

Bezárom beszédemet t. ház! egy jeles menekült hazánkfiának erre vonatkozó szavával: „a parlamentek vagy is az országgyűléseknek kötelességük határozataikat a nép jelleméhez, szokásaihoz és természetéhez alkalmazni. Azon parlament, mely nem ehez alkalmazná határozatát, szabadságával él, de nem venné elejét azon küzdelmeknek, sőt maga a nép érdekével, szokásával és természetével ellenkező határozata önmagától következtetné, hogy a nemzet továbbra is kénytelen volna azon küzdelemre, melyet Isten és a természet irt be minden szivbe, az önfenntartás, az élet-fenntartás, és az ezredéves alkotmány megmentésének küzdelmére.“

Ez volt beszédem, — és én nyugodt szivvel bocsátom nemzetemnek ítélete alá, „valjon megakartam-e rontani hazám népét?“ — és nem e inkább én akartam szélső baloldali képviselő-társaimmal együtt szegény szeretett, de sokat szenvedő hazánk népének terheit könnyíteni?

VI.

Beszédem 1867. martius 4-én a képviselőház szószeréből, az 1867-ki. ujjenczozás ellen.

Tisztelt képviselőház! Midőn a nemzetnek vagyona és vére fölötti rendelkezésről van szó, méltóztatassanak megengedni, hogy akkor e tárgyban általánosságban nem az a kötelességünk, amint ezt előttem szólott Onossy Mátyás képviselőtársam kijelentette, hogy egyenesen a szavazáshoz fogjunk, hanem kötelességünk, ha

vannak aggodalmaink, azokat előadni, minmagunk iránti kötelességünk azokat előadnunk úgy, hogy a ház türelme próbára ne tétessék. De mindön ezt tesszük, t. képviselőház! akkor azt kérhetjük és várhatjuk minden parlament többségétől, hogy legyen is szives minket kihallgatni, ha aggodalmaink előadását még a türelem rovására is, de kellene teljesítenünk.

Áttérve magára a tárgyra, szabatosan akarom előadni azon aggodalmakat, melyeknél fogva kénytelenítve érzem magam t, a ministeri előterjesztésre az ujjonczozás tárgyában azt nyilvánítani, hogy azt megtámadom, és a kért ujjonczokra a felhatalmazást meg nem adhatom és meg nem adom. Nem adom pedig meg három indokból, először alkotmányos aggodalmaim tekintetéből; másodsor, az ország lakosságának általam hitt érdekeiből; harmadszor önmagának a szükséglet kitudására kiküldött bizottságnak jelentéséből merített meggyőződésből; a melyből a t ház az ha nem fogom is eleve nyomatékkal meggyőzni, hogy én azok folytán bennök meggyőződést nem szereztem a szükség rendkívüli voltáról, de mégis azok szerint a miket Isten agyamba adott, és keblembe írt, iparkodni fogok kimutatni, hogy épen ez előadásokban nincs kimutatva a szükség és rendkívüliség.

Alkotmányosság tekintetéből támadom meg azért, mert önök közül velem együtt mindnyájan egyenlően tudják, miszerint ujjonczokat állítani jogosan és törvényesen csakis törvényalkotás útján lehet. És e részben csakis Komárom városa érdemes képviselőjének szombat esti ülésünkben előadott indítványához és ohajtásához ragaszkodnám akkor is, ha ohajtanám megadni az ujjonczokat, de nem határozat által az ország létező törvényei ellenére, és az ország létező törvényei alakításának ellenére, mert ezt csakis mint indemnitit lehetne megadni. Meg fogják önök engedni azt, hogy azon aggodalmaim, a melyek alkotmányosság tekintetéből vannak, ha a többség nem osztja is, ezen aggodalmaim a törvény és az ország alkotmányára építvék, melyek megtartása szükséges, hogy gyakoroltathassék az országgyűlést megillető tér.

Fölhozatik általában az alkotmányos indokolások ellenében, „hiszen most felelős ministeriumunk van, tehát meg kell adni azt, a mit az átmeneti időszakban alkotmányunk helyreállítása szükségel, habár egy időre habár hosszabb időre történnék az. Megbocsásson a t. ház, általában rendkívüli szükség esetében, mint azt Ragály t. képviselőtársunk mondá, a haza nagy szüksége esetében a haza védelmében túl tennem magamat a törvényesség alapjain. De ily rendkívüli szükség nem léteben nem fogadom el

az állítást, nem fogadom el azért, mert felelős kormányunk nem azért van felállítva, hogy a nem szükségelt esetekben is a törvények, határozatok által érvükön kívül tétessenek. De mivel 1790-ik 10. §. által még az előtti kormányokra is az volt mondva: "Ő Felsége a király a végrehajtást a törvények értelmében gyakorolja." Én a felelős ministerialis kormány kineveztetését csak is e törvények végrehajtására — és csak ily szellenben értem úgy, hogy most már Ő Felsége a végrehajtást, de szinte a törvények értelmében a felelős ministerium által gyakorolja, úgy, hogy minden esetre végrehajtsanak a törvények, nem értem pedig a törvényeknek határozatok által mellőzését, mert akkor uraim nyereségy volna-e a felelős ministerium? Nem. — Hiszen mi a felelős kormány? Az azelőtti kormány is felelős volt, de csak testületileg; e testületi felelőséget változtatta át a nemzet 1848-ban felelős kormányá, hogy annak egyes tagjai is felelősek legyenek, és ha már most nem adta meg a nemzet 1790. — 10 előtt a nem annyira felelős kormánynak — mert az is felelős vala, hogy másként mint a törvények értelmében intézkedhessék, most sem lehet azt megadni, mert ha megadatnék, volna e nyereségy? volna e vívmány a felelős kormány kinevezésében. Igen is Ő Felsége csak a törvények értelmében és csak a felelős kormány által uralkodhatik.

Áttérek, mert nem akarom ezuttal a jogi szempont fejtegetésével a t. ház figyelmét fásasztani az indítvány második indoklására, hogy az ujjonczozás ellenkezik az ország lakosságának érdekével.

Az ország lakosságának édekei azt követelik, hogy ha csak hazánkra nézve rendkívüli veszély szükségé nem létezik, az ujjonczok állítása legalább a koronázás előtt meg ne engedessék. Igen sajnálom, hogy a mult szombatn előhozott indokokból támadt aggodalmaimra Pest belváros érdemes képviselője Deák Ferencz jónak látta azt mondani, hogy azon indítvány megrontása volna a népnek.

Nem akarom követni a t. képviselő ur példáját, nem akarom követni őt, hogy épen ezen ujjonczozás elfogadtatása lenne megrontása a lakoságnak. (Szélső bal, igaz!) Elfojtom! kötelességemnek érzem elfojtani a keserveket (jobbról a dologra! balról: haljuk!) Kevesebbet fogok mondani mind a miket tudok, mert jól érzem, hogy különösen hazánk átalakulási korszakában, de általában mindenkor, birnia kell annak, ki a haza alkotmányát szereti nemcsak béketűréssel; de birnia kell azon erővel s azon értelemmel is, a melylyel a balsors csapásait, az emberek gonoszsa-

gait és a bölcsék átkoskodásait megszegyenitse lefátyolozza. (Szélső bal. igaz helyes!)

Én tehát e tekintetben igen röviden azt fogom mondani, hogy én szeretném — ismét ezt mondom miként ezzel éltem a mult szombaton is — szeretném, ha úgy ismerném, hazánk lakosságának vagyoni állapotát; úgy szeretném, ha választóim azon helyzetben volnának, és én azok körében foroghatnék, kik azt hinnék, hogy ez által az ország lakosságának java eszközöltetik és vére kiméltetik. Az én szerencsétlenségem, hogy olyan választókat képviselek, a kik ellenkező meggyőződésben élnek, (jobbról a doogra) én szeretném, ha én azon választókat képviselném, a kik oly vagyoni állapottal bírnak, hogy magok mindnyájan megválthatnák gyermekeiket és menekülhetnének ezen terhek alól. Szeretném, mert mindnyájan jól tudják önök, hogy a megváltás oly nagy, hogy egy megváltáson mindig két katonát lehet állítani, tehát az országnak meg volna a nyereménye, lenne katonája és másodszer szeretném azért, mert nem volna szükség az ujjonczozásra, a mit megtámadok.

Átmegek a harmadik indoklásra, hogy t. i. önmagából a bizottság jelentéséből merítem én az okot arra, hogy a rendkívüliség ideje nincs, és így az ujjonczokat meg nem lehet ajánlani. Nagyon rövid idő volt, higyjék meg képviselők igen rövid a felolvasási idő arra, hogy egy bizottság véleménye felolvasása folytán, azon tárgyat szabatosan megjegyezni lehetett volna, és egyuttal észrevételeket is tenni. Bocsánatot kérek, hogy ha nem úgy volna dézve mint előadatott, de a mennyire lehetett igyekeztem azt helyesen feljegyezni. Az első hivatkozik a védelem kötelezettségére, melylyel tartoznék Magyarország Ausztria irányában. Én uraim ezek fejtegetésébe most nem bocsátkozom, mert azt hiszem, hogy ennek megvitatása tüzetesebben, későbbi tárgy leendő és hosszabb időt igényel, de azt az egyet megjegyzem, méltóztassanak nekem a törvények de világos szavait — megmutatni, melyekben az ki van mondva világosan e szavakkal „hogy Magyarország a védelem kötelezettségére köteles“; mert ha ily világos szavakkal nincs kimutatva akkor hivatkozom önöknek 1861-ki feliratjokban felsorolt, mindazon törvényekre és jelesen az 1840-ki utolsó ujjonczállításra, melyben nemcsak az nincs kitéve, hogy kötelezve van erre Magyarország, de sőt az van mondva, hogy az szabad ajánlásként adatik, és úgy, hogy abból utóbra semmi következtetés ne vonattassék. (Szélső bal. igaz! úgy van!)

Átmegek a második indoklásra. Azt mondja a bizottsági

jelentés, hogy minden eshetőség meggállására csak a kiképzett, csak az éllandó és sor-katonaság alkalmas. Méltóztassanak megbocsátani; már hiszen ez megtörténhetik, de vannak kivételek. Legyenek szivesek az 1848-ki eseményre visszagondolni, és megfogják látni, hogy az igen csekély havakon át magát képezett magyar honvéd-sereg képes volt, a husz évi békében kiképzett osztrák katonaságot is meggyőzni.

A harmadik állításra megyek most át, melyben az mondatik, „nem foglalják ugyan az adatok magokban a fenyegető háboru jeleit.“ Igen én azt hallottam, méltóztassék megnézni, ha valjon ez benne van e és ha az ben van, hogy ez adatok nem foglalják magokban a háboru jelét, miként benne is van, önmaga a bizottság jelentése mondta ki a szükségtelenséget és az ujjonczozás fölöslegességét. (Igaz! ugy vagy a baloldalon.) És most méltóztassanak megengedni utolsó megjegyzésemet elmondanom, mely arra szolgál, miszerint minden állam fokozza katonai képességét s így a honvédelmi erőnek máskénti alkalmazása okvetlen szükséges a baza megmentésére.

Jól tudom uraim! hogy a hatalmak egész Európában döntő háborukra készülnek, azt tudom; de csalatkoznak ezek, kik azt hiszik, hogy Európa nemzetei jó szívvvel nézik azt, miként pazaroltatnak a nemzetek milliárdjai a fegyveres békének, fentartására. (Helyeslés a baloldalon.)

A vasutak, közlekedési eszközök, a távsodronyok és szabad-sajtó közelébb hozzák az embereket és nemzeteket egymáshoz; földmivelés, ipar; kereskedés, szoros önkéntes barátságos szövetségre készítetik a nemzeteket, és midőn ezen háboru készületeket látják, azt kérdik, és jogosan, helyes-e és jogos-e az, hogy a nemzetek vagyona amaz öldöklő fegyverek tökéletesbitésére fordítatik, melyek elébe ismét a nemzetek gyermekei szándékoltatnak kiállítani mészárlás végett, azt kérdik nem szégyen-e ez inkább a jelen civilizáció korában, (közbeszólások, igen, — és zaj) és ha ezt beismerjük, és mondjuk, akkor kötelessége minden nép képviselőháznak, és ez szerint a magyar képviselőháznak is ezt teljesíteni.

Uraim! nem az általános fölfegyverzés, de az általános béke kötelessége minden nemzetnek; a háboru uraim! az az absolutismus érdeke egyedül csak, és még soha a nagy katonai államok nézzék meg a történetet — alig vagy ritkán fognak mutathatni, hogy az másra, mint absolutismusra vezetett volna.

A népek érdeke a béke, és míg a háboru: a dolyf, és megaláztatás, addig a béke a népnek érdeke levén, azt követeli, hogy

minden érdekeinket barátságos szövetségi elintézés által nem fegyveres erővel, de békével egyenlítjük ki. (Nagy zaj.) Ha tehát a béke eszköze a nemzet jólétének, akkor kötelességünk a nemzet vagyonát megemészlő folytonos, általános fegyverzésre segédkezet nem nyújtani.

Ezeket előre bocsátván (zaj, közbe szólás) — ezek levén meggyőződéseim ezt akartam mondani, miután benső meggyőződésem szerint ez ujjonczozást alkotmányunk csakis törvényczikely által engedi, és ez csak törvényesen koronázott király és törvényesen kiegészített országgyűlés által létesíthető; miután önmaguk a bizottsági indokok kimutatták az ujjonczozás szükségtelenségét, és miután alkotmányunk tiltja azt, szavazok az ujjonczozás ellen.

Indítványom és indokló beszédem a közösügyek ellen, Magyarország független önálló állami ölete mellett.

Indítvány a közös érdekű viszonyok tárgyában kiküldött bizottsági többség véleménye ellen, az 1848-ki III-ik törvény 13-ik §-a épségben tartásával.

Tekintve azt, hogy Magyarország s hozzá kapcsolt részei, és az osztrák örökös tartományok között az egyetlen törvényes kapocs a fejedelem ugyanazonossága, vagyis, hogy a törvényes feltetelek teljesítésével ugyanaz Magyarország királya, a ki az osztrák örökös tartományok császára;

Tekintve azt, hogy az 1723-ki 1. 2. 3. törvényczikkekből, vagyis ugy elnevezett sanctió pragmaticából, nemhogy az következnék, hogy Magyarország köteles az osztrák örökös tartományokat kül- és belelenség ellen védelmezni, de sőt mind az 1741-ki legelső, mind a későbbi védelem eseteiben, törvénybe igdatván a nemzet azt, hogy a védelmet csak is Magyarország és királyi jogaiért és szabad ajánlatként teljesíti, és kikötvén azt is, hogy e szabad ajánlatokból utóbbra semmi kötelezettségi következtetés ne vonassék, a védelmi kötelezettség ellen mindenkor, és már eleve is tiltakozott;

Tekintve azt, hogy Magyarország, melynek az 1823-ki törvényekben is biztosítvák nem csak bel, de nemzetek közti (jura diplomatica) közjoga is, és önkormányzata, *mint független birodalom jogosítva van, ugy bel, mint kül, tehát egész hadi, pénz, okta-*

tási, kreskedelmi, közlekedési, államhiteli, s általában mind azon ügyeit, mik független államot megilletnek, önállóan intézni és fejleszteni; és a magyar király jogait a törvények értelmében gyakorolhatja csak, és csak is a magyar független felelős miniszterium által;

Tekintve azt, hogy Magyarország véréről és vagyonáról jogosan más senki sem rendelkezhetik, mint törvényes országgyűlése; tehát másokkal bárkikkel együtt, és bár mi módon közös, és nem ezentúl is ép oly kizárólagos önrendelkezése, mint minővel ez ideig birt, Magyarország független állami életének legfőbb biztosítékait törné meg, és megsemmisítené az 1848-ki, 1849-ki, s több ide vonatkozó törvényezikkekkel az 1827 ki 4-dik törvény-cikkelyt is, a mely ezt rendeli: „Az adónak és egyéb segélyezéseknek minden nemei pénzben vagy termékekben úgy, mint „katonaállításban országgyűlési tárgyalás alá tartoznak; attól „semmi szín alatt, sőt mély rendkívüli esetekben sem vonhatnak el; „az országgyűlés által megjárított adót országgyűlésen kívül fel- „emelni, vagy újabb adót kivetni, vagy katonaállítást követelni „nem szabad;“

Tekintetve azt, hogy Magyarország államhitele nem azt követeli hogy az osztrák örökös tartományok császársjának kormánya által tett adósságait közösen vállalja el azért, hogy általa Magyarország is tönkre jusson; de követeli azt, hogy miután az osztrák adósságok tételéhez soha sem járult, így azokból Magyarországot jogilag nem is terhelheti semmi; leszámíttatván az országnak jogos viszonköveteléseit, térítsen meg minden kimutatható befektetéseket; és a mit ezenkívül terne, azt csak is vagyonosságához mért szabad ajánlat- és segélyezésként tehetné;

Tekintve azt, hogy a fenzelölt bizottsági többség véleményében foglaltakból bebizonyult tény az, miként szavakban hangsúlyoztatik ugyan az ország önállósága, függetlensége; de közösügyek teremtésével a magyar birodalom önálló állami élete, közös delegációk által az országgyűlés önrendelkezése, közös birodalmi miniszterek által az ország önkormányzata, az osztrák állam adósságainak közös elvállalásával a nemzet anyagi jóléte megsemmisítettén, ezeknek következtében az eddig egyetlen törvényes kapcsolat, a personal unió helyett, szorosabb, valóságos, törvényeinkkel ellenkező real unió kapcsolata teremtettén: a bizottsági többség munkálatában foglalt elvek elfogadása által nemcsak eddigi önálló állami életünk adatnék fel, de az ország fejlődése is democrat szellemű alkotmányosság helyett, az aristocratia és absolutismus elvei felé irá-

nyoztatnék; és a mily ellentétes volna ez irányzat Magyarország 1843-ki törvényeivel, ép oly károsan hatna az örökös tartományok szabad szellemű alkotmányos fejlődésére és önállóságára nézve is;

Étekintve az 1890/1 12. törvénycikkely e rendeletét: „törvényeket hozni, eltörlni és magyarázni, a törvényesen koronázott király és törvényes országgyűlés és jogositvák közösen;“ Magyarország pedig jelenleg törvényesen koronázott királya, és törvényesen kiegészített országgyűlése nincs; így ez alkotmánydöntő kérdésekben csak is az alkotmány visszaállítását után, annak teljes élvezetében lesz jogos az 1848-ki törvények értelmében kiegészítve választott képviselőház tanácskozása, és a törvényesen koronázandó királytal létező törvényeket törlni, s újakat alkotni; a jelen képviselőház kötelessége az alkotmány nem névleges, de valóságos és teljes visszaállításának szorgolása lévén:

Mind e törvények- és indokoknál fogva „határozza el a ház“ a fenzelölt bizottsági többség munkálatának, mint a melynek elvei törvényeinkkel és alkotmányunkkal ellenkeznek, elutasítását, annyival inkább, mert min lazon viszonyokra nézve, a melyek Magyarországot és az örökös tartományokat közösen érdeklik, az 1848. III dik törv.-cikk 13 dik §-sa törvényszerűen rendelkezett.

Határozza el ezt a ház azért is, mert rendelkezett azon törvény, az alkotmányosság elv követelése szerint, minden önálló állam felelős kormánya által intézkedvén más államok kormányaival; és azért is, mert az alkotmányos fejlődés nem a függetlenség biztosítékainak, a nemzet vére és vagyona feletti kizárólagos önrendelkezésnek feladását, de sőt az ország önállóságára nézve netán hiányzó biztosítékoknak, tehát külügyi miniszter, és küldvaroknál az ország érdekeinek Magyarország követői által képviselése létesítését is követeli.

És ha mégis az absolut hatalom minden maradványainak teljes megszüntetése, ha az alkotmányosságnak az 1848-ki törvények szerinti teljes visszaállítása, ha az 1790/1: 3., 10. és 12-dik törvénycikkelyek rendeleteinek teljesítése előtt a fenzelölt bizottság munkálata tanácskozásba vétetnék: alóírtak csak azért veendnek részt a tárgy megvitatásában, hogy a bizottság többsége munkálatának alkotmányunkal megroító jellegét kimutatva, ellene szavazzanak.

Isten és világ, választóik és Magyarország előtt, ugy az utókornál, ez által igazolván azt, hogy a sok jelesek vérével szerzett, s eddig szeptőltenül megvédett független Magyarország állami éle-

lével, és az 1848-ki törvények rendelte alkotmányával, önállóságával ellenkező határozatoknak ellene nyilatkoznak.

Pesten, 1867 dik évi marczius hó 9-én.

Beadja Madarász József m. k. Patay István m. k. Csanády Sándor László Imre m. k. Bobory Károly. Vidats János. Szluha Benedek. Halász Boldizsár. Vályi János. Kállay Ödön. Csiky Sándor.

IX.

Ez indítványt indokoló beszédem a képviselőház 1867. Martius 20. ülésében (a szószékről.)

T. ház! Magyarország függetlenségének, önállóságának, állami életének kérdése az, mely küzdelmet követel életre halálra. (Zaj. Nem halljuk!) Voltak e nemzetnek szenvedésteli harczi csatatéreken, voltak vészteljes tanácskozásai. . . . (Zaj. Nem hallunk egy szót sem! Hangosabb!) Bocsánatot kérek, hogy közbeszólok. Méltóztatnak emlékezni, hogy egészségem szakában bizonyára föl szoktam emelni hangomat, a mennyire csak tudám. Most, lehet hogy tisztán az anyagi test tört meg, de lehet, hogy megtört a lelki szenvedés is. Legyenek tehát szivesek, hazánk e legnevezetesebb korszakának kérdésében, béketűrösök által lehetővé tenni azt, hogy beszédem, bár hangom gyenge, melyet azonban tőlem telhetőleg emelni fogok, hallható legyen. (Halljuk! Halljuk!)

Voltak vészteljes tanácskozásai országos termeiben; de ezredéves történelmében, és törvénykönyveiben húzánnak nem akadtam, a mostanit kivéve, egyetlen egy oly munkát elveire sem, melyek haladás helyett visszaesést, a fejedelmi hatalom alkotmányos korlátozása helyett a korlátozás tágitását állapítanak meg. De leltem biztosítékait annak, miként dult ugyan irgalom nélkül a hatalom, de a mint elviharzott a szilaj vész, a nemzet országgyűlése sietett nem eltörülni az absolut hatalom érdekében a hon függetlenségét, de inkább ép az absolut hatalom megtámadásai ellenében biztosítani megrohanat és meg is rongált ugyan, de önmaga az ország által föl nem adott önálló állami éltünket.

A mohácsi vész óta kezdődtek hazánknak rendszeresített nyomorai, mert a nemzet nem birt fölemelkedni az igazságos Mátyás korának azon nagyságához, miként oly fejedelmet választ vala királyul, ki csakis kizárólag Magyarországnak leende királya, és mert a Habsburg-házból választván fejedelmeit, azok pedig eljbb

a római birodalom császárai, később a német szövetség tagjai lévén, örökös tartományaik érdekének alárendelék hazánk jóllétét.

És mégis, ha a több százados nyomorban, ha ama gondolatra: mi lehet-e most szegény, nyomorult hazánkból, ha ennek minden ereje szellemi és anyagi fölvirágoztatására fordítottak? ha szívünk összeszorul is fájdalomában, be kell ösmernünk, hogy őseink sokat érő jogokat adtak ugyan föl, de hazánk önálló függetlenséget nem adták föl soha.

Több ízben kísértetett meg a nemzetnek önálló állami életéhez való ragaszkodása. Ime I. Lipót kora volt a legrémlete-tesb, s daczára ennek, meg nem törhető a nemzetnek ragaszkodását függetlenséghez. II. József alatt szelidebb volt a kísérlet. E. fejedelem nemes jelleme megkimélte a véráldozatokat. és mégis halála után, mintegy föl-villanyozva, a nemzet kimutatta az 1791. törvényekben az európai polgárosultság és alkotmányos szabadság iránti törhetlen ragaszkodását. I. Ferencz alatt még szelidebb volt a kísérlet, és ime önmaga a fejedelem elismerve atyai szive fájdalmát a volt törvényteleniségek fölött, az 1827-diki 3. t. cz.-ben kijelentetett, hogy „a király és az ország boldogsága a törvények szigoru megtartásán és sértetlenségén alapszik.“

És mégis, uraim! mi törtéut az 1827-ki törvények meghozása után 21 évvel? Nem bolygatom a történeteket; de tudom, hogy hazánk alkotmánya föl lón függesztve, hazánk ügye meghódított tartományként kezeltetett, mignem 1831-ben összehivatott az országgyűlés, és a hatalom parancsolá a nemzetnek, írja be törvénykönyvébe azt, mit az erőszak nem eszközölhetett.

A nemzet képviselői tiltakoztak a törvényteleniségek ellen, és követelve, hogy az absolut hatalom minden fenlévő maradványai megszüntessenek, nyilváníták, hogy egyezkedés és tanácskozás addig leheteten és kérték az alkotmány teljes helyreállítását. Az országgyűlés szétparancsoltatott.

Öt évi sulyos szenvedés után újra egybehivatott az: és mit kelle tapasztalnunk? Azt, hogy ez évben — noha még akkor a miniszterium sem volt kinevezve, noha ép ugy volt meg az absolut hatalomnak minden maradványa, mint 1861-ben, — mégis 1861-ben kimondott elveink ellenére jónak látták kiküldeni a képviselők azon küldöttséget, melynek munkálata a mai vitatkozás tárgya, és mely munkálat elvei olyanokat ajánlanak a képviselőháznak elfogadás végett, milyenek, a történet és törvényeink bizonyítása szerint, még a tisztán nemesek által választott karok és rendek országgyűlése elé királyi előadásokként sem terjesztet-

tek a kormány által soha elő. (Fölkiáltások a szélső bal oldalán: Igaz! Ugy van!)

T. ház! Ismerem én a pár évtized óta elharapózott és a hazasok jeleseit is téveszmékre vezetett abszolút rendszer irányzatának véseit; ismerem hazánk középvagyoni egyéneinek majdnem e' szegényedését; ismerem a hivatalokért esengők kiszámíthatlan seregét, és így hazámna'k e közinségből és közerkölcsi súlyedéséből eredő nyomorát nem bírom kicsinyleni; de ismerem egyuttal nemzetemnek az 1848-diki törvényekkel körülsánczolt alkotmányhoz való ragaszkodását: és nemzetemnek e határozott akaratára támaszkodva kelek megtámadni a bizottsági többség munkálatának elveit.

Nem támadom meg a t. képviselők szándékát, sem hitét: a hit mindenkié, önmagáé; de jogosan megtámadhatom a hit alaposágát és a munkálat elveinek helyességét; és ismervé a parlamenti azon kötelességet: nem támadni egyéneket soha, de igénybe véve a jogot, hogy a kimondott nézeteket lehető erélylyel támadjam meg, csakis a meenyiben némi idézeteket czélszerűnek látok fölhozni, annyiban a nevek fölemlítését nem nélkülözhetem.

Jól tudom, uraim, mikép hazánk átalakulási korszakában különösen bátorságunknak hallgatnia kell az okosság szavára; de tudom azt is, hogy tántoríthatatlaknak kell lennünk a kitarásban, mert egyesek, mint nemzetek, minden haladást, minden alkotmányos vívmányt csak kitartással biztosítottak magoknak.

Indítványom igazolására három fő kérdést tartok megvitatandónak: először kiegészítő része-e Magyarország az osztrák birodalomnak, vagy önálló külön birodalom? másodsor, van-e Magyarország törvényeivel kötelezve az örökös tartományok kül s bellellenségei elleni védelmére? harmadsor, föladatik e bizottsági többség munkálata által hazánk alkotmánya, feladatnak-e törvényeink vagy sem?

Az első kérdésre: kiegészítő része-e Magyarország az osztrák birodalomnak? két ellentétes birodalmi tan áll előttünk.

A bizottsági többség tana szerint Magyarország megosztandván a legfönséges s eddig kizárólag birt jogokat az örökös tartományokkal, képezne egy hason jogu felet, paritást, a másik hason jogu felet képeznék a megmaradt örökös tartományok. És e két hason jogu fél, paritás, képeznék a birodalmat, az osztrák birodalmat. Szabatosan jelezve tehát: a bizottsági többségnek tana a közosztrák birodalmi tan, kiindulási pontjául véve a *pragmatica sanatiót*.

A másik birodalmi tan, melyet én követek, az önálló független Magyarország birodalmi tana, a mely és az örökös tartományok, mint külön birodalom, között egyedüli törvényes kapocs a fejedelem ugyanazonossága. Szabatosan jelezve tehát: e tan nem egyéb, miht az önálló magyar birodalom tana. Kiindulási pontom minden, nemzetem törvényeivel és így az 1723-mal is biztosított Sz. István koronája birodalmának önállósága.

Vitassuk már most meg, t. képviselők, melyik e két birodalmi tan közül helyesebb, jogosabb és életrevalóbb? Megismerem, miszerint Pest belvárosa érdemes képviselője, Deák Ferencz úr, 1866. évi február 22-dikén már e közbirodalmi tan felé hajlott, azt mondván; „Ugy tekintem én a birodalmat s annak két külön álló, de egy célra egyesült országait, mint egy ivnek két erős oszlopát. Biztosan nyugszik ezek fölött az iv, melyeken a trón áll.“ No természetes, nem gondolhatta akkor a képviselő úr, hogy nem egészen öt hó lefolyása alatt, s az általa oly erősnek hitt egyik oszlopot úgy megrongálja Königgrätz, hogy Velenceze — a tengerek királynéja — abból kidől, és a többi még megmaradt halmaz sem képezheti többé az annyira biztosnak hitt iv oszlopát. De én azt hiszem, hogy a t. képviselő úr önmaga is be fogja látni, hogy az egy birodalom és egy trón felé hajlás csakis szóvirágként használtatott akkor: mert önmaga az igen t. képviselő úr a 61-diki fölriratban mondá, és a t. ház elfogadta, hogy „Ausztria császára egyszersmind Magyarország királya, de nem úgy s nem azért, mert császára Ausztriának, hanem egyedül azért, mert a *pragmatica sanctio* szerint a két külön trón azon egy fejedelmet illeti.“

Én erősen hiszem, miután a képviselő úr által kiindulási pontul választott *pragmatica sanctio* két külön birodalmat és így két külön tront is különböztet meg, önmaga a képviselő úr által választott kiindulási pont ellenkezik az egy birodalom és egy trón eszméjével, és így a bizottsági többség közosztrák birodalmi tanával.

Megengedem, miként önálló birodalmak és trónjaik beolvadhatnak egy birodalomba és egy trónba, de ez vagy csak erőhatalommal, vagy beleegyezéssel létesíthető; ennek azonban törvényes oklevél a következménye; és miután itt erőszakról most szó nincs, ama törvényes tény pedig, hogy Magyarország lemondott volna régi függetlenségéről, hála ég! ez ideig még föl nem mutatható: az osztrák birodalmi tan jogos voltát és helyességét annál kevésbbé ismerhetem el, mert I. Ferencz önmaga, a midőn az osz-

trák császári czimet fölvéve az osztrák birodalmat alkotta, függetlenségükre mindig éber figyelemmel őrködő Magyarország karait és rendeit biztosította, hogy Magyarországnak előbbi önálló állami élete fenmarad.

A kik, uraim, az osztrák birodalmi tant fölállítják és elfogadják, azok Magyarország önállóságát csak szóval tarthatják fen, de valósággal nem; biztosíthatnak az országnak csekélyebb tartományi önállóságot, de meg nem menthetik Magyarországot attól, hogy érdekei az osztrák birodalom érdekeinek ha föl nem áldoztatnának, legalább is alá ne rendeltessenek: mert senki sem tagadhatja, hogy a fele rész az egész érdekében csak is alárendelten intézkedhetik, s a mely ország csak alárendelve intézkedhetik, annak önállósága csak névleges lehet.

A kik tehát az osztrák birodalmi tant elfogadják, s Magyarország önállóságát is állítják, azok önmagokkal ellenkezésben vannak: mert a mely ország egy birodalomnak csak hasonjogu fele, az a birodalom közös czélu ügyeiben csak is a másik paritással együtt intézkedhetik; *az együtt intézkedés lehet minden más, de önintézkedés nem lehet; s a hol önintézkedés nincs, ott nincs önállóság.*

A ki tehát az osztrák birodalmi tant elfogadja, az nem hivatkozhatik a *pragmatica sanctióra* mint kiindulási pontjára: nem 1-ször azért, mert az külön birodalomként különböztette meg Magyarországot, külön az örökös tartományokat; nem 2-or azért, mert az kikötötte Magyarország régibb függetlenségét; és nem 3-szor azért, mert az osztrák birodalmi tan fölállítása, ellentétes Magyarország önállóságával és souverainitásával, mert a birodalmi tan Magyarország eddigi kizárólagos souverainisége legfenségesb jogait, a kül, had, pénz és külkereskedelemügyeit a birodalomnak adja föl; a kik tehát az osztrák birodalmi tant elfogadják, azok föladják Magyarország önállóságát, föl souverainiségét: mert birodalmi tanuk elfogadása után Magyarország nem lesz többé az, a mivé a *pragmatica sanctió* rendeli, souverain állam, nem lesz fenségi jogokkal bíró önálló állam, mint volt; de lesz az összes fenségi jogokat birandó, a souverainitást gyakorlandó osztrák birodalom tartománya.

A bizottság többségének osztrák birodalmi tana tehát hazánkra és alko'mányára nem csak kárhozatos, de önmagával a bizottság által kiindulási pontul választott pragmatika sanctióval ellenkező; és így önkiindulási pontjuk által törvénytelen né jelölt eszme.

Nézzük most már, t. képviselők, azon birodalmi tant, amelyet én követek.

Az önálló, a külön magyar birodalomnak tana, az, mely a fejedelem ugyanazonossága, a törvényes kapcsolat mellett, törvényes. Az hivatkozik egyuttal a *pragmatica sanctió*ra vagy is az 1723-dikára, de nem kiindulási pontul, hanem csakis mint ezredéves önállóságnak és függetlenségnek kikötött biztosító tényére.

Én azt hiszem, t. képviselők nincs senki nem csak e hazában, de széles e világon — ki csak egy kevéssé is jártas Magyarország történetében — ki azt merné állítani, hogy Magyarország, addig a míg fejedelmeit a Habsburgházból választotta, nem volt önálló; nem hiszem, hogy tagadni merné bárki, hogy háborut viselhetett, békét köthetett, egy szóval birt az önálló államok minden kellékeivel. Ismét azt mondom tehát, hogy ez önállóságot bármely állam csak akkor nem birja, ha arról lemond.

Kérem már most a t. képviselőházat, hol van azon törvény, melyben Magyarország azon régibb függetlenségéről, önállóságáról, élete legfőbb biztosítékáról, és kellékeiről lemondott? Ugy hiszem, be fogják látni a t. képviselők, hogy ily törvény nincs. (Zaj a jobb oldalon.) *Mivel tehát ily törvény nincs, a mely világos szavakban azt mondja, hogy Magyarország régibb önállóságáról le mond; ennek következése, még pedig megtámadhatlan következése az, hogy Magyarország a Habsburgházbeli királyok megválasztása után is régibb függetlenségének kikötésével önállóságát biztosította; és ha ezzel ellenkező törvény föl nem mutatható, én fölmutathatom az 1723-dik és 1715-ciki törvényeket, melyekben e függetlenség és a régibb függetlenség biztosítottak.*

Mert azt állítani, hogy 1723. korlátozza Magyarországnak a közbirodalom irányában önkormányzatát, nemzetközi jogait, önmagában ismét ellentétes. Mert nézzük ama törvényt, minő lemondás és minő korlátozás találatik abban? Én két lemondást lelek benne. Az egyik: a nemzet lemond szabad király-választási jogáról bizonyos magszakadások esetéig; és e részben korlátozta magát a nemzet. A másik lemondás: a fejedelem lemond az örökös tartományokra nézve elébbi rendelkezhetési jogáról; ez korlátozza a fejedelmet. Több korlátozást én e törvényben nem látok; de látom a függetlenség fenntartása általi hivatkozást arra, miként Magyarország óhajtotta a Habsburgházi fejedelemnek királylyá választatását, de óhajtotta egyuttal azon önállóságát is, melyet e választás előtt és régebben is birt.

Ugy hiszem, képviselők, megítélhetik önmagok, megítélheti a nemzet és az egész világ, miként a bizottsági munkálatban előadott birodalmi tan Magyarország törvényeivel, történelmével, szokásaival nem ugyanazonos, és egy új közjogra épített; míg a magyar birodalmi tan mind Magyarország törvényeivel, mind annak történelmével, a nemzetnek hajlamaival és szokásaival is megegyező,

A mi a második kérdést illeti: van-e Magyarország kötelezve az örökös tartományok kül- és bellelenség elleni védelmére? erre nézve azon kérdést vagyok bátor a t. házhoz intézni: van-e oly törvény, mely azt világos szavakkal parancsolja?

Én azt hiszem, senki sem fogja megtámadhatni azon állításmat, hogy ily törvény ismét nincs.

Mivel tehát ily törvény nincs, következik most már azon másik kérdés: van-e Magyarország oly törvényszerű helyzetben, mikép törvényekből következtessen, vagyis törvényeket magyarázhasson? Ugy hiszem, a t. képviselőház előtt ép oly ismeretesek hazánk törvényei e részben, miként előttem, és így ép úgy tudják, mint én, hogy e helyzetben jelenleg Magyarország nincs. E térre lépni, képviselők! oly előzmény volna, mely minden újból — koronázandó királynak megadhatná az alkalmat, a koronázás előtt a nemzetnek még megmaradt alkotmányos jogai fölötti küzdelemre lépni.

A védkötelezettség eszméjét, uraim! először Pest belvárosa érdemes képviselője Deák Ferencz által hallottam fölemlítettni 1866. febr. 22-én. Az akkori beszédének három tételére figyelmeztvén, azt mondá az érdemes képviselő úr akkor elsőben is, hogy ki van a pragmatica sanctióban határozottan és világosan fejezve az elválhatlanul és föloszthatlanul együtt birtoklás és ennek következtében a közös és kölcsönös védelem elve. Beszéde második részében azt mondá: „Inkább akartam mégis a pragmatica sanctióban kifejtett közös védelem, és az ebből származó közös biztonság eszméjét venni föl a fölíratba.“ A harmadik tételben pedig ezt mondja: „A közös és kölcsönös védelem kötelezettsége, melyet egymás irányában elválaltunk.“

T. képviselők! Ha figyelemmel kísérem Pest belvárosa érdemes képviselőjének ebbeli mondatait, azt találom, hogy ez nem volt egyéb, mint törvényes alap, törvényes szín keresése és az 1861-ben fölállított egyedüli törvényes personal unio és az 1866/7. ki szorosab-kapcsolati unio közti ingadozás; figye-

lemmel kísérve azonban az 1723-ki törvényt, vizsgáljuk, uraim vajon maga azon tétel, melyből ama következtetést Deák Ferencz úr leszármaztatja, oly világos-e, miként nem eshetik magyarázás alá, és az esetben, ha az országgyűlés törvényes intézkedhetés esetében volna, nem kellen-e azt szintén magyarázni?

Ő az elválaszthatlan együttbirtoklásra alapította következtetését. Már most a ki fölriasztva ama következtetések által, be akart hatolni az 1723-ki törvénybe, föltalálhatta, hogy az I. t. cz.-ben e két szó együtt sehol elő nem fordul. Fordul elő az elválaszthatlanság 3-dik szakaszában ez I. t. cikknek az örökös tartományokra nézve; tehát külön; és fordul elő a 4-ik szakaszban a föloszthatlanság Magyarország és kapcsolt részeire nézve külön. A 2-ik t. cz. 7-dik szakaszában előfordul egyetemesen mindakettő, de arra nézve még nem lehet állítani, hogy az Magyarország és az örökös tartományokra nézve oly szabatosan volna kifejezve, mert a 7-dik szakaszban ellenkezőleg csak is az örökös tartományok viszonylataira vonatkozható, mert közbeveti a t. cz. e szavakat: „ac una“, és csak ezután jő Magyarország kapcsolt részeivel.

En egyébiránt erre határozott érvet fektetni nem is akarok; csak azt akartam kimutatni, hogy önmaga azon tétel is, a miből következtetni akar Pest belvárosának érdemes képviselője és a többség munkálata, nem önkényt folyó, nem oly tiszta, szabatos és világos, hogy abból valamit lekövetkeztetni lehetne.

1723-ban, képviselők, se az nincs kimondva, hogy az örökös tartományok kötelesek védeni Magyarországot, de még kevésbé van kimondva az, hogy Magyarország volna köteles védelmezni az örökös tartományokat kül- és bel ellenség ellen. Hogy ezt nem is lehet se érteni, se következtetni, bizonyítja önmaga a minden törvény alkotásának czélja és a történelem.

A törvények alkotásának czélja ellenkezik a bizottsági többség munkálatával. Mert miért alkottatott ama törvény? Azért-e, hogy az értessék alatta, a mi ott kifejezve nincs, a védelemkötelezettség? vagy azért-e, hogy ne az értessék alatta, a mi kifejezve van, Magyarország önálló függetlensége? Nem. A törvények alkotásának czélja, uraim, az, miként minden törvény alatt csak azt lehet, és csak azt jogos érteni, a mi világos szavakkal benne kifejeztetik, és azt se jogosan, se helyesen nem lehet érteni, a mi világos szavakkal kifejezve nincs. (A szélső

bal: Igaz! Úgy van!) Mivel tehát az 1723 védkötelezettségről nem szólt, az által akarták megmutatni azt, hogy nem is akarták azt; és mivel kikötötték a függetlenséget, akarták az önállóságot, a mely a védkötelezettséget nem is engedi.

Ezt bizonyítja, képviselők! maga a történelem is: megmutatá, uraim, azért, mert úgy hiszem, mi, a kik most élünk, egyikünk sem fogja igényelni magának azt, hogy mi inkább tudjuk, mit értettek 1723-ban ama törvényekben. Azt hiszem, azok, kik akkor éltek, vagy pedig 18 évvel későbbben élhettek, minden esetre jobban fogják tudni, akarták-e a védkötelezettséget, vagy nem.

Legyenek szivesek meghallgatni, Mária Terézia királynémiként hívta föl Magyarországot rendeit a legelső esetben. M. Terézia így szólt Magyarországot karai- és rendeihez: „Ügyeinket minden részről veszedelmek környezik, melyeket, mivel általa kedvelt Magyarország is fenyegettetik, a nemes rendek előtt tovább eltitkolni nem akarunk. Veszélyben van az ország koronája, veszélyben saját személyünk s kedves gyermekeink. Elhagyatva mindenkitől, Magyarországnak a történelem által oly híressé vált fegyveréhez, ősi vitézségéhez folyamodunk. Hűségökre bizzuk magunkat és gyermekeinket, bennök helyezzük minden reményeinket, azon szilárd hittal vigasztalván magunkat, hogy minden kitelhető tanácsukat és segélyöket meg nem vonandják.“ T. képviselők! Hiszen ítéljen a t. ház bölcse belátása szerint; de azt hiszem, hogy a történelemnek e műve, a királynőnek önmagának a nemzethez segedelemért folyamodása kizár minden oly fogalmat, mely 1741-ben, meg 1723-ban követelhetette volna a védkötelezettséget. Úgy hiszem, az előadottak után világos, miként a védkötelezettség nemhogy lekövetkeztethető az 1723-ból, de az által halomra is döntetik.

Áttérek a harmadik kérdésre. Föladatik-e a bizottsági többség munkálata által Magyarország alkotmányos élete vagy föladatnak általa törvényeink? E tekintetben, úgy hiszem, legfőbb pontokban össze kell hasonlítani a munkálat elveit Magyarország törvényeivel: ha ugyanazonosak, vagy a mi még jobb, azok haladási szempontból fejlődési törekvések, akkor nem adatik föl semmi; de ha azon törvényekkel nem azonosak, ha azon törvények helyébe nem az alkotmányos szempontból kiindulás céloztatik, és így nem haladás, de mitől Isten mentsen meg, az én véleményem szerinti visszaesés lenne, akkor a föladás nem tagadható.

Mielőtt a fő pontokra áttérnék, szabatosan és röviden — a közvetett] adókról nem is nyilatkozván, mert azok is az országgyűlés későbbi tárgyalásaira vannak fölhagyva — az államadósságra nézve mégis kötelességemnek tartom néhány szót nyilvánítani.

Én azt hiszem, minden állam hitele attól függ, ha kötelezettségeinek minél pontosabban eleget tesz az állam. Azon hittem van, hogy kötelezettségeinek annál inkább képes megfelelni, minél kevesebb teher nyomja. És így ha azon 4 ezer millióskaféle osztrák államadósság közösen találtatnék az országgyűlés által elvállaltatni, azon szerencsétlen következtetésben kellene élnem, hogy Magyarországnak a mennyi terhet magára vállalna, annyival kevesebb hitele lesz. Eltekintve ettől, hajlandó vagyok, hazám régi önálló függetlenségének az 1848-dik évi törvényekkel körülsáncsolt alkotmányának teljes valószínűségi helyreállítása esetében, egyszer mindenkorra mindazon pénzbeli segélyezést szabad ajánlatként megtenni, a mit e részben Magyarország megbirhat. De e feltét teljesítése előtt és a közös osztrák állam-tartozás elfogadásával, mint az a bizottsági munkálatban van, egyetlen egy fillért sem adok.

És most áttérve, t. ház, a főbb pontokra: ezek közt első a külügy. Megismerem, uraim, miként Magyarország külügyi jogait, minden külügyek iránti jogait mind azon mérvben, a melyben az ez országot 1723-diki törvény szerint megillette, vagy csak ritkán vagy egészben nem is gyakorolta. De itt jogról lévén szó, azt hiszem, nem tagadhatja meg senki, miként az 1681, 1608 és később azt megerősítő 1741. törvény is Magyarországnak külügyi önálló befolyását biztosította, melyet a nemzet a törvényes fejedelemmel gyakorolt. 1848-diki évben nem állított a nemzet külügyi tárczát; igaz, de nézzék meg önök 1848-tól fölfelé a Habsburg-ház trónra választatásáig, Magyarország nem minden törvényei tiltakoznak-e az ausztriai férfiak külügyi beavatkozásai ellenében?

És épen azért, mert 1848-ban azt akarta a nemzet, a mi őt jogilag illette, hogy tényleg is biztosítsák, vagyis biztosítsák az osztrák államférfiainak Magyarország külügyeibe való beavatkozása ellen, ha azért nem állított is föl külügyi tárczát, de, igen a felség személye melletti miniszter és független felelős magyar miniszteriuma által akart befolyjni önállóság külügyeibe. Azt vagyok bátor kérdezni, ha 1848-ban a nemzet ez-

zel megelégedett, az e a haladás követelménye, hogy most ezt is adja föl s állítson birodalmi külügyminisztert? Én azt hiszem, hogy ez nem a haladásnak, hanem egy államnak önállóságára nézve a visszaesésnek jele.

A bizottság többsége föladja tehát a külügyre nézve az országnak eddig ön országgyűlésein rendelkezhetési jogát az által hogy ezt delegatiókra bizza; és birodalmi miniszterre bizván, föladja az országnak e részbeli önálló önkormányzatát, vagyis föladja a minden önálló államot megillető külügyi souverainitást.

A mi a külkereskedelmet illeti: Magyarország azért rendelt 1848-ban kereskedelmi minisztert, hogy a minden önálló nemzetet joggal megillető kereskedelmet önállóan rendezze és kormányozza. A mely ország lemond külkereskedelmének, e minden nemzetek pénzbeli életerének önálló intézéséről, az lemond egyuttal nem csak kereskedelme, de földmívelése és ipara biztosításáról is; és mivel a bizottsági többség Magyarország ebbeli önállóságát is a közbirodalomra és miniszterre óhajtja átruházni: az e részbeli föladás szintén nem tagadható.

A mi a pénz- és hadügyet illeti: az 1848-ki törvények miért rendelték a pénz- és hadügyi minisztereket? Azért, hogy a nemzet ne csak tényleg, de jogilag is önállóan rendelkezék vagyona és élete fölöött, ép azért, hogy az osztrák kormányférfiak jogtalan beavatkozásai meggátoltassanak.

Rendelt pénzügyminisztert, mert akarta, hogy Magyarország pénzügye elválasztassék az osztrák állam pénzügyétől, és önállóan kezeltessék s egyedül a nemzet érdekében.

Rendelt honvédelminisztert, azért mert akarta, hogy a magyar hadsereg teljesen elválasztassék az osztrák hadseregtől, és az Magyarország régibb törvényei szerinti önálló hadsereg legyen.

A nemzet vére és vagyona fölötti kizárólagos önrendelkezés és önkormányzás, minden önálló állam alkotmányának legfőbb biztosítékai: e megtámthatatlanul jogos és törvényes alkotmányos nemzeti kincseket adja föl a bizottsági többség munkálata, elvévén az e fölötti rendelkezést még az országgyűléstől is.

Uraim! Vádolni szoktak bennünket, hogy nem birunk fölemelkedni az új kor gyakorlati eszméihez, s nem tudjuk fedelni a régit.

Tisztelem én az ujkor szellemi és anyagi haladásait; de ha az uj kor divó szabadelvűségének hirdetői az alkotmány gyakorlatát abban találják föl, hogy eddig önálló, független államnak legfenségesb jogai más állammal megosztassanak, hogy azután azokat egyik állam se gyakorolhassa, a mi pedig történnék — itt is a delegatiókkal, mert sem Magyarország, sem az örökös tartományok parlamentjei nem fejthetnék ki s nem élvezhetnék minden állam legfenségesb jogaiban a szabadelvű vitatás és határozás jogát — ha a modern szabadelvűség férfiai abban találják az alkotmányosság gyakorlati érvényre jutását, hogy a kül-, pénz- és hadügyekben parlamentek ne, de csak is delegatiók határozhassanak: akkor, uraim! igen, én akkor e modern gyakorlati szabadelvűség és alkotmányosság férfiaihoz fölemelkedni nem bírok; s akkor nem feledhetem azt, hogy az angolok már a 12-dik, a magyarok a 13-dik század elején — amott a magna chartában, im itt hazánkban az aranybullában — hirdették és alapították meg az alkotmányosságnak azon gyakorlati elveit, melyeket én feladni nem tudok. Igen, uraim! akkor én azt mondom ama modern szabadelvűség híveinek, hogy eleink a 13-dik és az angolok a 12-ik században inkább értették már 6 századdal előbb azt, mi az alkotmányosságnak gyakorlati tana, mint értik ők a 19-dik század vége felé; akkor azt mondom, hogy az, a mit ők most hirdetnek, alkotmányos visszaesés, és a mit akkor eleink tettek, az alkotmányos haladás.

Bevégezhetém vala indítványom támogatását, és még sem tehetem azt. Nem pedig azért, mert én tisztelem mindenki meggyőződését, még a politikai következetlenséget sem támadom meg — nem azért, mert a politika az exigenciák tudománya lévén, ha annak változtatása hazánk valódi javát eszközölné, az meg nem támadható — de azon tényt, képviselők, hogy Deák Ferencz képviselő ur 1861-ben mint jogtalan és törvénytelen mutatott be a sanctió pragmatikából a personal union kívül minden szorosabb kapcsolatot, törvényeinkkel ellenkezőnek a véd kötelezettséget; és most 1837-ben ugyanazon sanctió pragmatikából mint törvényest következteti le a védelem kötelezettségét, s ennek kapcsában szorosabb birodalmi összeköttetést, ennek, uraim illő megvitatását, és annak kimutatását, hogy képviselő ur mostani állításai törvényellenesek, nem mellőzhetem, annyival inkább nem, mert Deák Ferencz képviselő ur, a képviselőház többségének tisztelt vezére lévén, ha képes lennék

bemutatni mostani elvei törvényellenességét, az lenne leghatásosabb és legnyomatékosabb bebizonyítása mind nemzetem, mind a művelt világ előtt annak is, hogy a bizottság többsége munkálatának elvei is törvényellenesek.

Hazánk és önállóságának érdeke forog tehát fen, képviselők! A legcsekélyebb féreg is védi magát tőle kitelhetőleg a megsemmisítés ellenében, így honom függetlensége érdekében végig kell küzdenem egész erélylyel.

Az 1861-ki föliratok egészben czáfolatai mind Deák Ferencz képviselő úr, mind a bizottsági többség kikövetkeztetett elveinek. Belölök csakis azt említtem föl, minként e föliratokban foglalvák bizonyítékaim. És miként ő tette velem, meg fogja nekem engedni Pest belvárosa érdemes követe, Deák Ferencz úr, hogy lelkiismeretes kérdést bátorkodom hozzá intézni. „Helyes-e, az: hirdetni és be is mutatni a nemzet és világ előtt 1861-ben, hogy a sanctió pragmatica, és törvényeink Magyarország önállóságát, függetlenségét követelik, és ha ezt, ha vére és vagyona fölötti kizárólagos önrendelkezését föladná, önmagát semmisítené meg, hogy a nemzet védkötelezettségre nem hogy kötelezve volna, de sőt az ellen, mint minden szorosabb kapcsolat ellen, tiltakozott, hogy Magyarország és az örökös tartományok közt egyetlen törvényes kapocs a personal unio? és ennek ellenében 1867-ben mint a sanctió pragmaticából kifolyót védeni, a bizottsági többség elveit is hirdetni, hogy a vérről és vagyonról rendelkezést meg kell osztani az örökös tartományokkal, és ez önállóságunkat nem semmisíti meg? hogy a nemzet kötelezve van a védkötelezettségre, hogy szorosabb kapcsolatot, real uniót kell teremtrni? egy szóval 1867-ben ugyanazon pragmatica sanctióból törvényesekül hirdetni azokat, a miket 1861-ben ugyanazon pragmatica sanctióval törvényteleneknek nyilvánított.

Itéljen e fölött nemzetünk, ítéljen a művelt világ! Én e t. ház engedélyével, bocsásson meg nekem Deák Ferencz úr, úgy az őt követő többség, hogy emléköket, zárszavaimat, a történet egyik fényes lapjához vezetem.

Róma, dicsőségének korában, egyszer megbántottnak hitt önfia által vezérelt elleneit látta kapui előtt; én hazám önállóságának, önálló állami életének, souverainségének kapuja előtt látom önöket, megosztandók az osztrák közbirodalommal eddig a hon kizárólag birt legfenségesb jogait,

Volnék nő — jelező mindnyájunk édes anyját, a hazát —

szivem legédesb anyai hangján mondanám: „Gyermekeim, hagyjátok érintetlenül hazátok ezredéves önállóságának kapuját! éa ha áldozatul kellene esnetek azért, hogy szeplőtlenül adhassátok azt át az utokornak, gyermekeiteknek azt, a mit nektek átadtak apáitok, legyen erőtök, tudjatok meghalni mind! csak mentsétek meg hazátok állami önálló életét!“ És ha oly magasztos sziv dobogna e férfiakban, mint akkor dobogott Róma Coriolánjában: mint és amaz Rómát, ugy emezek megmentenék hazámat!

Miként Coriolánnak ott Rómában, ha megtámadá azt, édes anyja szivét kelle átdöfnie az első törnek: úgy itt hazánkban e bizottsági többség munkálata csakis önálló állami életünk szivén át törhet magának utat,

Coriolánt ott Rómában átok helyett áldás követé, hogy benneteket is áldhasson az utókor: legyetek hazánk Coriolánja! legyetek, hogy éljen hazánk, mint élt ezredévekig függetlenül! és legyetek, hogy e hazának egyetlen gyermekét se mondhassák Magyarország önálló állami élete föladójának! (Élénk éljenzés a szélső bal oldalon.)

VIII. Hazám önálló állami életét védő zárbeszédem 1867. márczius 29. a képviselőház (szószékről.)

T. ház! Hazánk alkotmányos kérdésének letárgyalása után, az ügy komolyságához képest iparkodni fogok, követve Pest blváros érdemes képviselője Deák Ferencz példáját, a netalán élesebb kifejezések ellenében nem is nyilatkozni, jól tudván azt, hogy se szunyogdongás, se csörgő-sapka utáni kapkodás akkor, midőn alkotmányunk életkérdése forog szóban, a parlamenti vitatkozások tárgyalási modorát nem képezheti. Átme gyek tehát magára a tárgyra, t. i. az indítványom ellen fölhozott érvek megezáfolásának kísérletére.

Először is Somogymegye kaposvári választó kerülete érdemes képviselője Somssich Pál úr vévén tüzetes taglalás alá indítványomat, először azt állítja beszédében, hogy a fejedelem ugyanazonossága csak mint fő kapocs létezik, mert ez törvényeinkben definiálva nincsen, és ezen fő kapocsból több kapcsok is következnek.

Szabad legyen e tételre nézve utalnom az 1848: 18-dik törvényczikk 1-ső fejezetének 6-ik szakaszára, mint már többször én is és Komárom városa érdemes követé e vitatkozás al-

kalmával tette; ez szolgáljon egyuttal feleletül Pest Józsefvárosa tisztelt képviselője Szentkirályi Mór úr azon állítására, miszerint a personal-unió a törvényben definálva nincs: mert ezen törvényezikk határozottan azt mondja, hogy: „Magyarország és az örökös tartományok közti birodalmi kapcsolat nem egyéb, mint a fejedelem ugyanazonossága.“

Azt mondá továbbá Somssich Pál képviselőtársam, miként az 1723-ki törvények 1-ső cikkében le van a külerő elleni közös védelem eszméje fektetve, s utasít engem, mint a ki a törvényekre hivatkozni szeretek, hogy vizsgáljam meg azokat.

Igen köszönöm a képviselő úr figyelmeztetését. Megvizsgáltam a törvényt s itt van kezemben. Szabad legyen képviselő úr előadott azon szavaira, miként a külerő elleni védelem végetti egyesülésre a törvény 1-ső cikkének 1-ső szakaszában hivatkozva van, viszonznom, hogy én igen is tovább olvastam azon első szakaszt, s abban azt találtam, a mit a követ úr mellőzött, hogy ez csak is mint a királyi előadásokból kivett gondoskodása említetik az akkori uralkodó királynak. És még tovább menve igen köszönöm, hogy ezen külerő elleni megvédés eszméjét illetőleg az 1723-diki törvényekre utal, mert ott találok a 2-dik t. cz. első szakaszában azt, hogy Magyarország rendei kimondták, miszerint: „azért is átadják az uralkodóház nőágának Magyarország öröklését, mert dicsőséges fegyverei a hazának elfoglalva volt részeit visszaszerezvén, ezáltal maga az ország képes leend önmagát mind a belmegettáadás, mind a külerő ellen védelmezni.“

Azt hiszem, t. képviselő, hogy közjogi törvények alkotása hivatása a kiegészített országgyűlésnek; de történelem alkotása, vagy azon eleink által nyíltan kifejezett önerő máskénti magyarázása, melyet őseink e törvényben lefektettek, ez nem a mi teendőnk. Legyenek szivesek az 1723-diki történelmet azok, kik azt hiszik, hogy Magyarország 1723-ban a *pragmatica sancti*ót azért kötötte meg, mert szükségesnek látta a külerő elleni megvédést, figyelembe venni. Én Szalay László volt igen t. képviselőtársunk történelmét és többi történelmeket átvizsgálván, azt tapasztaltam, miszerint a fejedelem már 1712-ben óhajtott a női ág örökösödésének elfogadását; de a nemzetben idegenkedés uralkodott ez ellen, és csak a bekövetkezett „utrecht, rastatti és passarovitzi békekötések után udvarnokok bejárván az országot, és mondván a nemzetnek, miként a római birodalom császára hatalmas és nagy úr, és Magyarországot a birodalom erejével is

meg fogja védeni, továbbá örökös tartományai is létezően, hogy azok erejével is megvédhesse Magyarországot lemond inkább azon jogáról, melyet azelőtt gyakorolt, hogy föloszthassa: ezek törték meg a nemzet idegenkedését, és az ország rendei készek voltak elfogadni a nőág öröklését azon egyetlen egy föltétel alatt, hogy e mellett Magyarország függetlensége megóvassék és régibb önállóságában maradjon.

Somssich Pál képviselő társam azt mondja továbbá, hogy ez által kimutatván itt a védkötelezettségnek 1723-ban léte, elesik azon következtetés, melyet én indítványom II-dik részében fölállítottam, hogy t. i. az ország nem volna kötelezve a védelmi kötelezettségre, s utasít az 1715-dik törvény 8-dik cikkére. Ezt is igen nagy köszönettel veszem, mert maga fölhozza azon törvény szavait, hogy „az ország védelmére“ ajánlották meg a rendes katonaság fentartását. Ki az, uraim! a ki Magyarországon valaha azt mondta volna, hogy Magyarország és a korona jogait is fön nem kell tartani? És miután én még oly actát nem ismerek, mely az örökös tartományokat békebelezné Magyarországba, az ország alatt csak Sz.-István birodalmát érthetem, mint értették őseink az 1715. 8. t. cikkben; és így t. képviselő úr önmaga is csak az ország védelmére utalt ez által.

Azt mondja továbbá képviselő úr: azon kötelezettséget tehát soha sem tagadták eleink, csak is a módozat elhatározására szoritkoztak. Bocsánatot kérek, méltóztassék megnézni 1715-től 1840-ig a törvényeket: midőn az ujonczokat megajánlották, mindenütt kikötötték, hogy minden lekövetkeztethetés nélkül és csak is szabad ajánlatként adják. Ha kötelezve lett volna a nemzet, ezt nem leende szabad törvénybe igtatni, hogy csak is segedelemkép adták: nem szabad és nem lehet; s miután szabad volt, jogos volt, és kötelesség volt betenni, azt mutatja be legvilágosabban azt, hogy nem csak a módozatra, hanem egyuttal a segélynek megajánlására is gyakorolta jogát a nemzet, s ragaszkodott hozzá.

Tisztelt képviselő úr továbbá azt mondja — átmenvén 4. pontra, midőn én indítványomban azt állítom, hogy a nemzet véréről és vagyonáról önállóan rendelkezett —: „Kivolna azon magyar ember a ki ezt ne akarná? „Bocsánatot kérek, egy kis eltérésben vagyunk egymástól. Megengedem, hogy a delegatiók által ha törvényszerű helyzetben volna az ország és törvényalkotására volna képesítve, az együtt rendelkezés az adóra nézve föntartatnék. De kérem, midőn valaki együtt rendelkezik, holott

ezelőtt önállóan maga rendelkezett: ez szerintem önrendelkezéstől eltérést von maga után. Lehetetlen tehát olyant mondani annak, a ki delegatiót akar, a ki a külügyet, hadügyet, pénzügyet és mindazon költséget is, a mi erre uézve szükséges, ama delegatiókra akarja bizni, lehetetlen azt állítani, hogy ezt azon magyar ember így akarja intézni, mint azt eddigi törvényeink parancsolták.

T. képviselő úr átmegy az indítvány 6-dik pontjára és azt mondja: a közös ügyek teremtésével, a mint én az indítványomban mondom, hazánk függetlensége megsemmisül; a közös ügyeket a közös érdekek teremtették; és hivatkozik az 1848-dik t.cikkre.

Uraim, én megismerem azt, a mit az 1848-diki törvény magában foglal, t. i. hogy Magyarország és az örökös tartományok között vannak és lehetnek viszonyok, a melyek közösen érdeklik Magyarországot és az örökös tartományokat. Az 1848-diki III-dik t. cikk ennél többet nem tartalmaz.

Ezt azonban, először ha lehetne és szabadna is definiálni, csak is koronázott király létében lehetne ismét törvény alapjává tenni. Szerintem azonban nem is lehet definiálni azon viszonyokat, melyek közösen érdekelnek: mert azok a körülmények és viszonyok szerint ugyan annyiszor változnak, a mennyiszer meg is maradhatnak. És ha a t. képviselő úr azt hiszi, hogy e törvénycikkben a miniszternek csak befolyás engedtetett és a képviselő: már kell hinnie, hogy az önrendelkezés önmagának ezen t. cikknek kifolyása és műve: mert az e fölötti rendelkezést, mint az önálló alkotmányban van, a nemzet parlamentnek tartotta fen és óhajtja, hogy a nemzet parlamentjében nyilvánult közvéleményt képviselje, és e szerint folyjon be azon ő felsége melletti miniszter.

Hivatkozik további állításomra a t. képviselő úr, hogy a delegatiók által az ország önrendelkezési joga semmisítettik meg. Én, t. képviselő úr azt hiszem, hogy midőn a delegatióban két paritás intézkedik, az együtt kormányzás és együtt intézkedés bizonyos neme fenn van tartva, de az önintézkedés és önkormányzás meg van semmisítve. És itt emlékeztetem a t. képviselő urat arra is, hogy azon pontban oda van téve az is, mit méltóztatott elhallgatni, miszerint birodalmi miniszterek alkotása által egyuttal az ország önkormányzata is megsemmisítettik; és miután ezt a t. képviselő úr csakugyan ellenem föl nem hozhatta, és jónak látta föl nem hozni, ennek nincs más természetes következtetése, mint hogy ő maga is belátja,

hogy ez tagadhatlan tény: mert a hol egy nemzetnek önálló minisztere nincs, hanem más nemzetekkel közösen kell kormányoznia, ott az önkormányzás mindenik nemzetnél egyenlően lehetetlen.

A t. képviselő ur hivatkozik, hogy az országgyűlésnek antecoronationalis actái is voltak, és ha nem tudná, hogy szokjuk a történetet olvasni: oda utasítana bennünket. Igenis felette tudom én az antecoronationalis actát; nagyon jól tudom azt, hogy ott egy osztrák herczeg, a volt királynak testvére, a többi herczegekkel egyetértvén, kényszerítették lemondásra az akkor élt királyt; nem csak ők, hanem az ország egyetértve az ausztriai és morvaországi rendekkel, kényszerítette nemzeti erővel lemondani, és hozott a nemzet azon fejedelem megkoronázása előtt törvényt, midőn ama fejedelmet a trónra emelték. Megismerem, hogy ezen antecoronationalis acták a nemzet biztosítására hozattak; de ez akkori hatalmat, a rendes, a valóságos törvényszerű hatalommal, bármely törvényhozásra alkalmazni nem lehet.

Ki az közöttünk, t. ház, ki azt mondaná, hogy a mint az ország törvényszerű helyzetben van, nem lehet bár mely törvényt eltörölni, magyarázni, vagy módosítani? Ezt szerintem senki nem mondja. De állítom, t. ház, hogy midőn Magyarországnak 179⁰₁-diki 12-dik czikke még él, addig törvények alkotásának, módosításának és eltörlésének actusa a jelen körülmények közt nem gyakorolható. Én vagyok véleménytársaimmal együtt a conservatiónak, a szigoru törvényességnek azon téren, a miért addig semmi módosítást nem kívánok. Általában ismert európai tan szerint, a törvényszerűség korlátán kívül változtatása a törvénynek: a haladás érdekében forradalom; visszaesés és reactió érdekében: ellenforradalom. Ezt nem én állítom, ez világszerte ismert tény, az európaiilag elismert alkotmányosság állami tanának fogalma ez.

A t. képviselő urnak további két hivatkozására, először t. i. hogy én Coriolán fölemlítésével netalán hazámat ki óhajtottam volna tenni a vész eshetőségeinek is: úgy hiszem, hogy a képviselő úr e részben engem nem jól értett; s mivel hiszem, hogy ezt nem is értette így rám, azért ezt mellőzöm. A másodikra nézve pedig, midőn azt mondja, hogy én a 12-dik és 13-dik századok korszakára hivatkozva, aligha figyelmezttem arra, mit mondtam, mert akkor az ököljog korát kellene visszahívnom: azt jegyzem meg, bocsásson meg, ezt én Somogynegye kaposvári kerülete képviselőjétől nem vártam és nem remél-

tcm. Hagyja e tért a képviselő úr másoknak, mert a ki megolvassa beszédemet, meggyőződhetik, hogy én, midőn a 12-dik és 13-dik században csakis az angol „magna chartára“ és Magyarország „arany bullájára“ hivatkozva, azt mondtam, hogy e kor alkotmányos elveit inkább tisztelem: ezzel nem mondhattam azt, hogy én az ököljog korába kívánkozom vissza.

Áttérek Pest Józsefvárosa érdemes képviselőjének, Szentkirályi Mórnak beszédére.

A t. képviselő úr szives fölhozni, hogy azon érvet hallja a többség véleménye ellen fölhozni, hogy ez a törvényekkel nem egyezik meg, és itt egy bizonyos, csaknem arabs rege hasonlatosságára hivatkozik. Uraim! ki az, ki azért, mert a régi törvényekkel nem egyez meg valami, a kor igényei szerinti haladás törvényeit nem akarná érvényre juttatni? Mi is ezt mondjuk; de különbözünk abban, hogy mikép alkotható valamely törvény. Szabad legyen nekem e tekintetben az igazságügyi miniszter úrnak, t. Horvát Boldizsár képviselő társamnak 1865-dik év november 8-dika táján közhírré tett, és igen jeles ama szavaira utalnom a t. ház figyemét, midőn ő, a t. képviselő úr, most igazságügyminiszter, elismerve a védelem kötelezettségét, és azt egyuttal ajánlva elfogadás végett, áttér egy másik tárgyra, mely így kezdődik: „hogy ezen tárgyalást és megoldását megfogja előzni egy más belügyi kérdés t. i. az 1848-diki törvények tényleges elismerése és életbe léptetése.“ (Közbeszólás: Megvan!) Uraim! az életbe léptetés csak akkor van meg, midőn azon törvény valósággal él. Most azonban e törvényeknek egyes czikkei, lehet, hogy élnek, de magok e törvények nincsenek e nemzet életébe (Olvassa tovább az idézett mondatot.) „E nélkül oly veszélyes előzményt állitana föl az ország, mely idő folytán az összes alkotmány bukását maga után vonná. Erre hivatkozva, bár mily törvény életbe léptetését fölfüggeszthetné a fejedelem, azt mondván: „Ez nekem nem tetszik, ezt mielőtt gyakorlati életnek átadnám revideáltatni kívánom“, a mi lassankint oda vezetne, hogy csak azon törvények nyernének gyakorlati érvényt, a melyek a fejedelemnek tetszenek, a többi pedig holt betű és irott malaszt maradna. Ismétlem, ily veszélyes előzményt, a melyet az alkotmány tökéletes paralyisa követne, az országgyűlésnek fölállítani nem lehet nem szabad.“ Ez lévén a t. képviselő úrnak igen jeles, és maga a haza által köz-tetszéssel fogadott törvény szerü véleménye, bátor vagyok ezt önmaga a mondó s egyuttal

Pest Józsefvárosa érdemes képviselőjének ezen nézete ellenében föllálitani.

Azt mondja továbbá a t. képviselő úr — és ez igen nevezetes dolog arra nézve is, hogy helyre vannak-e már valóságosan állítva törvényeink? — hogy: „Valamely törvény, melynek érvényessége bármely oknál fogva fölfüggesztetett, helyre akkor állítatik, midőn azok érvényessége ismét el van ismerve.“ Engedelmet kérek, a törvények mindaddig, míg a végrehajtás akadályai nincsenek elhárítva, végrehajtva nincsenek.

Azt mondta továbbá, hogy az 1848 diki törvényeket ő felsége akkor állította helyre, midőn a miniszterelnököt megbizta magyar miniszterium alakításával. Én azt hiszem, t. képviselő úr, hogy a 48-diki törvényezikket nem, hanem a 48-diki 3-dik törvényezikkeknek azon részét, a mely miniszteriumot állit, alakilag igenis akkor állította helyre; de magokat a törvényeket ez által még nem állította helyre. (Jobbról: Nem úgy van! Balról: Ugy van!) Ha hibásan fogtam föl képviselő úr állítása kitételét, akkor az azon lapnak tulajdonítható, mely azt közli, a „Pesti Napló“-nak: ebben ugy adatik elő.

Azt kérdi beszéde végén a t. képviselő ur, hogy miért kívánok többet a szegény hazától annál, mint a mit az megbir? vissza akarom-e vetni a provisoriumok azon nyomorába. stb. melyben szenvedett? s ennek következtében mondja, hogy óhajtja, mikép én is óhajtsam, és igaz szivből azt óhajtsam, hogy az én politikám az országban többségre ne vergődjék.

T. képviselők! én úgy hiszem, hogy a provisorium óhajtását legkevésbbé lehet azok ellenében fölhozni, a kik Magyarország alkotmányát egészben helyre akarjuk állítani és a kik a provisoriumnak fő elveit törvényesíteni nem akarjuk.

A mi pedig azt illeti, hogy nemzetemben azon vélemény többségre jusson-e vagy ne, melyet elvtársaimmal én is képviselek? az nem a mi, és nem a képviselőház, de egyedül a nemzet dolga. Tisztelt képviselő úr! Én óhajtom, hogy azon politika, melyet a ház többsége követ, legyen áldásos a hazára és népére; azonban, a mint én azt óhajtom, meg kell engedni azt önöknek is, habár a többséget képezik is, hogy ha hazám és nemzetem a többség mostani politikáját nem tartaná üdvösnek, de üdvösnek tartaná igen is azon politikát, melyet én egész éltemen át követtem s melyért most is küzdök, akkor

meg kellene önöknek azon politika előtt hajolniok. (Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)

A t. képviselő úr a történelemre hivatkozik még, hogy minő áldásdús volt Magyarországra nézve a Habsburg-háznak trónra hívása egész mostanáig. Én ez áldásra nézve nem enmagam szavaival felelek, hanem felelek ismét Szalay László imént fölhozott történetének soraival, ki azon jót, mit Magyarország akkoriban és azóta is élvezett, valószínűleg igen hiven rajzolta. 1602-dik évi febr. 22-kén így irtak föl az ország karai és rendei ő felségéhez, a királyhoz... (Közbeszólás: Ez akkor volt! Igenis, az akkor volt, azon kormány alatt, a melynek áldásait akarják nekünk és hazánknak most is, és a melynek áldásait hozták föl ellenünkben. A feliratban tehát ezek mondatnak: „Magyarország rendei panaszt emelnek Isten és király előtt, hogy kérelmeik orvoslás nélkül hagyattak, hogy kínjaik, szenvedéseik napról napra növekednek, mélyebb gyökeret vernek. Nem csak törökök és tatárok dulakodnak a hazában, de ezeknél még inkább a keresztyén segédhadak, kik kényök-kedvök szerint pusztíthatnak, gyujtogathatnak, gyilkolhatnak fenytelenül. Az idegen zsoldos csapatok városokat, falvakat, telkeket, házakat foglalnak el szemtelenségökben elosztják magok között, mint sajátjokat, zsellérek, rabszolgáik gyanánt nézve a tulajdonosokat, Nagy Isten! nézz le a magyar nép keserű szenvedéseire.“ — Köszönjük ez áldást; de mi nem kívánjuk! (A szélső balon helyeslés.)

Ezek után szabad legyen még t. Pest belváros érdemes képviselőjének tegnapi mondásaira némi szabatos megjegyzéseket tennem. (A jobb oldalon zaj; a baloldalon: Halljuk!)

A t. képviselő úr legelőször is azt mondá, hogy az 1861-ki év volt a jogkövetelésnek időszaka, az 1865-ki pedig azon időszak, a melyben be kell mutatnunk azt, hogy alkotmányunk a birodalom fenállásával összeegyeztethető. Én ennek ellenében fölhozom először azt, hogy „mindaddig, míg az alkotmány tényleg helyre nincs állítva, mikép önmaga is mondta 1861-ben, addig nem szabad semmit az országnak tenni törvényei változtatására nézve; addig ezen alkotmánynak a birodalom fennállásához módosítása ön magának az alkotmánynak megrontása.“ Másodszor fölhozom azt, hogy magában ezen tételben: „Magyarország alkotmányát a birodalom életfeltételeihez alkalmazni,“ ellenmondás van: ellenmondás van, mert akkor hazánk törvényeiben létezik az ellenmondás; tehát azokat kellene mó-

dosítani. Eltérve tehát attól, hogy most nem szabad, nem jogos módosítani, azt allítom, ha Magyarország hozott eddig oly törvényeket, a melyek mellett a birodalom — bizonyosan nem úgy, mint Sadova és Solferino óta, hanem mint azelőtt — hatalmasan fenállott, ez azt mutatja: először, hogy gyakorlatilag is megegyeztek a birodalom életföltételeivel; másodsor pedig jogi szempontból tekintve, ha az ország hozott olyan törvényeket, mutatja, hogy jogosan hozta azokat, tehát ha jogosan hozta, és azok mellett a birodalom is fenállt, nem lehet azt következtetni, hogy a birodalom életföltétele e törvények mellett nem létesíthetők; és így ellentét annak megváltoztatását követelni.

A t. képviselő úr hivatkozott az 1847—48-ki országgyűlés példájára, miszerint az a többi reformokat nem tartotta il-
lőnek és czélszerűnek már azon országgyűlésen elintézni, hanem szükségesnek látta azokat az 1848-ki országgyűlésre át-
tenni. Ez csak arra való okoskodás, és arra érv, hogy épen ad-
dig, míg alkotmányunk teljesen helyreállítva nincs, nem sza-
bad az országnak azon legszentebb jogok fölött intézkedni és
rendelkezni, a melyek fölött ezen országgyűlés törvényesen
nem intézkedhetik, és míg e részben az ország nem nyilatkozik
közvéleménye által.

Átmegegyek a t. képviselő ezutáni egy kérdésre. Azt mondja, nem jobb-e ezen mostan megajánlott mód, mint visszatérni a provisoriumra? Bizony én nem felelek e kérdésére, t. képviselőház! hanem egy másik kérdéssel viszonzom e kérdést. Vajon azon indítvány, melyet én e ház asztalára tettem és elvbará-
timmal pártolok, nem jobb e a provisoriumnak minden esetre igen sok elveinek törvénybe igtatásánál? (Tetszés a szélső bal oldalon.)

A mi a harmadik ellenvetést illeti, az azt mondja, hogy a gyakorlat a mellett szól, hogy Magyarország a védkötelezettséggel mindig tartozott. Uraim! ha valaki oly gyakorlatra hivatkozik, mely ellen a nemzet folytonosan mint jogsérelem ellen fölszólt, az, az én nézetem szerint, nem hivatkozik jogos gyakorlatra. Azért én erre nézve többet nem is mondok; hanem áttérek a t. képviselő úr azon állítására, miszerint az 1723: II. t. cz. 7-dik szakaszában benne van az együttes, feloszthatlan és elválaszthatlan birtoklás, tehát a védkötelezettség is

T. képviselő úr szives volt fölolvasni e részben az 1723: II. t. cz. 7-dik szakaszát, de magyarul volt azt szives fölolvasni. Elismerem azt, hogy a ki e magyar fordítást olvassa, köteles elismerni ezen állítás valóságát, mert ott az elválaszthatlan-

ság és foloszthatlanság csakugyan az örökös tartományok és Magyarország megemlítése után van. Ámde 1723-ban — sajnos, de úgy volt — a diák szöveg volt az eredeti; és ezért kérem a t. képviselő urat, legyen szives a deák szöveget elolvasni (Derülttség a középén), és azt fogja találni, hogy a szócska: „ac una“ egészen az örökös tartományok után és Magyarország előtt lévén, Magyarországot az örökös tartományoktól elválasztja. (Helyeslés a szélső balon.)

De szabad legyen önmagából Magyarország és az örökös tartományok akkori 1723-ki helyzetéből kimutatnom azt, hogy az örökös tartományok fejedelme se nem egyezkedhetett az örökös tartományok nevében, se meg nem köthette az örökös tartományokat. (Halljuk!)

Most elismerem, uraim! — mivel az örökös tartományok se a Római birodalomnak, se a német szövetségnek már nem tagjai — a mint oly helyzetben lesz Magyarország, hogy törvényeket alkothat, elismerem, Magyarország, ha tetszik, réal unióra is léphet azokkal és velök egy birodalomná is válhat. De 1723-ban nem ez volt az eset; 1723-ban nem köthetett más viszonyt az örökös tartományok fejedelme — mint az örökös tartományokban a római birodalombeli német elector — mint personál uniót, mivel ő nem bírt az örökös tartományok fölött souverainitási jogal. (Zajos derülttség és revetés a középén. Ugy van! a szélső bal oldalon. Tartós zaj. Elnök csönget.) Igen is! a souverainitási jogot bírta előbb a római birodalom, azután a német szövetség. Magyarországgal tehát csak azon viszonyba léphetett, melybe Magyarország lépett is, t. i. personál unióba. Magyarországbán volt magyar király, az örökös tartományokban a római birodalom alatt volt német elector, a német szövetség alatt volt annak egyik tagja és elnöke. (A szélső balon helyeslés.)

A mi illeti a delegáció tekintetében mondott észreveteleit, a t. képviselő úr azt mondá először: „hiszen ez csak egy évre választatik.“ Elismerem, hogy a delegáció tagjai csak egy évre választatnak; de a delegáció önmaga nem egy évre határoztatik: és ez igen nagy különbség! (Tetszés a szélső bal oldalon.)

Másodszor azt mondá: „melyek azon ügyek, melyek a delegáció elé tartoznak?“ Elismerem, hogy a hadügy tekintetében a főlételek meghatározása által az ország magának bizonyos jogokat fentart; de nem ismerem el azt, hogy fentartja magának azon jogokat, melyeket az 1827: 4-dik t. cz. követelni parancsol.

Én tehát, midőn a delegáció azon legnagyobb összegekről rendelkezik, melyek a külügy, hadügy, a külkereskedéshez tartoznak — eltekintve attól, hogy ezek legfenségesebb jogai minden nemzet parlamentjének — azt tartom, hogy a nemzet vagyónának legnagyobb részéről rendelkeznek a delegációk; rendelkezik ugyan Magyarországnak is egyik, paritással bíró delegációja de rendelkezik az örökös tartományoknak delegációja is: és így azt állítani nem lehet, hogy ekkor Magyarország minden jövedelmeiről önmaga rendelkezik. (A szélső balon helyeslés.)

A delegációk, uraim, csakis azon politikai célból állíthatók föl, hogy a legfenségesb jogokról önrendelkezés mind Magyarországnak, mind az örökös tartományoknak parlamentjeitől elvétessek, vagyis se itt, se ott ne legyen önálló állami élet, de itt is, ott is a fejedelmi hatalom korlátai tágíttassanak (Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)

Én ezek folytán úgy vagyok meggyőződve a delegációról, hogy az nem csak Magyarországnak, de egyuttal az örökös tartományoknak is alkotmányos létet nem biztosít.

Bizzuk mi azt az örökös tartományok népeire, miként akarják ők alkotmányukat rendezni, s tartsuk mi meg a magunkét.

Én azon szövetségre, melyet egyik nép a másikkal köt, akár véd-, akár dacszövetségre, mindig hajlandó vagyok. Hajlandó úgy, mint képviselő úr előhozta, hogy 1843-ban szeptember 28-dikán miként szólította föl a magyar országgyűlés az ausztriaiakat, hogy ott is, itt is az országgyűlés, mint parlament, rendelkezvén, a két ország miniszterei külön egyezkedésre lépjenek.

Azt sem mondhatják, hogy a personal unió által összeűtközésbe hozhatnák a két nemzet. Mert akár háború, akár béke esetében a szentesítés a fejedelem joga lévén, előre látható, hogy sem magyar királynak meg nem engedhető hogy az osztrák császár ellen, se az osztrák császárnak, hogy az a magyar király ellen harcoljon.

Adná az ég, hogy volna ez mindig így; de sajnos, 1848-ban az osztrák császár folytatott háborút Magyarország és a magyar király ellen. (A szélső balon zajos tetszés. Igaz! úgy van!)

A mi t. képviselő úrnak zárszavait, a közvéleményre hivatkozást illeti, szabad legyen megjegyeznem, miszerint igenis az országgyűlés önmaga van magasztos rendeltetése által hivatva arra, hogy ez országban bizonyos közvéleményt teremtsen.

Nem kívánunk mi sem mást, és nem kérünk, se nem kérünk az indítvány tárgyalása előtt is egyebet, mint azt, hogy a

nemzetnek, a künlevő közvéleménynek adassék meg az alkalom először alakulhatni, és másodsor nyilatkozhatni; mert erre alkalma nem volt eddig. (A szélső balon: Igaz! Ugy van!)

Jól tudom én, t. képviselők, hogy minden képviselő szabadon, benső meggyőződése szerint követheti, a mit jónak lát és jónak itél; de tudom azt is, miként minden képviselőnek vannak kötelmei az alkotmány védelme ügyében: s mint ilyen, én is benső meggyőződésem kötelmeül tartottam indítványomnak beadását és indítványomnak támogatását.

Ha valaki, uraim, azt mondja, hogy én fön akarom tartani a personál uniót, fön akarom tartani hazám önállóságát és alkotmányát, és majdan, ha törvényesen koronázott királyunk lesz, az örökös tartományok alkotmányos népeinek hű jobbot, testvéri jobbott adok: ez nem provisoriumhoz vezetés uraim, hanem szorosan a törvényes ösvényen való járás.

Nem akarom föltenni azon fejedelemtől, ki az alkotmány terére lépett, hogy azért, mert Magyarország azon törvényeket kéri, melyekre ősei megesküdtek, ezen törvények kérése miatt és ezen törvények terére való lépés miatt, Magyarországba provisoriumot akarna behozni. (Zajos helyeslés bal felől.) Ez hát uraim, a szigoru törvényesség. Ezt a politikát értem; és mert bensőmben van, követem is.

Ha valaki azt mondja, hogy 1723. nem elég a kor igényeihez, hanem azt a testvérnépek összes barátságos szövetkezése által más, új közjogi alapra kell fektetni: ez, uraim, a haza alkotmányának új közjogra fektetése. Ezen politikát, uraim, az 1723. elégtelenségét elismerő politikát, nem követem ugyan; de értem.

Hanem, ha valaki azt mondja, hogy: „Én hazám függetlenségét és önállóságát fön akarom tartani,“ de azon jogokat, melyeket törvényeink, mint hazánk önállóságát és függetlenségét biztosítottak nemzetemnek, azon jogokat, a bizottság többségének elvei szerint és a legfenségesebb részeiben, igen sokban és igen nagyban névleg fentartva, valóságban másokkal megosztva, nem csak fön nem tartja, de föladja: ez a névleg alkotmányos, valóságban pedig függetlenségünket kockáztató és megsemmisítő politika; és én e politikát se nem értem, se nem követem. (Ellenzés a jobb, zajos helyeslés a bal oldalon.)

Tisztelt képviselők! Én azt hiszem, hogy hazánk még most sincs más küzdelemben, mint abban, mit negyedfél század óta vezetett; és nem a viszonyoknak, a jelen viszonyoknak, az osztrák birodalom életföltételéhez átidomítása volt a mi bajaink

kutforrása; hanem az, hogy a hatalom Magyarországon úgy, mint az örökös tartományokban, a fejedelem hatalma alkotmányos korlátozásának tágitását óhajtotta és óhajtja. Én tehát, t. képviselők, midőn e küzdelemben látom eleimet, e küzdelemben látom őseimet: óhajtom, hogy azoknak, kik hazám e régi politikáját megváltoztatni és helyébe az általam se nem értett, se nem követett bizottsági többség politikáját akarják, akkor, ha merészségök van rá, legyen bátorságuk is kiállani nemzetünk elé, és azt mondani: „Ezt tartjuk hazánkra nézve üdvösnek; ez a mi politikánk!” de ne fogják azt sirjokban nyugvó ősökre, ne fogják azon ősökre, a kik e politika ellen — (Roppant zaj. A szélső balon: Halljuk! Igaz!) a törvényekben, miket föl is mutatok — tiltakoztak. (A szélső bal oldalon viharos éljenzés és helyeslés.)

Uraim! nem lévén e küzdelem más, mint hazánk alkotmányos önállóságának fentartási küzdelme: bezárom szavaimat egy hasonlattal.

Jól tudom, hogy a „Pesti Napló“ érdemes szerkesztője azt fogja mondani — de én igen is szeretem és így tiszteltem a sajtószabadságot — azt mondandja, hogy minden hasonlat sántikál. Tökéletesen egyetértek vele; de ha sántikál is, mindig együtt mehet a másikkal, kivá't ha ebben igazság rejlik. A hasonlat cz.

Én minden élő nemzetet és nemzetemet is egy élő testhez hasonlítom. Már most vegyük, t. képviselők, a főt a souverainitás küldgyének, a kezeket pénzügynek, a lábakat kereskedelemnek, és a szívet vérereivel hadügynek; már most szakittassanak el e testtől a tagok: mi marad egyéb, mint a belső rész, a holttetem? Ép így nemzetünk! Vegyék el kezeiben az önálló pénzügyet, lábbaiban az önálló külkereskedelmet, szíve- és vérereiben a különálló hadügyet, és a főben a külügyet; tehát mindezekben a nemzeti souverainitást: nemzetem sem lesz egyéb, mint holt tetem. (Helyeslés a szélső balon.) És mivel én ezt meggyőződéseim szerint nem akarom, mivel azt életem végéig ellenzem: azért tartottam szükségesnek indítványom mellett szívem benső érzésével és elmém teljes erejével küzdeni. (Zajos helyeslés és éljenzés a szélső bal oldalon.)

IX.

**Beszédem, hogy koronázás előtt a lemondások alkotmányosan tör-
ténjenek — A képviselőházban 1867. Janius 1-én.**

Tisztelt ház! „Az ország politikai jogainak csorbitása mindig jogtalan és mindig fájdalmas érzéseket és elégtelenséget szül.“ Ez alkotmányos elvet vallotta magáévá önmaga az 1861-iki országgyűlés első fölirata által, és ennek következtében szintén alkotmányos politikai elvévé vallotta az 1861-ki országgyűlés a koronázási lemondásokra nézve, hogy ezen lemondások külön és a magyar országgyűléssel közlendők. Ezen politikai jogoknak most a miniszteri előterjesztéssel ellentétben nem követése által ugyanazon jog csorbitását látván, mint a mely jog csorbitását önmaga az 1861-ki országgyűlés mondotta ki, hogy az igazságtalanság és fájdalmas érzéseket és elégtelenséget szül, miután én ezeket felkölteni nem akarom: azért is köteleiségem ellenezni a miniszteri előterjesztést. Köteleiségem ellenezni továbbá az előterjesztést azon okoknál fogva is, mert mindenki tudhatja, hogy az egész hazában az alkotmány helyreállítása alatt önálló független alkotmányunk teljes helyreállítását várhattuk; mindenki tudhatja, hogy minél tovább annál is inkább meggyőződhetünk a felől, hogy ha valaha, most távolabb állunk ezen óhajtságunk teljesítésétől; és senkisésem tagadhatja azt, hogy minél tovább meggyőződéssé válik e tudat hazánkban, annyival fájdalmasabb érzéseket fog az alkotmány helyreállításába vetett remény megcsalátása okozni, senki sem tagadhatja, hogy a kiegyezés csak úgy lehet áldáshozó és üdvös e hazára, ha mindnyájunk édes anyjának e hazának szellemi jogai meg nem esonkittatnak, de védetnek, és anyagi jóllétünk nem túlterhelésé válik, de könnyítették.

Midőn indokolásaim ezen megfontolásába bocsátkoztam, önmagamhoz kelle azon kérdést intéznem vajjon a magát magyar királynak nevező felelős miniszterium — mely önmegnevezése által lehetlen meg nem győződnöm arról, hogy reményeim megcsalatra, fájdalom se névleg, se tényleg az 1848. 3. t. cikkben névvel és hatáskörrel megrendelt miniszteriumot nem üdvözölhetem — azon kérdést kellett tenni önmagamhoz, valyon ezen miniszterium mikor fogja belátni, hogy jó lesz már, ideje lesz már határt szabni szerintem a jogföladásoknak, lehet, hogy a ház többsége szerint a kiegyezkedés megkoronázásának tekintetéből az alkotmány teljes helyreállítása végett ugynevezett alkotmányfejlesztésnek? Én legalább ugy vagyok meggyőződve, t. képviselőház, hogy mind a nemzet, mind önmaga a királyi szék, mind a kormány érdekében van az, tudatni a nemzettel és a képviselőházzal is, *mikor fognak már az áldozatok, melyek ezen képviselőháztól követeltnek megszűni.*

Én tehát kénytelen vagyok a miniszteri előterjesztést ellen nyilatkozni azért is, mert tökéletesen ellentétben találok a 61-diki országgyűlés föliratának elveivel, és koránsem látom ezen módot, melyet ő ezen elvnek biztosítására czélszerűnek lát elegendőnek. És így kénytelen vagyok egyuttal Debreczen városa előttöm szólott érdemes képviselőjének véleményére is nyilvánítni, hogy azon esetben, ha, a mint tudom, véleményem kisebbségbe lesz... (Zaj. Derűtség.) Igen, tudom. Mondon, hogy azon esetben

szívesen hozzájárulok az ő indítványának támogatásához; de most egyelőre kénytelen vagyok a miniszteri előterjesztésre kimutatni tehetségem szerint azt, hogy azt a 61-diki elvekkel ellenkezőnek találom.

Azt javasolja ugyanis a t. miniszterium, hogy azon lemondások, az akkori 48-diki decz. 2-ai lemondások törvénybe igttattassanak. Ugyan kérem, miképp igttathatnának azok törvényekbe magamagával ellenmondás nélkül, ha csak előre el nem határozná most a képviselőház, hogy azon az osztrák császári koronáról történt lemondásba bele volt értve a Magyarország koronájáról való lemondás is? Ezen határozathozatal előtt ugyan miként lehetne törvénybe czikkelyezni azon lemondást, a mely csak az osztrák császári koronáról szólván, a 61-ki felirat világosan kimondotj azon elvével, hogy abban Magyarország koronájáról való lemondás nem érthetik, ellenkezésben van?

Én tehát ellentételt látván és ellenkezést a miniszteri előterjesztés és 61-diki elvek között, kénytelen valék azt megtámadni, azért is, mert a királyi székről lemondáshoz való hozzájárulást a nemzet egyik legfőbbjében jogai gyakorlatának tartom, és szükségesnek tartom, hogy a nemzet által történnék. *„Nem kegyelem ez, hanem a törvények által biztosított jog, az 1723-diki, 1790-diki t. cz. által biztosított azon jog, melynél fogva Magyarország nem úgy adta át királyi székét, hogy fejedelmeinek kedve, szeszélye, ha úgy tetszik, dacza szerint változtassanak meg Magyarország törvényei, de úgy, hogy azon királyok kötelessége megtartani az ország törvényeit.”* E jogot, a nemzet legfőbbjesebb jogát könnyedén átadni így, mint kívántatik, nem lehet azért sem, mert ez egy legveszélyesebb előzmény volna a megkoronázandó királyoknak, kik már mindig hivatkozhatnának ez 'előzményre. És — ne adja az ég — de valószínűleg megtörténnének erre a hivatkozások mindaddig, míg a legesekélyebb gát is, mely még törvényeinkben ne talán a végrehajtó hatalomnak netáni lehető túlcsepöngázai ellen foglaltatnék, megsemmisítettni nem fogna.

Mindezen okoknál fogva pártolom Hulász Boldizsár képviselőtársam azon indítványát, melyet én bátorítokom határozatként a t. ház előtt felolvasni: *„A miniszterium oda utasítottatik, hogy a 61-iki feliratokban kifejtett alkotmányos jogok biztosítása tekintetéből, az ott kijelölt lemondásokat Magyarországra nézv. külön-külön kieszközölvén, azokat a magyar országgyűlés, utólag bár, de tárgyalhassa, törvénybe igttathassa, s ekként az ország utólagos hozzájárulását kifejtthesse.”*

Midőn e határozatot a t. ház bölcs belátása szerinti elintézés végett be fogom nyújtani, berekesztem véleményemet és indokolásomat azzal, hogy óhajtom, vajha alkotmányunk teljes visszaállításához vezérelje a jelen országgyűlés többsége a hazát. *„Én kénytelen valék e tárgyban is következetesen a miniszterium előterjesztésének ellene szavazni, mert én azon hajóban, melybe hazám leglényegesebb jogait becsomagoltatni látom, nem evezhetek. Az én hitemként e hajó viharoknak van kitéve, és ha látom is azon az 1848-ki törvényekkel körülzánczolt alkotmányunkunk rongyait vitorlaként fityegni! de látom azt is, hogy senki sem biztosíthat engem arról, hogy e hajó, min' óhajtom, hazánk alkotmányos révpartjához vezessen. S miután félek, hogy igen is elvezetheti azt a vihar — akarata ellenére is, árbocza letörve, gépelete is törve lévén az absolutismus révpartjára: azért én szigoruan ragaszkodom most is létező alkotmányos törvényeink minden betűje- és szelleméhez, s kénytelen vagyok nyilvánítani — ha se az én véleményem, se Debreczen vá-*

„rosa előttem szolt képviselőjének véleménye, a melyet a legszelidebb módon
 „sem lehet megtámadni az alkotmány tekintetéből, el nem fogadtatnék — hogy
 „e ház többsége annyival inkább tesz engem azon helyzetbe, hogy a koronázás-
 „hoz megkívántató törvényes lépések hiányában a koronázást sem fogom tör-
 „vényesnek tarthatni. (Nevetés a jobb oldalon. Zaj. Helyeslés a szélső
 balon.)

Határozati iadvány a koronázás elhalasztása iránt.

„Miután törvényeink szerint a koronázás oly cselekvény, mely az ország és fejedelem közt tetteleg élő alkotmány biztosítása végett kötött és a hitlevélben kifejezést nyert szerződést ünnepélyesen megpecsétli;

„miután, az 1790^o₁: X. és XII. és az 1848-diki törvények ellenére, se az ország területi épsége, se önálló független alkotmánya nagy részben mindeddig helyre nem állított; sőt

„miután a javaslatba hozott hitlevélben az alkotmány és törvények biztosítása általánosságban említettik ugyan, mindazáltal ezen biztosítás csak a már életbe lépett törvényekre vonatkozik, sőt kiválóan az ország törvényes függetlenségét és önállását megcsonkító közösügyi törvényjavaslaton, ugyszintén az önállást és függetlenséget ujabban biztosított 1848-diki többrendbeli törvényeknek az 1790^o₁: XII t. cz. rendeletébe ütköző szabadságellenes megváltoztatásán alapszik;

„miután a koronázás törvényes alapjául szolgáló hitlevél mindaddig nem is készíthető, míg az ország alkotmányos törvényei teljesen és tetteleg életbe léptetve nincsenek, mivel e nélkül a hitlevélnek, a mennyiben új törvények koronázás előtt se jogilag, se tetteleg nem léteznek, koronázás előtt kiadandó hitlevélnek tárgya sem lenne;

„miután végre magát a törvényes trónöröklési következtést az 1848-diki december 2-án kelt lemondási oklevelek, mivel ezekben Magyarországról és társországaikról, mint önálló független királyságról való lemondás nem foglaltatik, törvényesen meg nem alapítják;

„annál fogva a képviselőház, a jelen és utókor iránti kötelességtől áthatva, határozatilag kimondja, hogy a koronázás, az ország alkotmánya és törvényeinek, különösen az 1848-diki törvényeknek, a jogfolytonosság kívánata szerint leendő teljes és tetteleges helyreállításáig, törvényesen meg nem történhetik.“
 Beadja Böszörményi László. (Fölkiáltások: Kik vannak alá-

irva?) Madarász József, Csanády Sándor, Halász Boldizsár, Markos István, Csiky Sándor, Vályi János, Kállay Ödön, Patay István, Vidacs János, Oláh Miklós, Deáky Lajos, Bobory Károly, Almásy Sándor.

X.

Beszédem, az alkotmánynak teljes 1848 szerinti helyre nem állításáig a koronázás ellen; — a képviselőházban 1867. Junius 4-én.

(A szöszékről.)

T. képviselőház! Hazánk történelmi nevezetességű válságának pontján, midőn a szöszéket elfoglalom, megfogják engedni a t. képviselőház tagjai, miként, s rövidre szorított idő miatt, indokolhatásomban, ha nem lehetek oly szabatos és oly rövid, miként ha talán két vagy háromszor oly hosszú határidőm lett volna, azért iparkodni fogok mégis a t. ház türelmével vissza nem élve, kérni egyuttal, hogy tekintetbe véve, hogy ily nevezetes tárgyaknál épen magának a parlamentális kormánynak van érdekében a siettetést mellőzve, az illető időt a fontolá ra megadni, és tekintetbe véve azt hogy ha már két év óta küzdelmemben politikánk válságpontján megismerem a t. ház többségének következettségét, hogy be fogják most tetőzni a koronázás által művöket, úgy megfogják engedni, hogy Böszörményi képviselőtársam előadása szerint nekünk is, kik ellenkezőleg bár velők, de elveink mellett ép oly következetesen vívtunk, a politikai fordulópontnál kötelmünk az, hogy mi is betetőzzük indítványunkkal eddigi munkálkodásunkat és azt néhány percze indokolhassuk.

Indokolhassuk annál is inkább, mert a koronázás bizonyára megtörténik, és e koronázás mind miránk, mind a képviselőházra nézve is más politikai állást fog maga után hozni. Ime én is, és remélem, velem együtt rokonos elvtársaim, kik eddig azon politikát tartók egyedül jónak és üdvösnek a mely mellett majdnem négy század óta a jelenlegi fejedelmi ház alatt nemzetünknek legjelesebb és kiválóbb egyénei küzdöttek, és ezt tartjuk továbbra is, vagyis, az önállóságnak és függetlenségnek azon önkormányzatát, mely kizár minden más idegen elemmel közlekedést — a tisztelt ház többsége fog ugyan határozni bölcsösége szerint — de a koronázás megtörténte után melyet ha mi, az indítványként, a fenálló törvények jogos követelésével nem egyoztethetünk is meg, mégis más lesz a helyzet, melyet én is a képviselőházban elfoglalom: akkor rám nézve azon helyzet nyilik meg, melyben a már létező törvények ótalma alatt nem a szigorú fenntartás politikáját, hanem a reform terén és az 1848-diki, 1790-ki törvény és az azt előző államalaptörvényeinknek szerintünk egyedül üdvhozó alkotmány szabadságos szellemében a visszaszerzés politikáját fogjuk követni.

Ime tehát, midőn álláspontunk változik, s midőn nyilvánitom, hogy hogy mindazokban, a mik hazám önálló függetlensége visszaszerzésére, vagy a haladás korszerű fejleményeire vezetnek, ha a miniszterium a képviselőházat fölhevandja, habár legparányibb, de hű támogatója leendek ilyenmü törekvéseinek, és nem leszek, nem leszünk kénytelenek, mint valánk hazánk

önálló függetlenségére nézve eddig, velök ellenkezőleg működni : kötelességemül ismerem annyival inkább indokolni beadott indítványunkat.

Indokolom tehát magam, és hiszem, velem érző elvtársaim politikáját is; és a képviselőház bocsásson meg, hogyha majdnem mind ugyanazon elveket, melyek elmondattak itt, fölhozzam, és bocsásson meg, ha épen a t. jobboldali képviselőknek némely, bár legszabatosabb idézetével fogom állásunk helyességét bebizonyítani.

Az 1861-diki képviselőházi országgyűlésnek második fölirata azt tartalmazza, „ha a törvények jogilag főállanak, végre is kell hajtatniok, mielőtt tehát az országgyűlés azon törvények módosítását vagy bármi részben eltörlését tanácskozásainak és országgyűlési közlésönös értekezleteknek tárgyává tehetné, mulhatlanul szükséges, hogy alkotmányellenes fölfüggesztésök tottleg megszüntessék.“ Már most kérdem, t. ház, nem jogos-e a mi felszólalásunk akkor, midőn, habár az országgyűlés által fölfüggesztettek, igaz, de nem lőnek végre hajtva azon törvények, melyeknek végrehajtását önmaga a t. képviselőház 1861-ben követelte?

Es most azokra hivatkozván, miket Deák Ferencz képviselő társunk 1861-diki máj. 13-kán a fölirat védelmére mondott, vég szavait fölolvassom: „Hiszem, ha mi azt mondhatjuk önmagunk, a nemzet és Európa előtt, hogy megtettük, a mi szabad volt; de alkotmányos önállásunk fölázdozását követelték tőlünk, el akarták venni a nemzetől az adó és katona megajánlhatának jogát, egy szóval azt akarták, hogy Magyarország ne legyen többé önálló alkotmányos független Magyarország, hanem legyen alkotmányos osztrák provincia, mi e föltételeket el nem fogadhattuk; s az országnak mint önálló országunk politikai megsemmisítését alá nem írhattuk: igazolva leszünk.“ Igaz, t. képviselők! én is azt hiszem, hogy mi elvtársaimmal igazolva leszünk, midőn mind a kül-, mind a hadügyre nézve ezen elvek szerint mi alkotmányunk helyreállítását követeljük a koronázás előtt: mert az adó és katonaság fölötti önálló rendelkezés fölázása országunk politikai önállóságának megsemmisítése.

En azt hiszem, uraim, hogy az adó és hadügyről való teljes és tökéletes rendelkezés oly fenséges jogai közé tartozik minden államnak, a miket még azon államok is, a melyek azt nem bírják, iparkodnak megszerezni; azon államok pedig, a melyek ezt bírták, ha ettől megválnak arról lemondanak: ezt én részemről nem tarthatom másnak, mint a nemzeti haladás és a nemzeti erkölcsiség súlyedésének, nem nézhetem másnak, mint az önállás nem biztosításának.

Es ha most, nem terjeszkedve ki a t. képviselőknek általában 61-ben mondottaira; de mivel t. miniszterelnökünk jónak látta június 1-jén azt mondani, hogy azt tartjuk mi bűnnek ellenökben, hogy Európa legszabadelvübb alkotmányát helyreállították — nem, uraim, bár ugy volna! ha ugy volna, engem találna, miut legparányibb tagját bár, de leghivebbet is, zászlója alatt: — ennek folytán a t. miniszter urnak bátor vagyok 61-diki beszéde némely soraival igazolni álláspontunk jogosságát és helyességét. Azok így hangzanak: „Minek új és ingatag kötelék ott, a hol századokon keresztül főálló és változhatlan kapocs létezik?“ Igaz, uraim, ezt a kapcsolatot akartam én is, de a mely századokon keresztül az önállás, a függetlenség biztosításával főállott, elvtársaimmal együtt kivívni ezen országgyűlésen.

Mondja továbbá: „Ausztria népei a foederatio és a birodalmi összállam egysége közt választhatnak. E két eszme közt azon lényeges különbség van, hogy a foederatio a két résznek egész jogi állását és politikai individualitását meghagyja, abból semmit el nem vesz s mindenik fél a másik szabadságában találja biztosítékát.“

Tökéletesen helyeslem miniszterelnök urnak 61-ben mondott elvét. Én is akarom, hogy Magyarországnak mindazon önálló jogai, a melyeket eddig gyakorolt, meg is védessenek, fentartassanak és azokból semmi el ne vétessek, mert csak így van meghagyva politikai individualitása; ohajtom, hogy az örökös tartományok népei is ép oly önállóan és szabadon gyakorolják azon jogokat, a melyek Magyarországot törvényei szerint megillették s illetik

Es tovább mondja: „Ellenben az összállam eszméje folytán minden egyes tartomány jogainak főbbjét tartozik fölládozni és pedig nem a többi urépek, hanem egy centrális hatalom kedvéért.“

Tökéletesen igazsága van ezekben is miniszterelnök uruak. Mindaz, a mi — méltóztassék jól megfontolni — a mi az adó-, a mi a pénz- és külügyhen határozatott e ház által, se Magyarország népeinek és önálló törvényhozásának, se az örökös tartományok népeinek és önálló törvényhozásának, de egy centrális hatalomnak van föladva. Es ha a miniszterelnök ur 61-ki okoskodása áll — pedig szerintem áll — hogy az összállam eszméje követeli azt, hogy a centrális hatalomnak adassanak át azon jogok, melyeket önállóan minden nép, legalább hazánk jogosan gyakorolt, nem lehet más szomorú és fájdalmas következtetést levonni, mint azt, hogy előbb-utóbb ezen eddig önállóan gyakorolt jogoknak a központi hatalomra való átruházása az összállamot fogja megteremteni.

Ez azon véleménykülönbség, a mely köztünk, tisztelt képviselőház, köztünk és azok között, kik azt hiszik, hogy javaslatukkal a haza üdvét teremtik meg, létezik.

Megbocsássanak azonban, hogy álláspontunk helyességét és jogosságát még néhány tisztelt miniszter urak némely megjegyzéseivel, szabatosan bár és röviden, indokoljam.

Arra nézve, hogy jelesen a pénz- és hadügynek másokkal megosztása alkotmányunk lényegével tökéletesen ellenkezik, szabad legyen először is Eötvös József báró oktatási miniszter urnak azon szavait felolvasnom, melyeket e részben az 1861-ki országgyűlésen mondott (a „Napló“ 150-dik lapján): „Igaz, hogy a pénzügynek két felé osztása, és a magyar budgetnek egészen külön kezelése, melyet kívánunk, bizonyos nehézségekkel jár; de ezen nehézségek nem jobbak-e a közös és együttes bankrotnál?“ Ezt követte akkor kitűnő taps és általános lelkes éljenzés, (Derűltség.) Ezt pártolom és vallom én most is, képviselők! magam is. Es miután gondolom, most nem tagadhatja miniszter ur, hogy a pénzügyek most nem kizárólag kezelőtetnek, hanem közösen: lehetetlen azt nem következtetnem, hogy ennek következtetése bankrotnál egyéb nem lehet

T. Lónyay pénzügyminiszter urnak 1861-ben mondott némely szavait is fogom idézni. (Zaj. Dologra! Halljuk!) Azt hiszem, uraim! hogy midőn a t. háztól kértém, hogy álláspontom helyességét indokolnom engedje, akkor leginkább dologra való az, midőn álláspontom jogossága bebizonyítására azok mondatait hozom föl, a kik most velünk ellenkező nézetűek. Egyébiránt nem is lesz hosszú. Ezek a miniszter ur szavai 1861-ből (a

„Napló“ 167-ik lapján) : „Képzelnem sem lehet, miszerint pénzügyünk fölötti szabad rendelkezésről valaha lemondhassunk.“ (Fölkiáltások : Most is rendelkezhetünk !) Engedelmet kérek, a mely pénzügy közösen rendeztetik, ott nincs szabad, meg nem kötött rendelkezés.

Bátor vanyok most Gorovo miniszter urnak némely szavait fölidézni. Ezt mondá 1861-ben (május 23-án) : „Azért kívánom én az előttem szólott képviselőtársaimmal együtt az 1848-ki törvényeknek teljes helyreállítását. Szándékosan mondám e szót: „teljes,“ mert világosan ide akarom értetni egész terjedelmében a magyar pénz és hadügyet is“ No már, t. képviselőház, nem mondom, hogy közbejött változások a véleményt nem módosíthatják, és ellenkezőket is ne parancsolhasson meggyőződés szerint a hazának java; de ha én álláspontom bobizonyítására, miután én és elvtársaim most is ugyan úgy kívánjuk az 1848-ki törvényeknek is teljes visszaállítását mint azt miniszter ur 1861-ben kívánta, fölhozom azon tényt, melyet akkor felhozott az, ki most véleményemmel ellenkező nézetben van : akkor, úgy hiszem, hogy azt nekem rossz néven nem veheti. És én most valósággal nem látok mást, mint az 1848-ki törvényeknek majdnem teljes érvénytelenítését. (Ellenmondások.) Ez meglehet csak az én szerencsétlenségem, t. képviselőház, de nem tehetek róla, meggyőződésem.

És most miniszterelnök urnak mostani miniszteri előterjesztése után akarom még 1866-ban hirdetett azon elveit elmondani, melyek véleményemmel és meggyőződésemmel teljesen megegyeznek, 1866-ban így nyilatkozott a t. miniszterelnök ur (február 20-án) : „Minden népnek, melynek önérzete és hivatása van, első kötelessége magát és intézményeit megóvni idegen befolyás alól, és hogy ennek minden egyéb tekintetet alá kell rendelni.“ Szórol szóra aláírom miniszterelnök urnak 1866-ban mondott ezen szavait. De kérdelem, t. ház! midőn az eddig nem létezett delegatiók intézménye életbe lép, minden idegen befolyás ki van-e, vagy csak ki is lehet-e az akkor zárva? Tovább azt mondja miniszterelnök ur : „Ha a közös szabadságokat csak nemzeti önállásunk árán lehetne megvásárolni, mi is azt mondanók, az absolutismus mint a víz lefoly, de az egyszer elvesztett önállóság nem jön többé vissza.“ (Fölkiáltás; Visszajöhet!) Uraim! ezt miniszterelnök ur mondotta február 20-án. Én sem mondom, hogy nem jöhet többé vissza, de mondom azt, a mit 1861-ki föliratukban zárszavakul mondottak : „A mit az erőszak elvesz, azt idő és körülmények visszaadhatják, de a mit a nemzet önmaga fölad, annak visszaszerzése mindig bajos.“

Én, uraim! ismerem a nehézségeket, melyekkel az ellenvéleménynek küzdeni kell. jól tudom, hogy azon utja a politikának egészen új, szakít az Magyarországnak majdnem 400 éven át követett politikájával — adja Isten, legyen üdvözölő mind az eddigi volt, — és mivel tudom és érzem, hogy hazánknak minden egyes fiára szüksége van, miszerint hazánk önálló alkotmányát, és alkotmányos haladását és törvényeit biztosíthassa a nemzetnek, azért nem is kívánom azon tért követni, melyet, úgy hiszem, akarata ellenére miniszterelnök ur a június elseji ülésben, a mi meggyőződésünk nyilvánítása ellenében, követett: mert azt hiszem, nekünk nem szabad többé előidézni engednünk a Lipót alatti kort, midőn labanczokra és kuruczokra oszlott a nemzet, hanem minden gyermekének a haza önállóságának és alkotmányos szabadságának zászlaja alá kell seregelnie, s azt hiszem, kötelessége ez anyyival inkább mindegyikünknek, mert minél inkább lennéuk megszabadva

ugy, mint voltak akkor, annál inkább sodortatnék hazánk azon örvénybe, melyre nézve a junius elsejei ülésben voltam bátor kimondani, hogy alkotmányunk hajója a vihar által feléje vitetik.

Elmondottam, tisztelt képviselőház! azokat, miket indokolásomra nézve szükségesnek tartottam; és épen miniszterelnök úrnak ezen utóbbi 1866-ki nyilatkozata folytán is azt hiszem, hogy igen is érdekében van a hazának, mind közzjogi, mind belkormányzatát minden idegen befolyástól menten megtartani.

Uraim! azt tanultam én a történelomból, és azt tanítja a minden nemzetek haladásában nyilvánult logika, hogy az önkormányzat minden nemzeteknek azon nagy kelléke, a mely nélkül nincs személyes biztonság; azt tanítja, hogy ott, hol a nemzetben még a vagyonsbiztosság és személyes szabadság iránt sincs a nemzet önmagával tisztában, azon nemzetet az absolutismus könnyen elfojthatja; és az absolutismus legyőzésére legelső kellék az, hogy belássa a nemzet, hogy mind a vagyons fölötti rendelkezés, tehát az összes pénz- és adóügy, mind személyes szabadság és annak megvédelése azon kellékek, melyek legelőször juttatják a nemzetet azon tudatra, miszerint csak azon nemzetben van erő és hatalom, mely nem enged mást rendelkezni az őt megilletőkről; és a haladás történelme arra tanított engem, hogy mikor már egy nemzetnek megvan önálló jelleme, nem elégszik meg azzal, hogy senki ne rendelkezék az övéről kivüle, de követeli azt is, hogy minden nemzet az őt illetőkről, minden mást kizárva, egyedül önmaga rendelkezhessék. Hazánknek is mellőzhetlen szüksége van ez önálló állami önkormányzatra, mert ezredév oltotta be a magyar nemzet koblébe az önállóság szeretotét, imádó kegyelettel védve és óva azt törvényeivel.

„E törvények azok, t. képviselőház, s ezek azon alkotmányos nézetek, a melyeket én és elvtársaim követünk, a melyeket politikám indokolására is bátor voltam kifejtteni. Mi a 48-diki és azt megelőző törvények védelmére keltünk, szónoklatainkban azoknak visszaszerzését követeljük ezentúl is a leghabababb korlátok között. Mi azt mondjuk, hogy a nemzeti önállást, függetlenséget egyetlen nemzedéknek sincs joga szentségtelenül elvesztegetni, s minden népnek s minden hü gyermekének kötelessége a netán körülmények által elvett vagy föladott alkotmányos jogokat visszarívni s megszerezni iparkodni.“ E hitben hiszem én, hogy él nemzetem; s bár irtózatoss kisebbségben vagyunk a képviselőházban, de nemzetünk zímében bizva, bizva nemzetemnek kitürő jellemben, értelmes fölfogásában, hiszem, hogy az 1848-diki s az őzt megelőző törvények visszaszerzésére fogja minden erejét törvényes uton is kifejtteni.

Egykor, képviselők! mint történetíróink mondják, midőn Darius meg akarta hódítani a szittyákat, kiket történetírók eleinkül mondanak, s őn birodalmába akarta kebelozni őket: a szittyák nem szóltak semmit, de küldötték neki egy „egeret“, „békát“, „madarat“ s „nyilat“; s ez azt jelentette, hogy ha Darius nem tud ugy földbe bujni, mint az eger, ugy a vízbe bukni, mint a béka, ugy légben repülni, mint a madár, meg nem szabadulhat nyilaiktól. Én elhagyom a nyilatkat, mert a szomszéd országokkal testvériesen kívánok élni. *„Nem hiszem ugyan, hogy az osztrák örökös tartományok azon természeti rendeltetésük ellen sokdíg küzdhetnének, mely őket a nagy német hon felé gravitáltatja, s mit meggátolni nincs kilátás; de hiszem, hogy hazánk rendeltetése a keleti testvérekkel egyetértés. (Zaj. A szélső baloldalon: Igaz!) „De bátor vagyok magamról hinni- hogy míg elmém ép marad, és míg szívem*

„hazám iránti kötelességének meg bir nyílni: mindaddig én is — hacsak mind-
 „azok, kik hazánkat más birodalomba be akarják olvasztani, önállóságunkat,
 „független állami életünket be akarják keblezni, úgy nem tudnak földbe bujni
 „mint az egér, úgy vízbe bukni mint a béka, úgy légben repülni mint a madár
 „— én és elvtársaim és velünk nemzetünk nagy zöme mindig ernyedetlenül és
 „győzelmesen fogunk küzdeni ellenök, hogy hazánkat eme beolvasztástól és ön-
 „álló állami életünket tőlök megmentjük.“

Bezárom beszédemet hazám leghűbb gyermekének azon köl tői szavai
 val (a szélső bal oldalhoz fordulva):

Erőt a férfiú keblébe!
 Szivünk' ne fogja csüggedés!
 Öröm ha jó, ha szenvedés:
 Egyenlőn lépünk ellenébe.

Szavazok hazám, Magyarország önálló függetlenségének megvédésére.
 (A szélső balon élénk helyeslés)

XI.

Beszédem a Hevesi ügyben a miniszterek vád alá helyezése tárgyá- ban a képviselőházban 1867. nov. 6-án.

T. ház! Hazánk történetének számos példája tanusítja azt, hogy midőn a szerencse változó körülményei közt, a legnagyobb csapások érték nemzetünket, a különböző pártnézetek egyesítése által épen akkor mutatta meg azt, hogy a legnagyobb csapások legkevésebbé ingatták meg. Nem tagadhatja meg senki, hogy jelen korszakunkban nem kevésbé nagy rázkodtatások után az alkotmányosság tere ismét meg lőn nyitva.

Én nem tagadom meg az eredményt, a melyet előttem szólott képviselő kifejtett, de azon állítást, hogy alkotmányunk vissza van állítva, minden fejtegetés nélkül csak azon módosítással és azon tétellel fogadhatom el, hogy a haza alkotmányos téren működhetik. Ez alkotmányos téren működést tartom én minden pártszinezet kötelességének a jelen kérdésben, midőn a megyei rendszer és a felelős parlamentaris kormány összeegyeztethetése, habár napirendre kitűzve nincs is, mégis mindenki által akaratlanul tárgyaltatik.

Lehetetlen, hogy én is saját meggyőződésemet e tárgyban ki ne mondjam, melyet miként én is követelem, kimondani kötelességemnek tartom. Előttem szólónak azon mondatát, a melylyel beszédét befejezte, miszerint meghiszem, hogy minden ellenvéleményű képviselőtársam meg van győződve, hogy a szerint segíti elő a haza javát, a mint ő vélekedik; de ép azt kö-

vetelem önirányomban is, (Ugy van!) és nem is veszek számításba sok kivételt, hogy vannak a képviselőháznak oly tagjai, kik meggyőződés ellen mondanának valamit, vagy bármi mellékes érdekekből és számításból tennének; mert a kik ellenemben ezt netalán mondanák, kénytelen volnék nyilvánítani, hogy azok önmagokról ítélnék; de önmagamra e véleményt el nem fogadhatom.

Áttérek a kérdés alatti tárgyra. Legelőször is br. Eötvös József közoktatásügyi miniszter urnak (Felkiáltások: Nincs itt!) Az mindegy akár itt van akár nincs itt, hiszen parlamentben vagyunk (itt is van) egy néhány észrevételeire kötelességgem nyilatkozni.

Átalában megjegyzem, megtörténhetnék, hogy akaratom ellenére, mert nem szeretném, de megtörténhetik, mert az ész nem járhat öt, hat napon át mindenre ügyelve, nem szeretnék szalmát csépelni, de ha megtörténik, ezt azon jó indulatom kifolyásának kérem tartatni, hogy nem szeretném, hogy azon eszméknek, melyek érintettek az ellenvéleményről, valamelyike is vitatárgyát ne képezné.

Én a t. miniszter urnak nyilatkozványát ellentétben látom. Ő legutóbbi egyik nyilatkozványában örömét fejezte ki azon, hogy a mit 1843-ban haeresisnek tartottak, az most az országnak majdnem többsége által valóban elismertetik. Én ezt önállítási-valóságával hozom ellentétbe, mert a mit az első nap mondott, hogy ő mint a centralisatio embere az ország erős kormányzatára építi kiindulási pontját, azt beszédének utóján mégis a midőn a megyéket, mint az alkotmány védbástyáit állítá elő és megengedé bizonyos általa előadott esetekben, hogy a megyék tisztviselői hivatva vannak arra, hogy ha a kormány törvényellenest parancsol, ezen redeletet nem fogják teljesíteni — ezáltal ellenzette.

Én osztom azon eszmét, hogy lehetetlen községi megyei és országos rendezett helyhatóságok nélkül, országos kormányzat nélkül és azok mindegyikének szabatosan körülírt kötelessége nélkül alkotmányosan kormányozni. De midőn önmaga a kultusminister ur elismerte a megyei törvényhatósági tisztviselőknak, szerintem a megyéknek azon törvényes jogát, hogy a törvényellenes parancsolatokat p. adóbehajtást és ujjoncok állítást nem köteles foganatosítani, el kellett ismerni egyuttal a tisztviselőknak szerintem a megyéknek azon jogát is, mikép

nyilatkozhasanak, és határozhasanak is a fölött, vajjon a kormány azon rendelete törvényellenes-e vagy sem?

És mivel én a helyhatóságokat, megvallom, az előttem szóló t. képviselő urnak ellenére, az érdemben jogban, még pedig törvényes jogban lenni hiszem, azért látom ellenkezésben t. cultus miniszter urnak e nyilatkozatát.

Másik mire észrvévelt kívánok tenni az: jeles beszédében azt méltóztatott állítani, hogy 1848-ban népképviselőre fektetvén e haza alkotmányos kormányzata, ellentétben áll a megyék szerkezete az általános szabadsággal. Kérdés tehát miért rendelte meg a 48-ki törvényhozás, hogy a miniszterium a legközelebbi országgyűlésre egy törvényjavaslatot terjeszssen elő, a mely a megyék szerkezetét népképviselőre fektesse.

Én t. ház, azt merem állítani, hogy midőn a törvényhozás a democratiát fogadta el az alkotmányi alapul, egyszersmind megrendelte, hogy a megyéknek a népképviselő elve szerint átalakítására vonatkozólag törvényjavaslatot terjeszssen elő azért, mivel a megyék szervezetei nem képeztek elég biztosítékot a democratiára. Nem lévén elég ideje 1848-ban a megyei bizottságok ilykép átalakítására, ezt csak röviden volt kénytelen körvonalozni, és azért parancsolta meg, hogy a következő országgyűlésen a miniszterek egy ily törvényjavaslatot terjeszsenek elé.

Azt mondja továbbá t. cultus miniszter ur „hogy azon állítást, miként a megyék voltak legfőbb garantiája az alkotmánynak,“ nem hiszi. Ezen szavakkal méltóztatott kifejezni: „nem hiszem“ és méltóztatott állítani, hogy ezen garancia a törvényhozás volt!

Szabad legyen 1-ör megjegyeznem, hogy ebben egy kis ellenmondás létezik. Ugyanis miből állt ezen törvényhozás?

Én jól tudom, hogy ott voltak a főrendek is, de kultusminiszter úr, mint én is, bizonyosan tudja, hogy azon törvényhozásban csak azon követeknek volt döntő befolyásuk a democraticus intézmények hozatálára, a kik a megyéktől küldettek. Tehát volt a biztosíték a megye. 2-or én azt hiszem, az alkotmánynak legnagyobb garantiája abban áll, hogy a megyék a törvénytelen rendeleteknek ellenállhattak.

Azok közül a miket Pulszky Ferencz ur szives volt elmondani, első észrvételemet arra teszem, hogy „ő jól tudja hogy e kérdés miniszterialis kérdés.“ Valóban t. ház én sokat gondoltam, a bal és jobb oldal e tárgyban ellentétes véleménye

fölött. Oktatásügyminiszter ur kifejezte, hogy ő e kérdést nem tartja pártkérdésnek. Pulszky Ferencz ur ellenben azt mondja hogy ez miniszterialis kérdés. Már bocsásson meg a tisztelt ház ha a kormány egyik tagja azt mondja, hogy nem pártkérdés, habár a jobb oldal egyik szeretett és tisztelt tagja pártkérdésnek állítja is, én inkább vagyok hajlandó hinni azt, mit a t. miniszter úr mondott (derültség) és így ez észrevétellel tovább megyek.

Azt mondja továbbá Pulszky Ferencz képv.: „jól tudja a kormány, hogy még mindig léteznek azon elemek, melyek az 1848 ki forradalomba sodorták a hazát! ez agitációnak akarta elejét venni a kormány.“ Én ezekre nézve, uraim, fogok e tanácskozás alatt némi előadásokra hivatkozni, melyek ugyancsak a jobb oldal részéről tartattak; korántsem azért, hogy azokat ellenük fordítsam, de meg fogják engedni, hogy az említett jobboldali képviselő urak előadását, ugyanazon félnek máskor mondott szavaival megczáfoljam.

Hogy mik voltak az 1848-ki forradalom elemei, arra nézve méltóztassanak meghallgatni, habár nincs jelen a magyar miniszterium nagyon tisztelt elnöke, mit mondott 1851. május 15-én: „Van egy tény, melyet a historia bármely elfordításai daczára sem fog tagadni soha. Ez az, hogy a forradalom kitörésének oka nem volt abban keresendő, mikép az 1848. törvények elfogadtattak, hanem abban hogy meg nem tartattak. (Felkiáltások jobb oldalon: ugy van.) Igenis az 1848-ki események maguk után vontak az 1849-ki küzdelmeket, s mint a megtámadás maga után vonja a védelmet, mint a hódítása vágy a függetlenségi vágyat. (Felkiáltások jobb oldalon: helyes! ugy van!)

Igenis helyes, én is azt mondom: de épen azért, mi volt tehát az 1848-ki forradalomnak oka (közbekiáltások a jobb oldalról: reactio!) Azon forradalomnak elemei tehát nem azok közt keresendők a kik az 1848-ki törvényeket vissza óhajtják állítani; habár az 1867-ki törvények által meg is vannak változtatva. Visszaállítani mindenestre alkotmányos uton, azt hogy e hazának önálló hadügye, pénzügye és önálló kereskedelme is legyen. És épen ezért és csak ennyiben tartottam kötelességemnek erre megjegyzést tenni: ha akkor nem voltak az 1848-ki törvények — forradalomnak okai, nem lehet azok helyreállításának ohajtása most sem. És azért mint mindig nyilvánítottam, alkotmányos uton, az alkotmány korlátai közt

az én zászlómra most is az 1848-ki törvények visszaállítása van tűzve; nem oly visszaállítása, hogy azok szórol-szóra azután megmaradjanak, mert beismerem, hogy a kor fejleményei szerint változtatni kell azokon (Zaj), de minden esetre helyreállítása azon törvényeknek, a melyek önálló állami életünk biztosítékai.

A mit Pulszky Ferencz képviselő-társam szives volt kérdezni: magasabb politikai szempontból intézkedvén a kormány, az ország érdekeit teljesítsék-e, vagy a törvényt? Igen emlékszem rá, hogy méltóztatott még azt is hozzátenni, hogy hiszen Bach és Schmerling urak is paragraphusokra hivatkoztak.

Tisztelet, becsület uraim! hanem mikor mi folytonosan a 48-ki törvényekre, az 1790-ki törvényekre hivatkozunk, hogy önökkel együtt mindazokat, a mik szükségesek egy önálló haza függetlenségére, önálló hadügyet, önálló pénzügyet helyre kell állítani, mit az alkotmányos élet küzdelmei között hiszem hogy ki is vivandunk — akkor ellenünkben, mikor most is a 48-iki törvényekre hivatkozunk, a Bach és Schmerling paragraphusaira való hivatkozás nem illő, és ha ellenünkben e szándék folytattnék és arra továbbra is hivatkoznának, akkor jogot adnának nekünk hogy e paragraphusokat önök ellenébe megfordithassuk. (Helyeslés a baloldalon:)

Somssich képv. úr előadásására két megjegyzésem van (halljuk.) Először: az ő megszokott szép ékes szólásával úgy mutatta be magát mint a megyei intézménynek leghivebb barátját, de én e tekintetben nem pártolom az ő szándékát akkor, midőn kifejezte azt is, hogy ő a népképviselőt nem kívánja ám arra a „számszerintire“ alapítani, hanem bizonyos érdekekre mert akkor engedje meg nekem (Somssich közbeszól: Egy szót sem mondtam erről) akkor én megköszönöm az ily megye létezését. Én a megyék szervezését democratiaivá akarom alakítani, és nem castokra. (Somssich: azt én nem mondtam) Engedelmet kérek jól tudom én, hogy nem e szavakkal mondotta, de tudom azt is, hogy micsoda szavakat mondott: (nevetés a jobb oldalon) ugyanis annyit határozottan kimondott, hogy ő számszerintre nem akarja, és ez már elég nekem arra, hogy én kiértsem belőle, hogy ez nem népképviselőt (nevetés a jobb oldalon; türelmetlenség) és előre is nyilvánítsam, hogy a megyének oly átalakítása által koránt sem fogja én bennem pártolóját találni Somssich képv. társam, hanem pártolóját azok, a kik 48-ki törvények határozott rendelete szerint — mit egyéb-

íránt megváltoztatni minden országgyűlésnek szabad (átalános tetszés) a megyék rendezését úgy ohajtják, hogy a tiszta népképviselőre alapítottassék.

Másodszor: szerencsétlenségemre talán megint félre értettem, de úgy hiszem nem értettem félre azon szavait t. képvis. urnak midőn azt mondotta, hogy elismeri ő, miként a bíró mondhatja ki a bűnöst de előre azt se lehet kimondani, hogy büntelen valaki.

Engedelmet kérek, én jól tudom, hogy a t. képviselő úr ép úgy ismeri az alkotmányosságnak abcjét mint én (felkiáltások: jobban ismeri!) lehet, legyen hogy jobban ismeri; de midőn az előbb érintetteket mondja, akkor merem állítani, hogy jobb ismeretsége mellett is megtagadta az alkotmányosság abcjét.

Az alkotmányosság abcje s az emberi jogok abcje is az, hogy míg a bíró által el nem marasztaltatik valaki, addig mindenki büntelen.

Szabad legyen átmennem Deák Ferencz t. képviselő ur által (halljuk!) felhozott pár tételre. Ő azt taglalta vajjon jogosan cselekedett-e a kormány akkor, midőn kir. biztost küldött ki, és ő az 1805-ik törvény felolvasásával indokolta ezen eljárást. Szerencsétlenségemre én azt hiszem, s úgy vagyok meggyőződve, hogy midőn az 1848. 3-ik t. cz. 2. és 6. szakasza, különösen melyek azt rendelik, hogy a magyar koronázott király is a végrehajtó hatalmat a törvények értelmében és kizárólag csak a felelős miniszterium által gyakorolhatja, akkor engedelmet kérek, osztom Komárom városa igen t. képviselője által már előadott azon elvet, hogy az 1805-re támaszkodás és kir. biztos általi mütét az alkotmányosságnak a 48-ki törvények által megállapított elvét támadja meg, (helyeslés a baloldalon) mert ez a királyi teljhatalmat megállapítja a felelős miniszterium mellett és kívül. (Ellenmondás a jobb oldalon.)

Azt én jól tudom, hogy azok, miként én mondok önök helyesléslésével nem találkoznak, ezt nagyon tudom, hanem azért szabad nekem envéleményemnek lenni s az én kifejtett envéleményem e felől a törvények szerint az, hogy én ez által az alkotmányosság elvét látom megtámadva; mert egy királyi teljhatalmat látok ismét a felelős miniszteriumon kívül életbe hozatni (felkiáltások a jobb oldalom: nem áll!) és csodálkozom rajta, hogy azok, kik a parlamentararis kormány és a parlamentararis felelős kormányzatnak oly általánosan hiveinek mutatják magukat, mégis ezen parlamentararis kormányon tuli hatalmat is megakarják állapítani.

Én azt hiszem, hogy az előző törvényeket, ha azok ellenkezőnek az utóbbi törvényekkel, az utóbbiak eltörlik; az ismét minvéleményünk, ellenkezik-e az előbbi törvény az utóbbival vagy nem — de az én véleményem szerint a 48-ki törvények 6. szakasza ellenkezik az 1805. törvény 5. szakaszával.

Egyébiránt bátor vagyok én még felhívni nem csak a t. háznak, de magának a t. miniszteriamnak is figyelmét önmagára azon rendeletre, melyet a koronázott király kiadott.

Sajnálom, hogy kinyomatva és itt felolvasva nincsenek, mert én azt hiszem, hogy minden ily tárgyban, minden a ministeri eljáráshoz tartozó irományoknak is a ház asztalán kinyomatva kellene lenniök; azért hogy megítélhesse a ház, hogy nincs e azokban — meglehet szándék ellen — valami olyan, mint a milyen példának okáért, régen a só tárgyában is elkövetetett. (Zaj. Ellenmondás.)

Én tehát véletlenül elolvastam ezen rendeletet, s úgy láttam, hogy annak elején — mely így szól: „ő fíge a végrehajtást a felelős miniszterium által gyakorolja“ ezen szavak: „a törvények értelmében“ meghiszem és akarom hinni, hogy nem szándékosan kimaradtak; de miután én így láttam ezen leirat másolatát, én fölhevem és kötelességévé teszem ezuttal a kormánynak (Ellenfelkiáltások: nincs joga hozzá! Zaj), mivel a törvény a 48-ki törvény azt rendeli, hogy csakis a törvények értelmében gyakorolja a végrehajtó hatalmat. — hogy nyilatkozzék, miszerint semmi esetre sem szándékosan, hanem szándékon kívül történt, azon az alkotmány főbb biztosításának kihagyása: kijelentem azonban azt is, hogy ha az eredetiben nem úgy volna, mint én a másolatból mondtam, akkor viszont részemről engedelmet kérnék mind a háztól mind a miniszteriumtól. (Fölkiáltások: dologra! Zaj. Halljuk. Az igazságügyi minisztertől átvévén a másolatot, olvassa a szónok:) „miután a végrehajtó hatalmat a magyar korona területén a felelős miniszterium által gyakorolja.“ (Zaj.) Tehát úgy van (Zaj.) Engedelmet kérek, hiszen a t. háztól függ határozni én megmondottam és teljesítettem kötelességemet. (Zaj.) Méltóztassanak azután határozni. (Halljuk.)

Másodszor Deák Ferencz képviselő úr előadta azt is, hogy törvényes gyakorlatot sem tudnánk felmutatni arra, vajjon a megyék gyakorolták-e azon jogot, hogy félretették a felsőbb rendeleteket és joguk is lett volna az iránt felírni, hogy ezt nem teljesíthetik. (A jobboldalon. „Ezt nem mondta!“) Én elis-

merem, t. képviselőház és magam is megengedem, hogy a kormánynak, minden kormánynak, annál inkább felelős parsamenti kormánynak, — ha ugyan ez tökéletesen parlamentaris kormány volna, de ha nem is az a parlamentaris kormánynak mindenestre kell hatalmának lenni, hogy rendeleteit teljesíttesse és feleljen róla. — Azonban részemről azért tartottam kötelességemnek ezt fölemlíteni, mert igen jól tudom tapasztalásból, jelesen hivatkozom Fehérmegyére, emlékezhetnek az esetre 1836-ban, midőn megkezdett, hogy a főispánoknak egy rendelet adatott ki épen arra nézve, hogy ha egy tisztviselőválasztáson zavargások történnek, ön maguk nevezhessék ki a tisztviselőket, e rendeletet tisztelettel félretette, és fel is irt; és — igaza van képviselő urnak — a kormány valószínűleg belátva, hogy alkotmány ellenest cselekedett tovább nem kívánta, hogy teljesítessék. (Ellenmondás a jobboldalon.)

De könyörgöm, vegyük már most, hogy a kormány daczára annak, hogy rendelete törvénytelen hogy az alkotmány-nyal ellenkezett, 2-szor is azt írja le, hogy teljesítessék rendelete, nem-e jogos a megyék azon szokása, hogy a mi törvénytelen, azt nem kell végrehajtaniok. Igen jól tudom azt, hogy végrehajtatván azután a törvénytelen rendeletek kir. biztosok által, a sérelem terére tereltetett a megyék által az ügy, de csak azt akarom kihozni belőle, hogy nem mindig való az, hogy a kormány átlássa mindenkor, hogy ő az alkotmány ellen cselekedett; és ekkor én abban találom legnagyobb biztosítékát az alkotmánynak, hogy a megyék a törvénytelen rendeleteket nem teljesítik, abban, hogy a kormány törvényellenes dolgot nem követhet el.

T. ház! azt hiszem, hogy igen röviden fejezhetém ki ezuttal véleményemet.

Tisztelt Csiky Sándor és Böszörményi László képviselő társaim, mindazokra, mikre még ezeken kívül észrevételt akartam volna tenni, megfeleltek. Nem szándokom mind azokra, mik itt magára azon iratra nézve előadtak, (micsoda iratra?) a mik Kossuth Lajosnak váczai választóihoz irt levelére nézve előadtak, nem szándékom semmit szólani azok után, miket már Böszörményi László barátom mondott, hanem kiegészítésül, hogy legyen nyoma annak, hogy minő az, izgató-e az vagy nem, azon szavak után, melyek itt többször előadtak, szabad legyen két tételt felolvasnom, mely utána következik, és ez az:

„tehát czáfoljon meg engem a bécsi udvar, övé az ország és hatalom, győzze meg nemzetemet, hogy nincs igazam, állítsa helyre a 48-iki alkotmányt csonkítatlanul, és tartsa meg hűségesen, akkor a magyar nemzet elégedettnek érzendi magát. Bármilyen legyen is az én véleményem; fontolja meg a hatalom és szavaimat, mert bennök a nemzet geniusa és a történelem logikája szól.“

Ezek után azt vagyok bátor még felhozni arra nézve, a mit t. Perczel Moricz képviselő társam beszéde következtében Sommsich Pál képvis. úr felhozott, hogy kiindulási pontul elfogadja az egyezkedési alapot, — a mit Somssich Pál képvis. társam 1861. évi május hó 18-án mondott, mert én e most fő'olvasott tételek után a levélből csak az 1848-iki törvények helyreállításának kiindulási pontul vételét értem; igen, t. Somssich képviselőtársam ezt mondotta: „Annyi bizonyos, hogy a magyar nemzet az 1848-iki törvény határozataihoz ragaszkodik, ezek szerint alakította hatóságait, ezek értelmében választotta, küldötte képviselőit; a képviselői kar tehát az egész nemzettel jönne ellentétbe, ha más vagy éppen ellenkező kiindulási pontot választana.“ (Zaj.) Tehát Somssich képvis. társunk e nyilatkozattal azt előzte meg, a mi a most annyira fölizgatónak tartott levélben mondatik. — Szabad legyen bezárnom beszédemet a jelen kir. miniszterium elnökének 1861-ben mondott beszédének idevágó telen tételével: „Mi tehát nem fogadhatunk el semmi más alapot, mint a mely a pragmatica sanctónak értelmében a personalis unió erejénél fogva létezik, és az 1848-iki törvényekben gyakorlatilag ujjalag körül van írva.“

T. ház! már most bezárhatom beszédemet (zaj, a jobb oldalon: Jó lesz!) csak még a kormánynak általam kívánt vád alá helyeztetését kívánom indokolni. Uraim! senki sem kíván játszani a parlamentarizmus kormánnyal, senki sem kíván játszani a felelősséggel, és a mi engemet arra indított, hogy én a vád alá helyeztetést kérjem, az, mert meggyőződésem az, hogy a törvényeket sértette meg, midőn pedig törvénysértése forog fenn — hacsak valaki oportunitási indokokból nem kívánja mellőzni — lehetetlen, hogy a törvények sértője ellen egyuttal a törvények parancsa szerint ne kívánjon eljárni. (Zaj.)

Szabad legyen még emlékeztetnem a t. ház azon tagjait, kik forradalomra és conspiratióra hivatkoznak, hogy — természetesen — én sem vagyok forradalmár (nevetés), hanem méltóztassanak megemlékezni — midőn a forradalomról szólunk,

jusson eszünkbe a mult angol kabinet egyik kitünő tagjának lord Russel 1861. májusban mondott beszédének ezen része:

„Én mindig barátságos viszonyban kívánok állani azon államokkal, melyek hazánkkal barátságos viszonyban állanak, de a hányszor a nép egy zsarnok kormánytól megszabadul, mindannyiszor belső elégtételemet el nem fojthatom.“

És méltóztassanak megemlékezni magára az angol forradalomra, az angol történelemre, — a melyet ismét t. Somssich Pál barátomnak köszönök, azon 1851 ben kiadott angol történelmi értekezése folytán, melyben elősorolja az angol forradalmat, — bizonyosan emlékezendik úgy mint én — körülbelől a 109 lapon — miután azt mondják, — hogy Rómára szeretek oly nagyon hivatkozni, hát most az angol történelemre hivatkozom.

Cromwell után — a ki pedig Angolhonnak hogy nagyságát alapította meg — senkisémet tagadhatja — jött (nagy zaj, közbeszólás: „Monk“ —) no igen, a békeherceg, — nem akarom ezt érinteni, noha ez is hasonlatba hozható, — hanem jött második Károly és 2-ik Jakab — korszaka. Én csak arra nézve akarom ezt fölhozni, hogy a történelem sokszor azt bizonyítja be, hogy egyik vagy másik országban az összes nemzet minden pártjai belátják még a forradalom szükségét is, ez van tehát azon könyvben a 109-ik lapon, jól megjegyeztem: a Toryk és Vighek belátták, hogy e szükség akkor Angolhonra is beállott. — Előadatik ilyképen a Toryk belátták, hogy 40 év óta a király iránt mindenkor hűvek voltak, de hogy hűségökhöz szabadságuk s hitök fenntartása végett a hazának is joga van. A Vigheknek és Toryknak 6 jeles nevezetes fejei összeültek, a 3-ik pártfőnök nem állott hozzájuk, de nem is térítette el őket. (Zaj.) 1688 ban egy admirál alruhában ment ki az orániai herceget meghívni (Zaj. Felkiáltások: tudjuk azt jól!) Én is tudom, uraim, banem a történelemnek többszöri ismétléssel vesszük hasznát. 1688 ban egy admirál álmatróz ruhában ment ki meghívni orániai Vilmost a haza, a szabadság és a hit megoltalmazására; és 1688-ban — ha jól emlékszem — decemberben, körülbelől 29-kén, a mely perczben II-ik Jakab Londonból megszökött, ugyanazon perczben ment be oda Vilmos, és 1689-ben február 13-kán a trón üresnek nyilvánítatván, Vilmos és Mária hivattak meg a trónra.

Én csak azt akartam bebizonyítani ezek által, hogy a forradalom sokszor kötelessége egy nemzetnek; és meggyőződése az, hogy a hazát csakis az 1848-ki törvények — melyekben a hazának önálló hadügy, pénzügy és kereskedelem van biztosítva,

— mentendik meg azon nagy veszedelmek közül, a melyek környezhetik mind Magyarországot, mint egyuttal a kir. széket.

Igen, uraim, ez megtörténhetik, és a mint megtörtént Croesus-sal, hogy a máglyán azt volt kénytelen mondani: „Ó Solon, Solon,“ úgy megtörténhetik az esetben, ha e hazát környezendő vészek előtt nem állítatnék vissza e hazának önálló had- és pénzügye, a melyek biztosan meg is mentenek, megtörténhetik, hogy e felkiáltás is bekövetkezik még: „ó Kossuth, Kossuth.“ (Zajos éljenzés a baloldalon.)

XII.

Beszédem a hányadot tárgyazó miniszteri t. javaslat ellen a képviselőházban 1867. Decz. 2-án (a szószékről.)

T. képviselő ház! (Halljuk!) Nem lehetek oly szerencsés, (halljuk, zaj, elnök csenget) miként Komárom városának általam különben igen igen tisztelt képviselőjét pártolhassam, ki az előttünk fekvő központi bizottsági jelentés folytán a hányad arányára nézve beadott törvényjavaslatot az általános vita alapjául elfogadván, csakis a részletekre nézve togya előadni az 5-ik pontnál külön ellenvéleményét. Nagyon hiszem önmagamról is hogy midőn ezen 5-ik pontra az ellenvélemény előkerülend, a t. képviselő úr véleménye mellett fogom szavazatomat adni. Azonban nem lehetek oly szerencsés, hogy nekem kötelességemmé ne valjék az általános vitatkozásnál fejteni ki ép azon politikai nézetemet, mely — sajnálom — a t. képviselő úr, és az országgyűlés többségének politikai véleményétől is, e tárgyban elválván, önmagában kötelességemmé teszi a felszólalást.

Mindazok, kik a közöszgyi 1867. évi 12-ik tv. cikk megalkotásához hozzájárultak természetesen, hogy ennek ellenében az arány kifejtésénél is indokaikat elő nem adhatják. Én sem hoztam volna elő ma indokaimat önmagára az 1867-ik évi 12-ik tv. cikkre nézve, noha már akkor, midőn ez tárgyalatott, kijelentém, hogy én azok közé, kik e törvényt hozták, nem tartozom. Tisztelem azokat, (Zaj) de minden alkalommal, és így (Felkiáltások: a dologra!) a dologra kell most ez alkalommal kötelességem szerint kifejezni nézetemet, és épen azon indokok helyességének ellenzésével mutatnom ki véleményem igazságát, mely indokok ha nem hozatának fel, önmagába a jelentésbe az arányra nézve, s a mely indokokat én is önmagam már magára az 1867-diki 12-dik tv. cikkre tartozóknak hittem, — de miután mégis

felhczattak — lehetetlen részemről azon kötelességet nem teljesítenem, hogy ezen indokoknak nem helyes voltát bemutassam. A tisztelt központi előadó úr azt mondja az előadók nevében is, mert valósággal sok helyütt előadók, sok helyütt pedig alólt van említve — hogy kénytelenek rámutatni azon előnyökre, melyek az egyezményeknek fényoldalai, kénytelenek az egyezmény fénypontjaira rámutatni. (Ugy van!) Ejelentésnek eleje főleg az, mely engem a tisztelt ház e szószékére készítetett, t. i. hogy 1848-ik év october 8-kán Kossuth Lajos, azon hazánkfiának nyilatkozatából, a mely a népek szabadságát elnyomni akaró tendenciákkal alkut ez életben semmi áron nem akar ismerni de megígéri, hogy mint szabad nemzet szabad nemzettel Magyarország kész a szabad Ausztria népeivel alkudozásba bocsátkozni, és az országgyűlésnek az 1848-iki országgyűlésnek akkori határozatából volt bátor — hogy úgy fejezzem ki magamat: központi előadó ur indokolni az 1867-dik 12-ik törvényczikkelyt, mondván: Ez ígéretet ismételték a nemzet feliratai 1861. és 1865-ben és ismétli azt az 1867. évi 12-ik törvényczikk.

Uraim! midőn ez indok előadatik, azon indokoknak ellenében, kivált midőn az én meggyőződésemmel és vélekedésemmel ellenkezőleg használtatik fel, kötelességemnek tartom épen azért, nehogy nemzetem azt higgye, hogy az 1867 ik évi 12-ik czikkben megállapított közösügyi egyezmény az 1848-ki országgyűlésnek valaha lett volna akaratóban; nyilvánítanom hogy nekem legalább, ki azon országgyűlésnek is tagja valék az soha nem vala. (zaj) és hogy ne állittassék az, hogy önmaga Kossuth Lajosnak irataiból s nyilatkozataiból következtethető az 1867-iki 12. czikknek és ennek folytán tett ígéretnek következése, miként a jobboldalnak és a központi bizottságnak e részben érdemes előadója hivatkozott Kossuth Lajos akkori nyilatkozatára, kell hogy a ki itt jelen nincs de kinek e részten az 1848-diki czikknek alkotmányos utoni visszaállításának minden módóni elkövetésében há követője és tisztelője vagyok, felolvassam az ezen állítással ellenkező bizonyítékát, a melyet Deák Ferencz, általam is igen tisztelt képviselő úrhoz ez év május 26-dáni nyílt levelében előadott. (Zaj, tudjuk!) Szabatosan fogom magamat kifejezni, tisztán azon tételekre szorítkozva, melyek e tárgyra vonatkoznak. Azt mondja Kossuth Lajos: „Együtt állottunk őrt e nemzet jogai mellett a 48-iki válság előestéjén, midőn mint minisztértársak közegyetértéssel megköveteltük a bécsi udvar és kormánytól, hogy hazánknak törvényes önállása és szabadsága minden tekintetben a pénz és hadügyek önálló, független és

minden idegen avatkozástól ment kormányzatát is világosan oda értve, nyíltan elismerve és megóva legyen.“ Továbbá: „épen most látom a hírlapokból a miniszterium által folyó hó 18-án előterjesztett 6. törvényjavaslatot. (Zaj.) Végig futom elmémben e javaslatok elseje által törvényesítendő közösügyi munkálatot, mely hazánkat állami állásából kétségtelenül kivetközteti, és az osztrák birodalommal egy államtestületté összeforrasztja. Mindczeket látva es megfontolva (Zaj. tudjuk! Már olvastuk mi is!) okom van kérdezni, minő lényeges állami jog, minő alkotmányos biztosíték marad még fenn, melylyel nemzetünk magát az áldozatokért nem mondom vigasztalhatná, de legalább mistificálhatná — A magyar hadsereg az osztrák birodalmi hadsereg kiegészítő részévé degredáltatik, a hadi költség és költségvetés megvizsgálása és megszavazásának joga (dologra!) a magyar országgyűléstől elvonatik, és a birodalommal közös delegatiókra ruháztatik át és így idegen avatkozásnak, szavazásnak, idegen határozatnak vettetik alá. Engedd, hogy emlékeztesselek a multakra. A mit most a közösügyi munkálat az ugy nevezett birodalmi egyeségnek, s nagyhatalmi állásnak áldozatul hoz, az lényegében épen az, mit 48-ban Jellasics betörését megelőzőtt ultimatumként tőlünk követeltek. És ha azt kérdem magamtól, mi hát az, mit nemzetünk annyi feláldozásért jutalmul kapott. (Zaj. Szünet.)

Elnök. (Csenget) Csendet kérek!

Tisztelt ház! előre el voltam készülve erre. (Nagy zaj, derűtség.) Tudom, hogy nem tetszik. Nagyon nem tetszik, de akkor, midőn egy férfinak mondatára van hivatkozás, s ebből vonatik következtetés, hogy az már 1848-ban vallotta ezen közösügyi elveket, (Helyeslés a szélső baloldalon.) akkor mindenestre kérhetem önöktől azon különben parlamentáris jogomat hogy mint képviselő, igen is parlamentaris jogomat — — (Egy hang: nem áll!) Azon szóra, hogy „nem áll“ megjegyzem, hogy nagyon jól tudom. a parlamentnek és a mi ház szabályainkban is az foglaltatik, hogy mindenkinek, a kinek nem tetszik a szónok, szabadságában áll a termet elhagyni, de nem a szószéken a képviselőt zavarni. Higyjék meg önök, s tegyék jobbjaitat baljokra, én is ugy érzem, mint önök, hogy hazánknak nevezetesebb s terhesebb törvényjavaslatáról ennél még nem volt szó, akkor engedjék meg a tisztelt képviselők, midőn egy negyedórai szólás után is a házszabályok ellenére, mondom a ház szabályok ellenére, mert a házszabályok azt tartalmazzák, hogy ha folytonos zavar van, ha a képviselő nem nyilatkozhatik, akkor az elnök a gyűlést fel is oszlathatja.

kozhatik, akkor az elnök a gyűlést fel is oszlathatja. (Nagy zaj.) Én csak azért hivatkoztam a ház szabályaira, mert eddig már olvastam volna azokat, amiket elolvasni akartam (Zaj), tehát nyilvánítván azt, hogy ha szavaimat a tisztelt képviselő urak nem kötelesek nyílt csennel hallgatni, nem lehet mégsem oly zavar, hogy nyilatkozásaimat elő ne adhassam, mert akkor én lefogok ülni s megvárni míg csend lesz. Elnök: engedjék, hogy a képviselő jogával élhessen. (Zaj. Halljuk.) So nssich közbekiált: dissertatiót olvasni nem szabad! Madarász leül. Nagy zaj, derűtlenség, éljenzés Elnök csenget. (Madarász folytatja.) Nem volt szándokom tisztelt képviselő ház akár szenvedélylyel, akár indulattal szólani, de ismételt közbeszólásaik ismételt feleletekre kényszeritének. — s egy képviselő urnak azon közbeszólása, hogy felolvasásokat nem lehet tenni. Bocsásson meg, ez egyetlen egy alkotmányos ország parlamentjéhez sem való, habár a legrövidebb legszabatosabb felolvasásokat is ne volna kötelessége végig hallgatni. El azt állítom, hogy dissertatiót nem fogok felolvasni, de Somogy megye kaposvári kerület tisztelt képviselőjének némely dissertatiójából fogok adatokat idézni, de oly adatokat, amelyek, én meggyőződésem támogatására szükségesnek tartok előidézni. (Helyeslés a baloldalon. Nagy zaj.)

(olvas): „És ha azt kérdem magantól mi hát az, a mit nemzetem annyi feldozásáért jutalmul kap? látom azt, hogy kapja az idegen érdekekérti katonáskodás kötelességének általánosítását, ezer nehány száz millió államadósságot s vele az elviselhetlen tömérdek adók megörökítését, melyeknek ily viszonyok mellett még csak legcsekélyebb enyhítését sem lehet gondolni.“ (Egy hang: nem jól szám tott!) *Azt hiszem, t. ház, igen sokan azt hiszik hogy jól számítanak most, kik azon időben, mikor a 48'ei törvények visszaállítva, azon férfiu a házába visszajöve, azok fognak rosszul számítóknak mutatkozni.*

Ezek azon észrevételek, melyeket a központi bizottság előadójának véleményem szerint nem helyesen felhozott indokolása ellen kötelességemnek tartottam nyilvánítani. Most röviden indokolom ellenszavazatomat, az egész jelentés és a törvényjavaslat elejében, a melyet az arányra nézve a ház asztalára tetettek. (Halljuk.)

Politikai meggyőződésem nyílt, titkot belőle nem csinállok, és parlamenti képviselői jogomnak tartom azon kormányt, azon országgyűlési többséget, mely meggyőződésemmel ellenkezik megtámadni, ellene szavazni. (Jobbról, helyes! szabad!) Ezen politikai jogommal élek, mert én ellene szavazván a törvényjavas-

latnak, természetes, hogy általa érvényre nem kívánom emeltetni az 1867-iki XII. törvényezikket; hanem érvényre kívánom emeltetni, hogy hazánknak 1723, 1824, 1790 és 1848-iki törvényében biztosított önálló független államrendszere alakittassék vissza. Azért szavazok általánosságban a miniszterium által előterjesztett törvényjavaslat ellen. (Helyeslés a szélső balon.)

Indítványom az osztrák kormány által tett osztrák államadóstag tárgyában.

Tekintve azt, hogy az osztrák kormány által Magyarország hozzájárulása nélkül tett adósság Magyarországot jogosan nem terhelheti,

Tekintve, hogy az osztrák államadósságnak bármely részben elvállalása által az nem éretnék el, hogy általa akár az örökös osztrák tartományok, akár Magyarország népeinek jólléte eszközöztetnék; de sőt eléretnék annak elenkezője, az, hogy nem csak az örökös tartományok, de Magyarország népeinek anyagi jólléte is a kikerülhetlen tönkrejutás által megsemmíttetnék;

Tekintve, hogy az osztrák államadósság zöme nem alkotmányos élet fejlesztése, nem a nemzetek kölcsönös anyagi felvirágzása, de az öntudatra ébredt népek alkotmányos érzelmeinek elnyomása, sőt önhazánknak, Magyarország önálló alkotmányos életének megsemmisítése, és főleg az önkényes kormányzat megörökítése végett eszközöltetvén: az ilyenmű adósságokbani részvét Magyarország szellemi süllyedésének adná bizonyítékát, a mellett, hogy ez által a Magyarország érdeke ellenében követett elszegényítési rendszer is szentesíttetnék;

Tekintve, hogy az osztrák államadósságokban részesülés meg is fosztaná Magyarországot végkép önmaga iránti kötelezségeinek teljesíthetőségétől: mer e miatt nem segíyezhetné a földmivelést, nem emelhetné az ipart, a kereskedelmet, nem teremhetne kellő közlekedést, és a mi a legfőbb, e miatt lenne megfosztva a nemzet még attól is, hogy gondoskodhatnék a különben is mind elszegényített, mind oktatás nélkül hagyott nép gyermekeinek kellő oktatásáról;

Tekintve, hogy még Magyarország népének nagylelkűsége is csak azt engedheti meg, hogy, és csakis azon esetben, a midőn az országnak főleg az 1790—1791-ki és 1847/8-ki törvényekkel biztosított önálló állami élete valósággal vissza illüstitatik, egyszer mindenkorra szabad ajánlatu segélyvel járulhat;

Tekintve, hogy Magyarország törvényei közt nem foglal még helyt azon elv, hogy „az államban létező minden vagyon, tulajdon az államé, tehát az állam azokról szabadon rendelkezik,” pedig csak ez jogosíthatná a képviselőházat a nemzeti és egyeseinek vagyongáról, még pedig ez esetben a multra nézve, és így még visszaható erejű törvénnyel is rendelkezni, mert másként a tiszta eszű és józan gondolkozású népnek még a tulajdonról jogfogalma is megzavartatnék;

Tekintve, hogy a tulajdonról jelen jogfogalom szerinti egyetlen képviselőház sincs jogosítva arra, hogy a nemzetre egy más állam kormánya által a nemzet hozzájárulása nélkül tett adósságot elvállalhasson, mert ez által a nemzet azon egyes tagjainak, a kik ahhoz önszántu sából járulni nem óhajtanának, tulajdonai szentsége támadtatnék meg:

Ez indokoknál fogva alulírt képviselő a következő határozatra hívja föl a képviselőházat:

Határozza el a ház az osztrák kormány által tett osztrák állami adósságokra nézve:

1-szor. Az osztrák kormány által Magyarország hozzájárulása nélkül tett államadóssághoz járulásra senki jogosan nem kényszeríthetetik.

2-szor. Számoljon az osztrák kormány az 1849 dik év óta történt magyarországi bevételek- és kiadásokról; s a mennyiben netalán jogosan több kezelési kiadás és befektetés mutattatnék ki, ezt Magyarország az osztrák kormánynak megtéríteni, a mennyiben pedig netalán a bevétel haladná a kezelési kiadásokat és befektetéseket, ezt az osztrák kormány Magyarországnak visszatéríteni köteles.

3-or. Általános népszavazás rendeltetik el Magyarországon összes területén a végett, hogy az országnak minden adózó tagja szabadon nyilatkozhassék, vajon az osztrák kormány által Magyarország hozzájárulása nélkül tett osztrák államadósságból vállal-e, és mennyit? avagy az esetben, a midőn főleg az 1790 l és 1847/8-ki törvényekkel biztosított önálló állami élete Magyarországnak visszaállítatik, egyszer mindenkorra adandott összeggel, mint szabad ajánlat utjáni segélyezéssel, járul Magyarország népe az örökös tartományok népei nyomorának enyhítéséhez?

És az esetre, ha a képviselőház ez indítványt elvetve, mégis a fenjelölt osztrák államadósságból bármely részt elvállalna, alulírt képviselő, még levén győződve, hogy az általa itt előadott indokok Magyarország népe majdnem összegének érületével

ugyanazonosak, vallván az igazságot, hogy mások által tett adósságot bárki is csak önjószántából vállalhat el, és ellenkezőre törvény által sem kényszeríthetik, nyilvánítja egyuttal, hogy az osztrák államadósság elvállalásából a nemzetre s egyesekre eredhető károkért a felelősség, vagyonaikká! is, azokat fogja terhelnii a kik ezt a nemzetre reászavaznák.

Pesten, október hó 5 én 1867.

XIII.

Beszédem az osztrák államadósság bármí részének elvállalása ellen a képviselőházban 1867. Deczember 14-én (a szószékről.

T. képviselőház! Magyarországnak, szeretett hazánknak önálló államéletének és egyuttal nemzeti jóllétének megállapítása tekintetéből egyrészt, másrészt a tárgyalást alatt levő miniszteri törvényjavaslatnak önvéleményem szerint ezek kárhozatos megsemmisítésére vezető hatalma tekintetéből, midőn én is követve a jobboldal vezérszónokát, tisztán a méltányosság és a politika szempontjából fogom indokolni a ház asztalára letett indítványomat, s megtámadni a miniszteri törvényjavaslatnak, valamint alapját és kiindulási pontját, úgy politikáját is, engedjék meg, hogy hazámnak, az 1848-diki szabadságharcz alatt elhunyt egyik legjelesebb költőjének, férfi korom sokkal fiatalabb barátjának, Petőfy Sándornak e lángszavaival nyissam meg indokolásomat:

„A meddig a történet csillaga
Röpíti a multakba sugarát!
A szem, saját kezünkben mindenütt
Saját szívünkre czélzó gyilkot lát.
Ez öngyilkos kéz hányszor sujta ránk
Isten csodája! hogy még áll hazánk.“

Midőn a mai politikai működésben önkezünkben e saját szívünkre czélzó gyilkot látom, — hogy ha győz az ellenemi vélemény — legyen az hazánk szabadságának és nemzeti jóllétének azon eszköze, melyet az Isten csodája az én véleményem ellenére oda fordítson, hogy hazánknak önálló állami élete, melyért küzdtem, küzdök és küzdendek, az 1848-iki törvények által biztosított önálló állami életébe térhessen vissza. (Illyeslés a szélső baloldalon.)

Követve a t. jobboldal vezér szónokát, már én sem fogok, mint azt indítványom is mutatja, számokkal bibelölöni; mert meg

vagyok győződve, hogy a méltányosság és a politika nemcsak hazámnak és nemcsak nemzetemnek, de nemzetem koronájának s fejedelmi székének, sőt az örökös tartományoknak, ő felsége többi országai népeinek jóléte is, a miniszteri törvényjavaslat elvtését követeli.

Nem egy embernek nem is egy nemzedéknek, de századokon keresztül az osztrák uralkodóház kormányférfiainak, majd alattomosan, majd nyíltan bevallott törekvése volt az, hogy Magyarországot rabbá és koldussá kell tenni, és ezen törekvésnek a külviszonyok kedvező vagy kedvezőtlen alakulásai szerint csak utai csakis eszközei változtak; de a törekvés önmaga le hozzánkig, mindedig fel nem adatott soha. (Igaz a szélső baloldaltól)

És ha észlelve hazám történelmét át szenvedem a hon vértanuival nemzetünk hányatott sorsát, — vigaszt ad fájó lelkemnek a tudat, hogy nemzetünket a százados küzdelem — az önálló államiság megmentésében nemcsak meg nem ingatta a jog és igazság győzelmének bizalmában, de még a jelennek szenvedéseit sem fajult el az államiság élete koczkáztatásával le hozzánkig megváltani. Azonban nem tagadhatom meg azon történelmi tényt miszerint nemzetem jobbainak lelkületében mély gyökeret vert azon gondolat, hogy Magyarország állami élete és nemzeti jóléte jogilag és tényleg biztosítva nem lesz mindaddig, míg a fonák kormányzati és végelszégyenyítési rendszer Ausztriának végelgyengülését, hogy ne mondjam végpusztulását vonva maga után, az engedékenység perczei is be fognak következni.

Nincs szándékomban feleleveníteni azon politikai vitát, melyet két év óta folytatunk, és melynek következése lön, hogy az önálló, ezelőtt önálló Magyarország beillesztetett az osztrák birodalomba.

Azonban közvetve ezen tárgyalásnál is megtámadom ezen politikát. És eleve kénytelen vagyok nyilvánítni azt, miszerint ez volt alapczélzata az osztrák uralkodóház rabbá tételi kísérletének.

Meglön! az 1867-ki XII-ik törvényczikkben felmutathatja a jelen kormány és az országgyűlés jelen többsége, a jelennek és az utókornak fényes eredményként fáradozásainak azon diadalát, hogy hazámnak 1827, 1790 és 1848. törvények szerint kizárólag egyedül saját országgyűlése általi vér és vagyonrólí rendelkezését átszolgáltatta más, tartományokkal közös intézkedésnek. (Igaz, a szélső baloldalon) Felmutathatja e politikának még fényesebb eredménye gyanánt fáradozásának ama diadalát, hogy

Magyarországnak minden királyai esküjével, szentesített törvényeinkkel biztosított önálló államiságát beillesztette az osztrák birodalomba.

Valóban fényes eredmény (gr. Mikó Imre miniszter: „megvagyunk vele elégedve“) dicsteljes eredmény volna ez uraim, hogy ha ez volna azon törekvés, melyet a Mohácsi vész óta a hazának minden jobbjai maguknak kitűztek. Ha ez volna azon törekvés, melyet a bécsi és linczi békekötések, és melyet az 1848-diki dicsteljes önvédelmi harcz megpecsételtek.

De én, Isten és ember, nemzetem és a világ előtt ezen törekvést ellenkezővé vallom nemzetem ezredéves életével! ellenkezővé vallom a mohácsi vész óta alkotmányunkért küzdött martírok törekvésével, érzületével; és ellenkezővé vallom, mint már említém hazánk önállását biztosított törvényeinkkel.

És a ki azt mondaná, hogy az 1867-ki 12-ik törvénycikk által, hazám önállamiságából és annak biztosítókaiból feladva nincs, az rajonghat ön agyrémeiben és azt követelheti is és hiheti, de reményelem csakis önmaga hiszi, mikép ő egyedül van hivatva a haza megmentésére, (ellenmondás a közepen) de azt, hogy mikép értették eleink egész le hozzánkig. az önálló államiság fentartását, azt aligha érti.

Temetkezés ez uraim, (élénk ellenmondás az egész jobboldalon, helyeslés a szélső baloldalon) az önálló állami életnek azon temetkezése, melyért pedig nemzetünk által szentekként imádatnak századokon keresztül ezen önállamiság fentartására az alkotmányos szabadságért elhullot e hazának minden gyermekei.

Fénytelen eredmény, dicstelen diadal ez uraim! midőn egy szokásaira, jellemére, természetére ellenkező állam, habár fele részbeniséggel is beleolvasztatik egy másik államba.

Visszaesés uraim! reactio! Nem én mondom, a jelen jobb oldal legjelesebb szónokainak egyike Somssich Pál t. képv. társam is ezt mondja, 1851-ben az angol forradalomról irt értekezésének 145-ik lapján így fejezvé ki magát: „E hon ezer év óta alkotmányos kormányzat mellett, mint önálló státus saját nemzeti életet élt. Ezen alkotmányos nemzeti érzet nem fogyott, de növekedett; s még tévedéseiben is roppant erőt fejtett ki. Kétkedik e a legegyszerűbb magyar ember azon, hogy minden lépés, mely ezen százados átlapotnak megdöntésére irányoztatik: reactio? reactio a szó oly értelmében. minőben azt Guizot veszi, s melyről azt mondja, hogy veszedelmes ellensége a forradalmak után alakulni kezdő rendnek.“

Kérdem már most a t. kormányt és a t. ház többségét: azon önálló státus élete-e Magyarországnak ez a jeleni, melyet élt? Önálló státus élet-e azon soha nem ismert jelenlegi delegatiós. paritásos, közösügyes élet, az ezer évig itt élt statusélet ellenében? (Derültség jobbról. Helyeslés balról.) Élte e Magyarország valaha ezen paritásos, delegatiós státus életet?

Ha élte, akkor önök e törekvése nem reactió. De ha élte annak ellenkezőjét, élte azon önálló állami életet, melynek megvédésére a bécsi és linzi béke köttetett, melyért Bocskai és Bethlen küzdöttek, élte azon önálló állami életet, melynek megvédéseért vérzett maga a nemzet 1848-ban: akkor ezen jobboldal legjelesebb szónoka mondotta ki, hogy az ezzel ellenkező paritásos delegatiós törekvés reactio, és a forradalmak után alakulni szokott rend legveszedetemesebb ellensége.

És miként igaz az, t. képviselők! hogy a következetesség még a külön pártbelieknél is kivívja előbb-utóbb az elismerést: ugy igaz az is, hogy az önmagukkal ellenkezések mindig megbüntetik magukat. — Mert ime, észzelvén a felől, miért lehet tehát az, hogy midőn az 1827-ki és 1848-ki törvényekkel biztosított vér, vagyon és kereskedelem feletti kizárólagos országgyűlési rendelkezés átadatik más tartományokkai közös intézkedésnek, mégis fényes eredményről beszélhessenek? Ennek magyarázatát ismét Somssich Pál köpv. társam idézett munkájában a 133-ik lapon leltem meg, midőn azt mondja:

„A társadalomnak nagyszerű megrázkódtatása alatt az emberek néha egy általános, határtalan és botrányos ambiciónak lázába esnek. Elhítetik magokkal, hogy joguk és hatalmuk van, minden felett rendelkezni s ingök szerint változtatni a világot.“

Uraim! botrányos és határtalan ambiciónál valóban nem is nevezhetem egyőbnek, föláldozni az 1827. és 1848 iki törvények által biztosított kizárólagos országgyűlési rendelkezési jogot és akkor fényes eredményről beszélni be a világba! (Zaj, helyeslés.) És csak is az magyarázhatja meg nekem, miként azért — merészkedtek beilleszteni az eddig önálló, független Magyarországot az osztrák birodalomba, mert elhítotték magokkal, hogy joguk és hatalmuk van minden felett rendelkezni és inyök szerint változtatni a világot. (Zaj.)

És ime képviselők! itt állunk most az osztrák kormányférfiaknak második, hazánkat koldussá tenni czélzó kísérleténél.

Tévedne ki azt hinné, hogy midőn indítványommal határozot t

támadást intézok a kormány és a ház többségének politikája ellen, nem ismerném helyzetem nehézségét.

Tudtam és tudom, hogy minden képv. házban a többség a hatalom; s legyen az, mit elrendelt, meggyőződése szerint áldásos, de legyen az bár meggyőződése ellenére, de mégis áldástalan, reá szavazza, hogy ez a hazát áldással árasztja el.

Méginkább tudom, hogy a többségből alakult parlamenti kormánynak annál inkább önmaga iránti kötelessége elhítenni a világgal azt, hogy a nemzet boldogságára általa választott eszközök egyuttal oly eszközök, a melyek szinte a boldogságot segítik elő, ha mindjárt azon boldogság elérése végett választott eszközök alatt, a nép lelke sirna is a nyomasztó teher miatt fájdalomában.

Tudva mindezeket midőn egyedül önkeblem sugalta indítványomra nézve még e házban csekély számu elvokonaim részről támogatást is csak úgy remélhettem; meg lehetnek minden esetre győződve a t. képviselők arról, mikép szivemben mélyen meg kellett győződve lennem ügyem igazságáról! és meggyőződve még arról is, mikép ez ügyben az 1848-ik törvényeknek helyreállítására nézve e képviselőház ellenében is nemzetem nagy összege által gyámelitatom.

Es előadva most e véleményemet mielőtt azt indokolnám, kénytelen vagyok átlérni némely t. képviselők által előadott vélelmekre, melyek részint önindokolásomat támadják, részint pedig, vélelmemként a miniszteri törvényjavaslatot nem helyesen indokolják.

T. Kemény Gábor képv. ur az első, ki szives volt engem figyelmeztetni, hogy indítványom nem lehet egyéb, népszerűség hajhászatnál, de vélelmemet tűri a ház és nevetéssel fogadta, s azt is mondja miként az, hogy én az államadosságokhoz e szót „osztrák“ is hozzá tevém, ez csak szójáték lehet. Én azt hiszem, hogy t. képv. társam ebbeli mondataira nem felelhetek mást, mint azt, hogy viszont én is azt hiszem, hogy fentebbi mondatait csak szójátékképen kívánta használni, mert nem teszem fel egyetlenegy parlamentről is, hogy a haza ily nevezetes kérdésében úgy volna meggyőződve, hogy a ki a többség ellenében indítványt ad be, és pedig ha az bár minél inkább kisebbségben azt a háznak csak tűrni lehet, és nevetéssel fogadni; sőt azt hiszem annál inkább követeli a ház méltósága és jogérzete a megfontolást, mert a ki tűr az jogot nem ismer, a képv. ház pedig bizonyára minden képviselő jogául tekinti azt a mit én tettem.

És én nem is kívánom meggyőzni, a tisztelt képviselő urat, ön magam a felől ha valjon helyes-e azon szó osztrák, és helyes-e az én véleményem. Megfogja nekem engedni t. Pest Lipótváros érdemes képviselője b. Kemény Zsigmond, hogy igaz régen 1848-ban általa szabatosan röviden és igen jelesen előadott e négy kis tételkéjével, reményem meggyőzhető b. Kemény Gábor urat, mert a jobb oldal mostani véleményét kifejező lapjának főszerkesztője teljesen képviselő akkor azt, a mit én most ohajtok. (Halljuk! Halljuk!).

B. Kemény Zsigmond Pest Lipótvárosa általán. igen tiszt. képviselője 1848-ban a „Pesti Hirlapban“ az osztrák államadóság elvállalása ellen következőleg irt: „Hogyan vállalhatná el Magyarország az Ausztriai (b. Kemény Gábor felé szolva „tehát osztrák“) státus adósságok bármely csekély részét?

A magyar törvényhozás megbízásából, történt-e ezen adósságok felvétele? (Tetszés.)

Vagy Magyarországi beruházásokra fordítottak-e azon adósságok? (balról élénken nyilvánuló tetszés.)

Avagy talán azért kellene nyakunkba venni az¹ elviselhetlen terhet? mert bizonyos financiai istentelen pénzügyi operációk által (Nagy tetszés a baloldalon taps; általános derűtség) tulterhelték az örökös tartományokat?“ (tetszés; az általános derűtség tartósabb.)

Ezek után b. Kemény Gábor képviselő társamat egyébbel nem kívánom meggyőzni. Azonban ha az általam igen t. képviselőtársunk, a kinek majd 20 év előtti iratára most hivatkoztam, s mire nézve enmagam is megismerem, hogy ő ezt azon indokból mert a politikát az exigentiák tudományának tartja, meg is támadhatja; és ha majd netalán lapjában, mint remélem, azt azelőtti állításai ellenében érveket kívánna felhozni, engedje meg azon reményemet, legalább itt e helyen kifejeznem, hogy én jól tudom, hogy az országok nagy nevezetes lapjai, miként Angolhonban a „Times“ is, nevezetesen változnak, a közvélemény oáltozása szerint; engedje ismételve kifejezhető azon meggyőződésemet, hogy nem mondom egy pár hó, de egy pár év múlva ő is e szerint azon elvek mellett fog ismét állást foglalni, melyek mellett ma én harcolok. (B. Kemény Zsigmond közbeszól: Az meglehet. Taps az egész baloldalon. Általános derűtség.)

A második érdemes szónok a jobb oldalon Kautz Gyula Győrvárosa t. képv. bocsássa meg nekem, hogy szabatos és jeles előadása iránt, de melyeket en, engedje meg. mind culturai, mind

közzgazdászati tekintetben a sophismák tömegének vagyok kénytelen tekinteni, néhány észrevételemet előadhassam. Azt mondá a t. képviselő ur az államadósságokban azért is kell részesülni, mert Magyarország területi épsége is megmentetett azon adósságok által.

No már engedje meg nekem a t. képv. ur én is ismerem az 1848-dik év előtt történt osztrák államadósságok tömegét: Lehet, hogy egy rész van abban, mely Magyarország területi épségére is fordított, de itt nem kell hivatkoznom, ugy hiszem, másra mint Komárom városának igen t. képviselője Ghyezy Kálmán t. barátom, ha szabad ugy mondanom előadására, miként azokat Magyarország ugy hiszem bőven vissza szolgálta. És ha szabad hozzá valamit tennem, legyen szabad emlékeztetnem Mária Theresia korára, a mikor ugy hiszem Magyarországra mind azt, a mit le hozzánkig állami területünk fenntartására tettek, ha tettek százszorosán visszaszolgáltatta; mert az nem pusztá állítás, hogy az alkotmányos önálló életében erős — és így küzdött Magyarország, nemcsak Magyarországot, de az osztrák örökös tartományokat is majdnem egész Európának fegyveres hatalma ellen biztosította. — S engedje meg nekem, hogy hivatkozzam most már az 1848 óta keletkezett irtózatoss elviselhetlen terhek tömegére, a melyet ép ugy hazánk mint az örökös tartományokra nézve sajnálatossnak, nemzetellenesnek, s országunk területi épsége fentartása elleninek, alkotmánya megtámadása s megsemmisítése tekintetében felhasználtnak ezuttal felhozni el nem mulaszthatok.

Mondá továbbá, hogy a nemzet lovagiassága követeli, hogy ígérétét teljesitse. Szabad legyen idevonatkozva minden e részbeni állításokat még önmagának az általam is felette t. jobb oldal vezérszónokának mai állítását is az 1861-ki felirat s az 1867-ki 12. t. czre visszavezetnem. Méltóztassanak megnézni az 1861-ki feliratot, van-e ott szó e szóról „államadósság“ ott egyetlen szó sem volt e szóról, ott szó van a terhek elvállalásának egy részéről. (Derültség a jobboldalon) rá fogok jönni a terhek elvállalására is; ennek megérintésével most csak azt constatírozom, hogy ez így van! a mint én mondom, s amit önök összes szavaik s véleményeik által szóról-szóra meg nem birnak czáfolni mindaddig, a mig állításom ellenkezőjét bebizonyítani nem képesek.

Az 1867. 12. t. cikkben s az 1865-iki feliratban van igen is ígérét, de feltételekhez kötött ígérct, s erre nézve később fogom nyilvánítani véleményemet, de csak annyit már is jelez-

hetek mint tényt, hogy jelen álláspontom csakis az ígérethez kötött feltételeknek következetes fentartására vonatkozik.

És most azok ellenében a mik itt elmondattak, hogy minő nagy jótéteményben fog részesülni az ország, mind szellemi, mind anyagi tekintetben, ha Ausztria kimentetik veszélyéből. Az én nézetem szerint t. képv. társam Kautz Gyula önmaga szétfoszlatta mind az ily illúziókat, midőn azt mondá „*mentsük meg szövetségünket a végpusztulástól.*“

Én ugy hiszem ez ellen nem lehet indokolni azt, hogyha volna is valaki, aki nem akarna ő felsége örökös tartománya népeinek terhén segíteni, mert az én sem vagyok, ha volna is valaki, akkor is azt mondhatná: hát hiszen aki végpusztulásban van, miként menthetem meg a nyomortól, mikor én magam is azon nyomorban szenvedek, s miként menthetem meg miután a központi bizottság előadója maga is azt mondja hogy a kiegyezkedett felek együtt sem képesek elviselni a terheket s csak arra alapítja, hogy egyik és másik fél könnyebben türi. (Derültség a baloldalon. Halljuk!) el nem képzelhetem.

Ezek után szabad legyen Pulszky képviselőtársam (Pulszky felkiált: szabad) mondataira térnem át Annyival inkább megfogja nekem engedni a t. képviselőház azon bókot hogy fiatalabb korunkban együtt észleltük hazánk szeretetét, s ha utaink, kiindulási pontjaink eltérnek is most, és így egymás ellenében, megengedvén azt, hogy ő is hazánk boldogítását tűzvén czélul, midőn véleményét mégis megtámadom, hogy én is, ugyan azon állapotra vágyom, hogy hazám és nemzetem boldog legyen.

Azt mondá egy szóvirággal élve, és szabadjon nekem ezt ellene fordítanom, azért is mert azt hiszem, hogy javamra üt ki — azt mondá, hogy az árviz ellen, midőn az már közelünkben van, nem ekkor kell csatornákról gondoskodni. Igaza van! mert ekkor — gátokról kell gondoskodni, s e gátokat szabják meg a magyar nemzet jóllétét megsemmisíteni törekvő árviz ellen az 1723, 1790, 1827, 1848-iki törvények. Csináltak volna önök képviselők, s ön tisztelt képviselő ur gátokat az árviz előtt, s nem kellett volna megnyitni, hanem erősbiteni, mert az árvizen, melyet csatornákon lebocsátani nem lehet, most már csakugyan segíteni önök sem fognak.

És ezek után azon állítást, hogy 1848-ban e Magyarország szabad népe, nem más szabad néppel egyezkedett, később összevont eszmékben adván elő, engedjék meg átmenni azon

tételekre, a melyeket Cobden a nagy békebarát mondott. Osztom mindazokat, de én azt hiszem, hogy téved azon vélelem, hogy jaj volna a népeknek, ha az absolutismus jól tudna gazdálkodni, mert ha az absolutismus nem emészténé fel a népeknek ^{vagy} vagyonát az absolutismus nem lehetne uralom; mert a népek alkotmányos jóllétét szellemi és anyagi jóllét hozza meg, — a szellemi kivivja az anyagit, de viszont az anyagi jóllét előbb-utóbb következteti, követeli azt, és ki is vivja, hogy az anyagi érdekek az absolutismus által el ne pazaroltassanak.

Azt mondá tisztelt barátom: azt kérdék hol itt a szabadság? — valószínűleg én is kérdém, mert megismerem, hogy véralkatom tüzesebb szokszor, (derültség, felkiáltások igaz!) mintsem hogy fellelkesültebb indulatomon, — melyet önök kegyes engedékenysége szerint is roszra fordítani nem kívánok — sokszor nem bírok uralkodni; engedje meg tehát a tisztelt képviselő ur, hogy felhozott állításait visszautasítsam ellenkezőre, s azon mondatára: ott van a szabadság, a hol a nép választja képviselőit, a hol egyedül Magyarország országgyűlése intézi el Magyarország ügyeit, mert az 1827-iki és 1848 ki törvények ellenére több, az államiság biztosítékai, delegatiók által intéztetnek el, nem az országgyűlés által. Tehát nincs meg az a szabadság, melyet a nép képviselői választása által minden alkotmányos országban gyakorol. (Ellenmondás jobbról. Helyeslés balról.)

Ott van a szabadság, mondá továbbá, a hol a vélemény szabadon nyilvánulhat, tökéletesen osztom ezen elvet, de itt nincs e szabadság! nincs itt, a hol a tettelegesség terére kilépés nélkül Eger és Abony városok nem nyilatkozhatnak úgy, mint nyilatkoznának szívök szerint; (Szélső baloldalon: igaz!) tehát itt nincs meg a véleménynek szabadon nyilváníthatása.

Ott van a szabadság, mondá tovább, a hol a municipiumok szabadon működhetnek; — és én azt mondom, itt nincs meg e szabadság! Mert a municipiumok, ime ott van Hevesmegye példája, még a törvény korlátai közt sem intézkedhetnek. Itt nincs az a szabadság! mely szerint az 1848-ki törvények ótalma alatt a municipiumok intézkedhetnének; mert 48-diki törvények által teljesen kárhoztatott és egyedül csak a parlamentaris kormány által gyakorolható végrehajtási hatalom, törvényen kívül a királyi teljhatalomnak adaték át Hevesre nézve.

Azt mondja tovább, ott van a szabadság, a hol mindenki törvényes bírója által ítélthetik csak el. Itt nincs ez a szabadság! mert van, ha egyétlen egy; ott van Kossuth Lajos (balol-

dalról éljenzés; jobbról zaj), ki törvényes birái elé nem hivatva a belügyminiszter rendelete által szándékolttott notoriussá jeleztetni, a nélkül, hogy törvényes birái elébe állittassék. (Balról fölkiáltások: Igaz! úgy van, jobbról ellenmondás, Zaj.) Elfogadom azonban Pulszky képviselő társamnak utolsó tételének egyik részét és ez a szabadság biztosítéka, s hogy ott van a szabadság, hol ezt a nemzet jelleme biztosítja. Elfogadom ez állítását, mert az alkotmányosság biztosítéka fölfogásom szerint is nem a rendes és nagy hadsereg. Nézzék önök Amerikát! a szabadságnak tengerentuli hazáját, nézzék Éjszak-Amerika egyesültállamai szabadság honának példáját! Washingtonra hivatkozom, azon hadseregre, melyet Washington vezérelt. Azon hadsereg a kivivott szabadságharc után arra akarta kényszeríteni önmagát Washingtont és csakis férfias. magas jelleme volt az, a mely nem engedvén hadserege által fejére tenni a koronát, biztosítja ama nagy nemzetnek jelenét és jövőjét.

Ezt elfogadva bocsásson meg a tisztelt képviselő ur, hogy mellőzzem azon tételét, mikor hivatkozott arra, hogy az alkotmány biztosítékát a fejedelmek ígéretei is képezik, én nem kívánok egyes fejedelemre hivatkozni (jobbboldalon derültség) tanácsosabbnak tartom általánosságban mondani a t. hogy a fejedelmek ígérete nem biztosítéka az alkotmányos szabadságnak; kötelességem állítani ezt! mert az egész világ történelme és ön hazánk szomorú tapasztalatai is ezt bizonyítják. Nézzék önök csak is felmutatom, nem mondandom el (felmutat szoló képviselő egy összeirt papírvet) de felmutatom, mert ez kivonata hazám nevezetesb történetének a mohácsi vésztől — tehát mondom, hogy 1526 től egész 1790-ig — nem volt egyetlen egy fejedelem se, a ki lehet, hogy ezt az osztrák kormányférfiak okozák, ígéretét alkotmányunk fentartására nézve beváltá; hivatkozom e részben a jobb oldal vezér szónokára, a ki önmaga mondotta ma, egyetlen egy országgyűlés sincs 1790-ig, mely azon ne kezdette volna működését, hogy a törvény megsértetett.

Én nem vádolom a fejedelmet. de a körülmények és a kormányzó férfiak működései a vádak, és úgy a történelem mint a mi ön tapasztalataink azt bizonyítják hogy a fejedelmek ígéretei nem biztosítékai a nemzeti hatalom és az alkotmányos szabadságnak.

Elfogadom biztosítéknak a nemzetek jellemét, elfogadom. Azonban bocsásson meg önök nekem, midőn a nemzetnek értelmesítésére aligha filléreket rakhatnak csak le; pedig a nemzetnek értelmesítése nélkül a nép önmaga, én is ezt mondom,

nem értheti, mi az alkotmányosság jótékonyága, és azt sem értheti meg, miképen kell megvédeni az alkotmányt, és mellé még az ország anyagi jóléte megsemmisülésének azon örvénye felé terletetik, mely most készülöben van; ekkor nem lebet hivatkozniok hogy a nemzeti jellem az alkotmánáros szabadságot biztosíthatná. En hivatkozom önökre! hogy hazám ezen mostani alkotmányos szabadsága, a melyet önök most inauguralni akarnak, határozzák el önmaguk, vajjon ez is a nemzet jelleme által biztosítható-e?

Szabad legyen mindezek után t. miniszterelnök ur tegnap előadott néhány észrevételeire ellenészrevételeimet megtenni.

Azt volt ó szives mondani, „miután a „Magyar Ujság“-ot, annak jogi alapját és érveit tekintve, erkölcsileg szegénynek tartom,“ tehát főleg a „Magyar Ujság“ ot és annak a szélső baloldali politikáját roszaolja. Bocsásson meg a t. miniszterelnök ur, hogy én, a ki szinte azon jogi alapon ohajtok állani, t. i. a persónális unio mellett, az önálló Magyarország jogalapján, a melyet nekünk 1723-tól fogva 1848-ig legtöbb törvényeink biztosítottak; megfogja engedni nekem a t. miniszterelnök ur, ha — nem mondom, hogy 65-ben, pedig még 65 iki beszédében is találni nyomát, de egész határozottan állítom, hogy ő önmaga a miniszterelnök ur is e jogalapon állt 1861 ben, és ezen állt az egész országgyűlés; tehát — ha ez erkölcsi szegénység, akkor bocsásanak meg nekünk, ha mi ugyan azon alapon állunk, melyen a „Magyar Ujság,“ és ha ez mégis erkölcsi szegénység, akkor ne vessék szemünkre azt, a mit önök maguk is követek; ha pedig azon törvények által biztosított országos önállásunk a 67-iki 12-ik tör. cikk, szerint nincs meg többé, — miként ezt mi vélelmezzük, alkotmányosan küzdünk ellenében, miniszter elnök ur pedig küzd mellettök, ha e küzdelem, uraim, lelki gazdagság, nem irigyenljük ezt a t. miniszter elnök urtól.

Mondá a t. miniszter elnök ur, hogy a reactio felülteti a „Magyar Ujság“ érdemes szerkesztőjét, En ohajtom, hogy fel ne ültesse, de viszont megvagyok ugyan győződve a t. miniszter elnök urról, hogy hazzámat bizonyára boldogítani óhajtja, engem azonban, bocsássanak meg önök, ha tegnapi nyilatkozatai, habár osztom azt, hogy ő azokat valóknak véli, engem nem nyugtathatnak meg; nem azért, mert hiszen 48-ban is, nem fogja senki tagadhatni, a haza martirjának Bathányi Lajosnak jóakarataról is megvöltünk győződve s még is ő sem tudta, hogy van-e reactió és mégis ő ellenében, fel lett az hazánk alkotmányos szabadsága ellen használva. És engedjék meg önök ószinte óhajtásom ki-

mondását, adja a mindenható, hogy ezen miniszteriumot, és a t. miniszter urat ép oly kevésbé iltesse fel a reactio, mint én osztom azon meggyőződést, hogy a „Magyar Ujság“ szerkesztőjét nem fogja az felültetni, (helyeslés a szélső balon.)

Meg fog nekem még bocsátani a tisztelt miniszter elnök ur, hogy felfogjam Amerikára hivatkozását; és fel azért, mert noha én a pénzügy részletes tárgyalásában belcavatkozni nem fogok, — de azon okot, melyet Amerikára nézve hozott fel, kötelességemnek tartom megtámadni. Kötelességemnek tartom pedig megtámadni:

Először azon tételét, mintha a nagy és szabad Amerikának egyesülete és kormánya leigázta volna a déli államokat. (Zaj. Ellenmondás.) Uraim! meglehet, hogy rosszul olvastam kinyomott szavait a t. miniszterelnök urnak és rosszul jegyeztem fel, de így jegyeztem föl, és így nyomtatott ki, hogy folytonosan kényszeríti Amerikának déli részét, hogy azon költséget fizesse, melylyel leigáztatott. (Andrássy közbeszól: Legyőzte.) Elfogadom e helyreigazítást és óhajtottam is ezt; mert azt hiszem, hogy hazánk és hazám kormányának oly virágzó caltus-államnak, mint a minő az amerikai egyesült állam, ilyen mind alkotmány tekintetében, mind az állami és egyéni szabadságban tökéletes állam, és annak kormánya ellenét en ily szót soha sem kell használni; elfogadom tehát, hogy legyőzetett, — de nem fogadom el, hogy leigáztatását elfogadhatnám. (Derültség, kacaj.) Uraim, ne nevéssék azt! hogy elfogadom a helyreigazítást, mert egy oly nagy állam ellenében használni e szót, az sem Magyarországnak sem kormányának tekintélyére vagy befolyására nem fogna javunkra szolgálni. (Helyeslés a balon) és ime — azért fogadom el, a közigazítást hogy legyőzetett.

De nem fogadom el az okoskodást, melyet a miniszter ur abból önhazámra nézve levont. Mert azt állitom, nem ismeri Amerikának helyzetét, nem Európa polgárisulásának követelményeit, ki azon helyzetet ne tudná, mikép a dél épen azért támadt fel az összes északi, az összes állami kormányzat elleneben, mert a kormány a létezett törvényeket akarta fentartani, a dél pedig (Pulszky közbekiált: principalis) a mint Pulszky F. képviselő társam bizonyosan fogja tudni, feltámadt, Európa némely hatalmainak is közbejött, sőt insinuatiója folytán mely utóbb a mexikói ügyekbe való beavatkozást is okozta. A déli államok uraim, tehát a törvények ellen támadtak fel s midőn Északamerika ezt megtörni köteles volt, megakartá törni egyuttal azon európai hatalmak-

nak az önkényszerű absolutizmusra a szabadságot előlő imperializmusra irányzott kárhuzatos törekvéseit is. (Helyeslés a szélső baloldalon.)

Szabad legyen ezek után átmennem Deák Fer. t. képviselő társam némi állítására. Azt mondja ő, politikai okok azok, melyek őt a törvényjavaslat elfogadására készítetik; kijelentvén — hogy később egy csomagban válaszolandók politikai észrevételeire — átmegegyek első okára, hogy a *pragmatica sanctio* célja eléressék, mert hiszi, hogy nincs senki, ki azt felbontani akarná mert az alapszerződés, Nincs itt szó felbontási akaratról, arra azonban, hogy ez minő alapszerződés, meg kell jegyeznem, hogy én már a közösügyi vita folyama alatt legbensőbb meggyőződésem szerint kifejeztem, hogy abban tisztán csak Magyarország régibb törvényeinek biztosításáról és az örökösületnek módoztatáról van szó.

Igy értelmezvén e törvényt egyszersmind kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy nincs oly törvény, melyet egy országnak képviselőháza fejedelmével együtt közösen, úgy mint a törvény rendeli, meg ne változtathatna, ha a nemzet és fejedelem akarják, és jóllétök azt követeli.

Második oka, azt mondja, a pénzhatalom, mert az ezreket sért, és ezrek szövetkeznének ellentünk, és felhozza erre Belgium és Holland példáját. E tekintetben szabad legyen itt felelnem azon képviselők okaira, is kik Angliát és Franciaországot felhozták. — Csodálom, hogy Belgium és Holland példáját felhozzák. — Hiszen e példák ép ellenökben és mellettem szólanak; hiszen Belgium elszakadt az országtól, a mely államnak tagja volt, és azért önállóságáért bizonyára fizethetett. Nálunk azonban ellenkező az eset, itt Magyarország jogilag nem volt tagja azon államnak, melybe most beillesztették, és most már azért hogy most beillesztették, még elviselhetlen terheket is viseljen? Azért uraim Belgium példájára nekem igen, de önöknek hivatkozni nem lehet.

Angliát és Franciaországot hagyják ki önök hivatkozásaikból! mert Anglia s Franciaországban bekövetkezett az önállamiságnak mind gazdasági, mind ipar tekintetében felvirágzása is.

Hogy Anglia oly nagygyá, vagyonossá lett, azt nem tagadják meg önök, ez Cromwel műve; (Jobb oldalról, egy hang: „Nem egy ember műve, egy nemzeté!) s a ki még Franciaországnak a pénzhataimánál fogva Mexikóba történt beavatkozására hivatkozik! valóban uraim majdnem lehetetlen elképzelnem,

hogy mikép lehet ilyet felhozni, a mely ép az ellenkező következtetést vonta maga után, mert a pénzhatalom miatt beavatkozás más nemzetnek leigázására Európaszerte vallott kudarczczal volt kénytelen Európa államai egyik legnevezetesebb katonai hatalma visszalépni. (Szélső balon helyeslés.)

Ezután igen t. Deák Ferencz képv. ur csak is azon nyilatkozatára vagyok bátor előadni véleményemet a melyben ő előhozta, hogy 1865-ben a szerint választattak meg a képviselők, amint 1861-ben nyilatkoztak és hogy 1861-ben az államadósságok ellenében egyetlen egy szó nem emelkedett.

Elfogadom a feltételt, hogy a 1861-iki felirat következtében választattak meg, de tagadom, következtetését; hogy ezen 1861-ki felirat életet nyert a képviselőházban; és elfogadom azt, hogy 1861-ben egyetlen egy szó nem emelkedett az ellen, hogy hazánk önálló állami függetlenségének feltétele mellett kész, mint szabad nemzet szabad nemzettel egyesülni; de állítom, hogy 1866-ben ott vannak módosítványaink; a melyekben az államadósságok elfogadása ellenében már akkor nyilatkoztunk.

Hivatkozom a képviselő háznak akkori több izbeni naplójára, midőn én a hányszor alkalmam volt, én s elvtársaim közül mindenkor felszólaltunk az államadósságban részvét ellen, és hivatkozom e háznak igen tisztelt érdemes tagjaira akik felszólalva nyilatkoztak és közbeszóltak. „Ki az, ki elfogadta, azt? Tessék elolvasni a naplót.

És miután én a multban is mint most az államadósságok elfogadása ellen következetesen és folytonosan nyilatkoztam. Miután ez osztrák államadósságok eddigelé általában e házban tárgyalva nem voltak, most ime képviselők reá jövők arra, hogy nem okadatlan nemfizetési viszketeg az, mely engem attól visszatart, attól, hogy az osztrák államadósságból hármit vállaljak; de visszatart tőle, — mind az 1861-iki feliratban kifejezeteknek, mind az 1867. 12-ik törv. czikk feltételeinek következetes teljesítésének kívánalma.

Én, tisztelt ház, mikép mindenkor ugy most is nyilvánítom azt, hogy én azon feltételek alatt, melyek az 1867-iki 12. t. cz. föltételeinek megtartása mellett is, a mit a nemzet elbir, mint szabad nemzet szabad nemzettel egyezkedésre lépek. Hajlandónak nyilatkoztam mindig, és most is hajlandónak nyilatkozom, hogy tekintve nemcsak hazám népének nyomoru helyzetét, de tekintve a kor követelésének igényeit is, akkor, a midőn itt is a teljes alkotmányosság, a mit most nem látok, és ott

is, ő felsége többi országaiban a történeti jogokon alapult teljes alkoimányosság valóvá lesz, kész vagyok mint szabad nemzet szabad nemzettel egyezkedni; és mivel őseinktől öröklött önálló állami élünk nekem is oly drága kincs, hogy nincs oly anyagi áldozat, melyet mig megbirni képes e nemzet. hogy azt megadni ne volnék hajlandó, egyszer mindenkorra eddigi elveink szerint következetesen csakis segélyezés útján, de hajlandó vagyok azt megadni. De ezen feltételek teljesítése nélkül részemről nemzetem elleni bűnnek tartanám bármit ajánlani.

Felhozzák ellene! és ma is felhozta a jobboldal érdemes vezérszónoka, hogy igen de az örökös tartományok is alkotmánynyal ajándékoztattak meg, ezért kell Magyarország állami jogaiból is földadni bizonyos részt. Megtámadom ezen tételt s azt hiszem e tan megállhatóságát egyetlenegy állambölcs sem fogja bebizonyítani, és nem azért, mert oly országokban, melyek hivatvák szokásaik, természetük, jellemük és nemzetiiségük által egy nagy államiságba. alakulni, ott igenis van annak helye, de Magyarországbán, a hol természetük, szokásaik, jellemükre nézve nemcsak ellentétes, de sokszor ellenkező érdekeik is vannak, az ily országok összekötése és nem is conjugatiója, de subjugatiója volna oly egyesítés, mely az egyik fél függetlenségét csak azért tartaná feláldozandónak és azért venné el, hogy azt itt is, ott is a katonai teljhatalomnak adván át a tulsulyt sem az egyik, sem a másik állam nem gyakorolhatná: de gyakorolná igen is az egyik állam katonai hatalmával a másik felett, és mindkét állam katonai teljhatalmával mindkét állam felett, a katonai teljhatalommal felruházott korlátlan fejedelmi hatalom.

Nem is volna ez tanácsos Magyarországra, mert ha Magyarországnak nem volnának is meg 3 százados tapasztalatai, ha nem tudná is azt, hogy diplomatiái jogainak elvesztése, egy oly politikai degradatio a mely kizárja őt Európa népesaládai közt őt megillető helyéről, azt mindenesetre tudná, hogy elzárja őt minden, függetlenséget megillető azon lehetségtől, miként önjavára és tetszése szerint rendelkezzeék. Azt tudná hogy ez által feledné azon, a társadalmakra ellenállhatlanul ható belcrőt, a mely minden életképes nemzetet önállamiságára utal; nem venné számba a haladó kornak következetes igényeit és az ellenállhatlan európai polgárosulást.

Az oszták államadósság t. ház, oly óriási teher, melyet

mint említém a központi bizottság előadója szerint, Magyarország és az örökös tartományok együtt sem bírhatják el,

Én uraim azt vártam volna, hogy amidőn az osztrák császár örökös tartományait alkotmánnyal ajándékozta meg, azon országok alkotmányos képvisellete akkor midőn először összejött; számba véve azt, hogy ezen terhek óriásiak, hogy sem ő felsége örökös tartományainak népei, és még ha Magyarország népei hozzájárulnak is együtt sem képesek elviselni — vártam volna, hogy az örökös tartományok azon első alkotmányos képv. háza mondotta volna ki azt, miként az absolut kormány által ő felsége többi országainak népeire fölvett teherért a kötelezettséget el nem vállalja.

De ha ez nem történt az e a következés, hogy ezen országgyűlés most elvállalja azon teher bármely részét, azon teherét a melyről tudja, határozottan tudja, hogy deficitek nélkül azt nem képes fedezni?

Az e kötelessége ez országgyűlésnek, hogy Magyarországnak nem csak lovagiassága, de becsülete is kockáztassék és compromittáltatnék? És kockáztatnék az Uraim mert a fizetési képtelenség előbb-utóbb oda fogja vinni, ha nem a jelen, de az utókort, hogy követni fogja mostani baloldal által ajánlott módot, hihetően a tőke leszállításával inkább, semhogy a népnek véres verejtékkel szerzett vagyona örökre odaveszem!

T. képviselő társam Trefort Ágoston (Zaj: halljuk! Elnök csengét a szónok az elnök felé fordulva beszédét megszakítja.)

Elnök: T. képv. ház! Miután a képv. ház. ffigyelme nagyon igénybe vétetik, de különben szónok ur is ohajtja, 10 perczre az ülést felfüggesztem. (Helyeslés.) Tíz percznyi szünet után Madarász folytatja.

T. képviselő ház! Trefort képviselő társam (Trefort felkiált: itt vagyok) (nagyon örülök rajta.) A mult ülések egyikén igen helyesen jegyezte meg azt, hogy dolgozzunk s ne ábrándozzunk. Azt hiszem uraim, hozzá tehetem Kaucz Gyula képv. társam mondásaként: hogy dolgozzunk s legyünk takarékosak. S azt is hiszem miszerint e mondat nemcsak a népet de mindnyájunkat, s minket képviselőket is egyaránt kötelez.

Ismerem uraim Magyarországnak hangyaszorgalmu népét, (csekély ellenzés a jobboldalom) mondhatom ismerem, át utaztam Némethont s át még Amerikát is, azt a nagyot, a hol pedig a henyeség bűn s a munka, a becsület; s merem mondani, hogy viszonyítva a legmunkásabb népekkel hazánk népét hangyaszor-

galmu népnek ismerem, amely dolgozik, izzad, tür és szenved s nem mondom milliók kivételével, amely jóllétet élvezhet, de állítom, hogy a nagy 10—12 millió nép csak azért dolgozik, izzad, és tür, hogy testét rogyokkal takarhassa, s éhségét sokszor könyör falattal csillapithassa. (Helyeslés a baloldalon.) A nép ellenében ne hivatkozzunk arra, hogy dolgozzunk! (Igaz. Helyeslés a baloldalon) csak a nép ne hivatkozzék arra, hogy ti pedig képviselők legyetek takarékosak.

Megtakarítsátok s el ne pazaroljátok a népnek véres verejtékével szerzett keresményét. El ne pazaroljátok az áltak se! hogy évenként majdnem harmad fél milliót szavaztok s adtok meg azon lelki nyomorékoknak a kik a 18 évi absolut hatalom alatt az önkényes kormánynak szolgálva elkövettek mindent, hogy még sulyosabbá tegyék a hazának s a népnek helyzetét. (Helyeslés a baloldalon). El ne pazaroljátok! a midőn 1848-évben a népnek dicső csatájában megsebesülteknek mankókat hagytatok. (Helyeslés és tetszés a baloldalon.)

Csak a nép azt ne mondja, ti pedig megtakarítsátok s el ne pazaroljátok a népnek nemcsak véres verejtékü szerzeményét, de ön magán vagyonát is meg né támadjátok, mert ez nem csak köz, de magán jogi kérdés is, hogy a midőn a nemzet védelmi harczára kiadott s a nemzet országgyűlése által megszavazott 62 millióra, még csak nemis figyeltek; akkor ezer és pár száz milliót akartok megszavazni azon osztrák adóssághoz járulás által, a mely adósságtétel alkotmányunk s önállásunk megsemmisítésére irányoztatott. (Helyeslés a baloldalon.)

Uraim azon 7 évi időszak alatt, a melyben a zsarnok hatalma, jog és igazság ellenére, csak azért mert hazám önálló állami életét, mint képviselő és lehet mint író védelmeztem, de soha tényleg semmi más hivatalban nem működtem hazánk önvédelmi harcza előtt, midőn 7 évig embertelenül letartóztatott oly embertelenül, legyen itt megörökítve, oly helyen tartva, mely majdnem gyilkossággal ugyanazonos helyen, hogy minden másodnap ruhámon s testemen a penész fél ujnyira állott meg: és ily börtönében tartott 4—5 évig, hogy a betegségben szenvedve, abból ki ne épülhessek; akkor volt módom eszmélni a népek nyomoráról, munkásságáról, a népek nyomorának enyhítéséről. És én e letartóztatási éveket felhasználtam az e feletti észlelésre:

Láttam! mint izzad és fárad, mint emlitém, a nép, és mivel gyermekkorom óta megismerni nyomoraikat többnyire kö-

zöttök éltem, látám miként örült, midőn beteg gyermeke s családjának betege már a halál révén állt: és imádkozott Istenhez, hogy vegye magához, mert látva azt, minő nyomorra van teremtve, a rothadt Európában az önkény hatalma alatt, önként megnyugodott legkedvesebbjeinek halálában, azért — mert övéinek ez által vélte könnyebbülését: tudta a nyomoruságtól megmenekvését.

Láttam azután a szerencse, születés, és az államhivatalnokok henye hivatalkodását.

Láttam! le a világ teremtésétől egészen hozzánkig, hogy midőn a polgári erény és szabadságért küzdők győzelmének élete csakis napoké éveké volt, kevés kivétellel, akkor az érdek és a zsarnokság élete századoké vala.

Akkor uraim! midőn ez észlelések folytán — majdnem megfagyott agyam és összeszorult szívem, azt is kértem önmagamtól, ha ez így volt, így van, így lesz-e az örökre? és midőn muló pillanatokban kétely szállván meg lelkemet ama borzasztó tényre gondoltam, nem lesz-e ez jövőre is így? s ha ez így lenne, azt kértem „nem jobb-e szunnyadni hagyni az ébredő emberiséget, hogy soha fel ne ébredhessen nyomorának öntudatára; s nem jobb-e az érdek emberének azon sorsa, hogy a kínálkozó pamlag kényelmét elfoglalja?“

Ezeket észlelve, uraim, midőn kiléptem börtönömből, és megnéztem Amerikát a szabadság és nagyság hazáját! és midőn láttam, hogy nem a kormányok, de az emberbaráti intézmények majdnem minden nyomorra vigaszt, minden fájdalomra irta társadalmi uton szereznek, különben is soha kétségbe nem esett szívem a felől biztosított engem, s azt sugallá nekem: el kell jönni a népszabadság és a nemzetek jólléte idejének (helyeslés szélső baloldalon).

Tisztelt ház! -- azt mondja nekem öntudatom most már ezekután, hogy az az önök politikája, mely a kormány törvényjavaslata által hazánk állami életét és a nemzet jóllétét, akaratjok ellenére bár, de megsemmisíti, önmagával hordja ön alapok-kiindulási pontjok megsemmisítésének gyümölcsét is; hordja azért, mert össze van kötve az osztrák kormánynak régibb politikájával, a mely hazánk anyagi jóllétét mindenkor tönkre tenni iparkodott; — össze van kötve az osztrák politikának azon fonák nemzetgazdasági rendszerével, miként egyik tartományt kitermékletlenít a másik kedvéért, mert fél, hogy az igaz örökösök eljövén, tőle igaz öröküket visszakövetelik.

A népek terheinek nem kiegyenlítése, hanem a népek ter-

heinek kénytelen sulyosbitása önök politikájában az, a mi önök kiindulási pontját megsemmisíti.

Jól tudom én uraim, hogy a különböző kiindulási pont különböző politikát követel, és lássák önök én megismerem, hogy én e tekintetben előnyösebb helyzetben vagyok önök politikájánál.

Az én kiindulási pontom őseink szent hagyományaként a personál-unio mellett az 1848-al biztosított önálló Magyarország. Utam e célhoz, és Buda-Pestre visz. Az én célom tehát és az országot, őseim hagyományaként ismert cél és oly ismert ut, mely be van szegélyezve az önvédelem, az alkotmányos szabadság harczában elesett e hazának minden gyermekeinek sirjaival; és hazámnak hü és legkisebb gyermeke is, miután majdnem homlokomra van vésve a cél, Magyarország független állami élete, habár Belizár sorsára jutnék is utba tudna engemet igazítani, mert mindenki tudja, hogy én mindent hazámnak és szivének, Buda-Pestnek áldozhatok.

Nem így önök! önök kiindulási pontja és politikája az osztrák birodalomé s legyen az bár legkevesebb, a mit önök oda vinni, kénytelenek de kénytelenek mégis áldozni mind az osztrák birodalomnak, mindannak fővárosának Bécsnek. És a mig én szivemet őseink hagyományainak előmozdítására szentelém, s az ehhez vezető ut a magyar lábaknak is eddigelé egyedül ismeretes ut; önök politikája és utja a magyar sziveknek és a magyar lábaknak, legalább őseink százados hagyományaként, eddigelő annyira ismeretlen és annyira járatlan, hogy e cél felé önök sziveinek hánykodásait, és ez uton lábaiknak tántorgásait lehetetlen magyar szivem őszinteségével nem sajnálom. (Helyeslés a baloldalon.)

Ez a politika az, uraim, a mely kénytelenné teszi önöket még terhesebb sulylyal sujtani a népet; ez a politika az, a mely nem a nép kielégítésére és enyhítésére van irányozva, és ezekért végre ön maga magát semmisíti meg.

Kiegyezkedhetnek önök! de az alapot, miként közoktatásügyi miniszter ur, a kit pedig én igen tisztellek, ohajtaná, a nemzet bizalommal el nem fogadhatja, pedig nem azért, mert ezt ismét csak egy átmeneti egyezkedésnek lehetne tekinteni; mert nem lehet ott a népnek az alaphoz bizodalma, a hol kiegyezkedést nem lehet a nép kielégítése kifolyásának tekinteni.

És nem elégítené, és nem nyugtathatja meg a népet a jelen alap, kiindulási pont és egyezkedés azért, mert ez jogok fejlesztése

helyet jogokat töröl el, és terhek könnyítése helyett súlyos terheket örökít.

Minden államnak, uraim, szellemi és anyagi jólléte az, a mely az államnak erejét képezi.

Elismerem, hogy az önálló állami élet képes az elvesztett anyagi jóllétet visszaszerezni, de csakis függetlenül, egyedül önmagával rendelkező önálló állami élet; azt is elismerem, hogy az elvesztett önállást az anyagi jóllétnek is visszaszereznie önértékében áll. De ott uraim, a hol az önálló állami élet feladatott, az anyagi jóllét pedig terhes súlyokkal sújtatott, mint a miniszteri törv. javaslat akarja, e politikát uraim, ha önök értik is és követik is; e politikát uraim! én sem nem értem, sem nem követem.

Az én politikám, uraim, hazám belső bajának meggyógyítása. Faj, vallás és nemzeti különbség nélkül, óhajtam az, hogy egyenlően szorítsa szerető kebléhez a haza minden gyermekét, ekkor és csak is ekkor lesz a haza szabad, csak ekkor alkotmányos, és akkor meggyógyítván a bajoknak tengerét, megszüntetvén a belső bajok s belviszályoknak minden mérges következményeit, megvivandja győzelmesen önálló állami életét biztosító küzdelemét is.

A szomszéd keleti népekre nézve azon politikát, mit a jobb oldal t. vezérszónoka is említett, szívesen elfogadom azon hozzáállással, miszerint alkotmányunk helyreállítását éppen azért is óhajtom, hogy polgári és politikai jogaink élvezetét soha ki ne zsákmányolhassák a végre, hogy az európai polgárisodás azon haladási korszakát ellenében, hogy t. i. a szomszéd keleti népfajok öntetszésük, önrendelkezésük és legjobb belátásuk szerint önmagok rendezzék ügyeiket; ez ellen Magyarország valaha felhasználható: mert ez, úgy hiszem önmegsemmisületünket vonná maga után.

A mit a jobb oldal t. vezérszónoka a nagy hatalmasságokra nézve érintett, Németország, mint a német birodalom politikájára nézve, én uraim őszintén megvallom és nyilvánítom, önmagam jelenben legkevésbé működöm arra, hogy a német birodalom létesülése erőszakos uton eszközöltessék; de most sem tagadom meg hitemet, hogy ez előbb-utóbb, mikor? mikor nem tudni, de bekövetkezik. Mikép Olaszországra meglőn az, hogy önmagáé lett, és önmagáé lesz; úgy be fog következni az a német birodalomra nézve is, hogy a nagy német birodalom megalakuland.

A midőn tehát ez bekövetkezik, hogy ennek ellenében a nemzet utolsó garasát, és utolsó csepp vérének is oda adná, ezt ellen-

kezőnek tartom, az európai polgárisodás követelményeivel, ellenkezőnek tartom az örökös tartományok nemzeti érdekeivel, ellenkezőnek tartom, ön nemzetemnek, a nemzet koronájának és fejedelmi székének is érdekeivel; mert engedjék meg tegyük fel, hogy bekövetkeznék ez az eset és egy reggel arra ébrednénk fel, hogy Magyarország határáig terjedne a német birodalom, Magyarországnak önmagának, koronájának s fejedelmi székének lenne-e érdekében, hogy a nemzet elvérezzék utolsó csepp véreig, s elszegényedjék utolsó garasáig? nem! de érdeke az, hogy legyen erős izmaiban, és ne legyen vagyoniilag koldus, de legyen anyagilag is boldog és virágzó, legyen az okból, hogy elfoglalhassa fejedelme is a népek fejedelmei közt azon helyet, melyet önereje nemzetiségeinek kiegyezettett érdeke, és a szomszédnépek szövetsége, minden megtámadások ellen biztosít.

Ez azon politika, melyet kényszerülök czélszerűnek nyilvánítani, és most, mivel azt hiszem és vallom, hogy ez nemcsak nemzetemnek, de fejedelemszékének és kormányának érdeke is ezt követeli, átmegegyek arra, miért tartottam kötelességemnek a népszavazást indítványozni. Szembe nézek e tételnek, mert tudom, hogy a felelősség terhe engem is, ép úgy illet erkölcsileg, mint bárkit.

Elismerem, hogy minden képv. háznak joga és kötelessége a jelennek minden terheit kivetni a népre, úgy beruházásokra és a netaláni rendkívüli szerencsétlen dolgok miatt történt adóhiányok fődözéséről kölcsönök felvétele által gondoskodni. De állíthatja-e valaki ellenemben azt, hogy ez eset egy évszázad alatt mutatkoznék, és van-e az egész világ történetében egy ily eset? hogy nemzet nemzeti önállásának biztosítékai föladásával, önmaga létének más országba beillesztésével, még mások által a nemzet ellenében alkotmányos önállásának is megsemmisítése végett tett összehalmozott terheket is elfogadott volna. — Ha ily esetet nem bírnak önök felmutatni, akkor nem fogják tagadhatni azt sem, hogy ez rendkívüli esemény, rendkívüli eseményeknél pedig nem tagadhatják meg önök a polgárisult Európa haladásának azon követelmét, hogy ily esetekben hivatkozás történjék a népszavazásra: önmagára a népre.

Az mondatott, hogy ez jus majestaeticum reservatum, (fenntartott fenségi jog) talán azt is hozzá tették regium (királyi). De engedje meg a t. ház, hogy én, ki minden jogot törvényeinkben körülírva látok, és az alkotmányos fejedelemnek csak azon jogát

ismerem el, melyet a törvény rendel: e jogot reservatum-iusnak (fenntartott jognak) tekintem, de nemzetem részére.

Én, uraim! csak magamról itélhetek, önök szintén csak önmagukról. Én nem érzem magamat hivatva, magamra vállalni a felelősség terhét, de nem érzem magamat jogosítva sem, határozni e kérdésben, mert mint érintém, ez nem csak közjogi, de magánjogi kérdés, a magán tulajdonra szavazandó teher, s én nem érzem erre jogosítottnak, nem tartom önöket sem egyenkint sem a képviselőházat arra jogosítottnak, hogy gyakorolják azt mit nemzetem fentartott jogának ismerek s mert a jogot az osztrák államadósság elvállalására nézve, mint képviselőtől önmagamtól megtagadom, meg kell azt tagadnom a képviselőháztól is.

Jól tudom uraim, hogy a képviselőház tehet mit bölcs belátása szerint a haza javára üdvösnek talál; de azt nem fogják tagadhatni, hogy a nemzet közvéleménye ellenére netalán keletkezett törvény sem helyes, sem jogos nem lehet; mert helyes és jogos oly törvényeket hozni, melyek a népet, nemzetet megnyugtadják.

Ha önök azt hiszik, pedig azt hiszik, hogy a haza többségét, közvéleményét képezik, mutassák meg önök, hiszen az általános szavaztatás által csak azt érnék el, megmutathatnák, hogy én kisebbségben vagyok, és akkor meg fogok önök előtt hajolni. (Szélsőbalon helyeslés.) Ha pedig azt hiszik, hogy e törvényjavaslat népszavazás alá bocsáttatván csakugyan kisebbségben, maradna a képviselőház, s én lennék többségben, akkor azt mondom, hogy a nemzet közvéleménye ellenében törvényeket hozni, oly törvényeket alkotni, melyek a magánjogot is megtámadják a képviselők jogosítva nem lehetnek-

Akár mit mondanak önök, hogy Ausztria minő erős! és ezért áldoznak önök: az ily törvényjavaslatok Isaszeget és Nagy-Sarlót aligha, hanem valószínűleg ismét Sadova és Königrätzet — teremtenek elő, mert uraim ne ámítsák önök magukat Ausztria erejével.

Ausztria gyengébb ma, hiszen Kaucz Gyula képviselő társam mondá, hogy végpusztulástól kell megmenteni; Ausztria be-tegebb, mint a szultán portája (Helyes. Igaz.) Igen! 1848-ban, midőn Magyarország, mely ellen az osztrák hatalom minden fegyvereit felhasználván, mégis Magyarország hős honvéd serege megtörte Ausztria haderejét, akkor uraim e tény letépte azon úlcát az osztrák hatalmáról, hogy az a legrendezettebb katonai hatalom Európában, és akkor uraim Magyarország tökéletes kibékítése és

kiengesztelése nélkül Ausztriának azon álláspontja, hogy ő tehetlen, Európa előtt bebizonyult ténynyé vált.

Uraim bevégzem most már beszédemet és indokolásomat és bevégzem azt ismét a jobb oldal egyik kitüűő tagjának Somisich Pál t. képv. társamnak ugyan már érintett könyvének idézésével. — Azt monnja t. képv. társam azon könyvéhez irt előbeszédében: „A férfit jó és balsorsban mindig ugyanazon egy szerep illeti tisztelettel. Neki nem szabad kétségbe esni a sors csapásai alatt, nem elbizakodni a szerencse szárnyacsattogásai közt. Szent feladata mindenkor ugyanaz marad, gondos munkássággal fenntartani az ősök hagyományát és gyarapodva vagy legalább megóva adni azt az utókornak.

Már most kérdem a törvényjavaslatot előterjesztő kormánytól és a törvényjavaslatot pártoló többségtől, ugyanezen háromrendbeli egymást összesen illető közös arányi államadósság vám és kereskedelmi szerződés által, miként tartották fenn gondos munkássággal az ősök hagyományait, mikép adják által az utókornak gyarapodva vagy legalább megóva ezen ősök hagyományait, melyeket ugy hiszem önöknek a Bethlenek és Bocskayak adtak által; vagy ha nem azok az önök ősei, mondják meg kik azon ősök, a kik a delegációs paritásos és közösügyes műveiket önökre reáhagyták? és ha önök meg nem tudják nevezni azon ősöket, akkor meg fogják önök engedni, hogy önök jobb oldalának legjelesebb egyik szónokának ama szavait idézve, ezt mondjam — „Istenemre ezt cselekszem én, cselekszem azt, a mit ő a férfit egyedül tisztelettel megillető szerepnek jelölt ki már 1851-ben; cselekszem azt! hogy ha nem gyarapithatom, legalább megóva óhajtom átadni őseink szent hagyományát 1848-al is biztosított Magyarország önálló állami életét, a sarjadzó utókornak.

Uraim! ma sem egyéb a miküzdelmünk, mint azon százados és véres nagy küzdelem folytatása, a melyet imádó kegyelettel oltott be a történelem e nemzetbe; küzdelem ez azon törekvés ellen, mely a mohácsi vész óta átokként nehezült ezen hazára nemzet és fejedelem között, de a mely ellen, — szeretett hazánkat rabbá és koldussá tenni, — megkisértett törekvés ellen, legjobb őseink küzdöttek.

És, hogy ha a törvények könyveire nem hivatkozom is, — megtalálom én azon küzdelmet, a mely mellett ma is vivok én is, történetünk nagy könyvében, megtalálom, hogy mily kegyelettel imádtattak nemzetem által és mindenkor azok, a kik

Magyarországot mint önálló független alkotmányosan szabad államot adták át utódaiknak.

Ime uraim! képviselők ez az én célom, ez az én alapon, és kiindulási pontom; s ezért támadom én meg az ezekkel ellenkező miniszteri törvényjavaslatot, s ajánlom önindítványomat.

Az alkotmányos szabadságot óhajtom én! az igazi, az 1848-diki törvényekkel biztosított szabadságot, és én itt nyilvánítom, hogy engem azon szabadság lelkesít, melyet a költők megénekelték, melyet megénekelt báró Főtös József is mint költő: mondván:

„Az ég egy kincset ad minden hazának
S a nemzet híven őrzi birtokát.
Hellásnak kincse egy elomló rom!
Tied hazám egy szentelt fájdalom!”

Igen! T. képviselőház! hazám ezen szent fájdalma! ezen fájdalom az, mely engem a szabadság útján vezérel.

Imádom azon szabadságot, mire mondá Vörösmarty:

„Szabadság! itten hordozák
Véres zászlóidat!
S elhulltanak legjobbjaink
A hosszú harc alatt.”

E szabadság mellett és e szabadságért küzdök én; és hazám 1790-ki és 1848-ki törvényeit írva fel hazám zászlajára; Budavárosának képviselője lelkesültségeként lelkesülve én is arra kérem hazám védszellemét, tüzze ki e zászlót Budavár országos palotájának ormára: hogy

„Hadd lássa azt meg minden magyar!
Mint szeplőtlen szabadságunk im e jelét!
S ha lelke ép, alája tér.”

DE BALLAGI GEZA

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

